

วารสาร
สถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Journal of Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University
ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563) Vol.11 No.2 (July - December 2020)

ISSN 2228 - 8376

บทความวิจัย

การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในชุมชน อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม

พระสุทธิสารเมธี (สีบกระพันธ์)

งานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา

พระภณ มงคลโก (วงศ์สุพรรณ)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณลักษณะของบัณฑิตในยุคดิจิทัล
ตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

จุฑามาศ แสงงาม และคณะ

หลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562

ศุภศักดิ์ บุญญะสุด และคณะ

บทความวิชาการ

การบำบัดโรคซึมเศร้าด้วยการประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท (วรรณบุตร)

ปรัชญาสถาบันวิจัยญาณสังวร

วิจัย สพพกิจจานุพัฒน์ฐานา

การวิจัยเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาทุกชนิด

The research is the best bases for every
type of works development.

เจ้าของ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขที่ 248 หมู่ที่ 1 บ้านวัดสุวรรณ ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา

อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทร 0-2444-6000 ต่อ 1125-1127

โทรสาร 0-2444-6076

- วัตถุประสงค์**
1. เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนาสู่สาธารณชน
 2. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยและความเจริญก้าวหน้าในการวิจัยทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการประกันคุณภาพการศึกษา
 3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยทางพระพุทธศาสนาสู่ระดับสากล

ที่ปรึกษา

1. พระราชปฎิภาณโกศล, ผศ.ดร.	อธิการบดี
2. พระมหาฉัตรชัย สุฉตตชโย, ผศ.ดร.	รองอธิการบดี
3. พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	รองอธิการบดี

บรรณาธิการบริหาร

.....

บรรณาธิการ

พระมหาฉัตรชัย สุฉตตชโย, ผศ.ดร.

ผู้ช่วย/รองบรรณาธิการ

.....

กองบรรณาธิการ

พระมหาทองเชิด กตปุญโญ, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีศักดิ์ สุนทรไชย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศิริสรรหิรัญ

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.ธเนศ ต่วนชะเอม

ข้าราชการบำนาญ

ดร.ปาน กิมปี

ข้าราชการบำนาญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ เบญจศิริ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติขจร โสภณภรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ฝ่ายจัดทำ

1. นายวิโชค วิภูษิตวรกุล
2. นายสัญญา หงส์ประภัทร์
3. นายวสันต์ ฉายรัศมีกุล
4. นายบุญนาค หินไชยศรี
5. นางสาวรุ่งทิพย์ มณฑิเยียร
6. นางสาวสาวิตรี แก้วสม
7. นางนุชวลี กิจคำ

กำหนดเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม)

การเผยแพร่ มอบให้ห้องสมุดสถาบันการศึกษาและหน่วยงานของรัฐและเอกชนทั่วประเทศ รวมทั้งคณะรัฐมนตรีและฝ่ายรัฐสภาด้วย

พิมพ์ที่ **โรงพิมพ์บางกอกบล็อก เลขที่ 253,255,255/10-11 แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายกรุงเทพฯ**

จำนวนที่พิมพ์ จำนวน 200 เล่ม

สถานที่ติดต่อ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
เลขที่ 248 หมู่ที่ 1 บ้านวัดสุวรรณ ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา
อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทร 0-2444-6000 ต่อ 1125-1127
โทรสาร 0-2444-6076

* ผลงานวิจัยหรือบทความวิชาการที่ปรากฏในวารสารนี้ เป็นความรับผิดชอบของผู้เรียบเรียง
ซึ่งสถาบันวิจัยญาณสังวรไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

* การนำผลงานวิจัยหรือบทความวิชาการในวารสารนี้ไปเผยแพร่ สามารถ Down load ได้ที่
เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย www.mbu.ac.th พร้อมระบุว่าได้รับความเอื้อเฟื้อจากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Owner : Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University

248 Salaya–Nakhonchaisri Rd. Salaya Phuttamonthon, Nakhon Pathom 73170,Thailand.

Tel. 0-2444-6000 Ext 1125-1126 Fax 0-2444-6076

- Purposes:**
1. To be the centre of spreading the results of research and the Buddhist academic articles to the general public.
 2. To be the forum of exchanges in knowledges and opinions concerning with the research methodology and the Buddhist research progress including the educational quality assurance.
 3. To support and develop the quality of the research results to the international level.

- Advisers:**
1. The Rector of Mahamakut Buddhist University
 2. The Committee of the Yanasangvorn Research Institute

Editor: Phramaha Thongchird Katapunyo, Assist.Prof.Dr The Director of Yanasangvorn Research Institute

Editorial Members:	Phraterwisutthikawee	Mahamakut Buddhist University
	Phramaha Nuam Sucitto	Mahamakut Buddhist University
	Prof.Dr Duean Khamdi	Kasetsart University
	Assoc.Prof.Dr Sarisak Sunthonchai	Sukhothai Thammathirat University
	Assoc.Prof.Dr PhonPhen Worasittha	National Institute of Development Administration
	Assoc.Prof.Dr Thawash Homthuanlom	Mahamakut Buddhist University
	Assist.Prof.Dr Walaithip Sachonwichan	Mahidol University
	Assist.Prof.Dr Panya Thirawitthayaloet	Chandrakasem Rajabhat University
	Dr Suchat Mueangkaew	Naresuan University
	Mr. Dhanes Tuanchaem	Research Development Institute of Thailand
	Assist.Prof.Dr Uthai siripak	Rajanagarindra Rajabhat University
	Assist.Prof.Dr Dumrong Benjakeree	Mahamakut Buddhist University
	Dr.Vasithpachara waritt	Mahamakut Buddhist University
	Miss.Suchada Nakrit	College of Industrial Technology

Producing Section :

Phramaha Thongchird Katapunyo, Assist.Prof.Dr

Dr.Vasithpachara waritt

Assist.Prof.Dr.Dumrong Benjakeree

Mr.Phusit Wongjom

Assist.Prof.Dr.Sathien wipornmaha

Mr.Somkuan Kaewchaloan

Mr.Wichock wiphusitwarakul

Mr.Wason Chayrasmeekul

Miss.Rungtip Montean

Miss,Tanawadee Tongam

Miss,chatchanun srasuoy

Mrs.Nutvaree Kijkar

Time of issue: 2 volumes per year (January-June and July-December)

Issuance: Giving to the libraries of the educational institutes and the state offices and private sectors nationwide including the Cabinet and Parliament Members.

Place of Printing: Bangkok Block No.253, 255, 255/10-11 Somanas Subdistrict Pobprabsatruphai District, Bangkok.

Numbers of Edition: 2,000 volumes

Place of Contact: The Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University 248 Salaya – Nakhonchaisri Rd. Salaya Phuttamonthon, Nakhon Pathom 73170, Thailand.

*The research results and academic articles appeared in this journal is the responsibility of the writers that is not the responsibility of the Yanasangvorn Research Institute.

*To bring the research results and academic articles in this journal to make known to the public can make Download at www.mbu.ac.th by mentioning that this topic is hospitably given by the Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University.

วารสาร

ตรา มมร

สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Journal of Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563) Vol.11 No.2 (July – December 2020)

ISSN 2228 - 8376

บทบรรณาธิการ (Editor note)

วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Journal of Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University) วารสารฉบับนี้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นปีที่ 11 ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม 2563 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนาสู่สาธารณชน ใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็น เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย และความเจริญก้าวหน้าในการวิจัยทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยทางพระพุทธศาสนาสู่ระดับสากล โดยใช้เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งแต่ละผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารเป็นผลงานที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เปิดรับผลงานวิจัย บทความของอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามเกณฑ์วารสารระดับชาติ

ดังนั้นวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวรจึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

กองบรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวรหวังเป็นอย่างยิ่งว่าทุกท่านจะได้รับความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม ใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมไทยต่อไป

พระมหาทองเชิด กตปุญโญ, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย

การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พระสุทธิสารเมธี	1
งานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรลานนา พระภณ มงคลโก วงศ์สุพรรณ	12
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณลักษณะของบัณฑิตในยุคดิจิทัลตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ รุ่งภรณ์ กล้ายประยงค์	19
หลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 ศุภศักดิ์ บุญญะสุต	29
การจัดการสอนและวิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการสอนออนไลน์ระดับบัณฑิตศึกษา กมลทิพย์ ศรีหาเศษ	40
คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรีอำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐม ผศ.ดร.ธเนศพล อินทร์จันทร์	52
วัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง นวลละออ แสงสุข	62
อนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวพุทธศาสตร์ การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 ภคณัฐ สวัสดิ์วิศิษฐ์	73
การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวโศกเชิงพุทธบูรณาการ ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม	84
การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพัฒนาการมนุษย์และจิตวิทยาการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสำหรับครู ของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 โดยการเรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก ฉันทนันท์ ทองบุญตา	96
บทความวิชาการ	
การบำบัดโรคซึมเศร้าด้วยการประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท (วรรณบุตร), ดร.	104

การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
ในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
THE SELF-DEPENDENT OF ELDERLY ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST
PHILOSOPHY IN COMMUNITY OF PHUTTHAMONTHON DISTRICT,
NAKHONPATHOM PROVINCE

พระสุทธิสารเมธี¹, สุณี เวชประสิทธิ์², กฤตสุขิน พลเสน³
Phra Sutthisanmethi¹, Sunee Wetprasit², Kitsuchin Ponsen³
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาในการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ และเพื่อนำเสนอแนวทางการพึ่งตัวเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นโยบายแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ.2552 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุใน 5 ชุมชนๆ 3 ตำบล ในตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม รวม 15 ท่าน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล มีการนำหลักพุทธปรัชญามาเป็นแนวทางในการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ 3 ด้าน ได้แก่ การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในด้านร่างกายตามหลักอายุสธรรมหรือหลักอายุวัฒนธรรม การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุด้านจิตใจตามหลักไตรลักษณ์ และการพึ่งตนเองด้านสังคม ตามหลักสังคหวัตถุ นั้นทำให้ผู้สูงอายุมีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่เกิดจากการนำหลักพุทธปรัชญามาเป็นแนวทางในการพึ่งตนเอง และช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เห็นคุณค่าในตัวเอง ไม่ประมาทในชีวิต มีการเตรียมใจไว้พร้อมที่จะยอมรับ

¹ ศน.ด. (พุทธศาสนาและปรัชญา), อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹ Ph.D. (Buddhism and Philosophy), Lecturer in Buddhism and Philosophy Department, Mahamakut Buddhist University.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราชิราช

² Assistant Professor, M.S (Nursing), Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindhahiraj University.

³ ศน.ด. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

³ Ph.D. (Buddhism and Philosophy), Lecturer in Buddhism and Philosophy Department, Mahamakut Buddhist University.

Corresponding author; Email: chaiyan1971@gmail.com

(Received: 29 September 2020; Revised: 5 October 2020; Accepted: 6 October 2020)

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในวัยสูงอายุด้วยการเดินทางตามทางสายกลางทำให้พบความสุขที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา

คำสำคัญ : 1. การพึ่งตนเอง 2. ผู้สูงอายุ 3. หลักอายุสธรรม 4. หลักไตรลักษณ์ 5. หลักสังคหัตถุ

ABSTRACT

The objectives of this research were: to study of the elderly's self-reliance based on the Theravada Buddhist philosophy and propose guidelines of using Buddhist philosophy for the elderly to follow in community Phutthamonthon district, Nakhon Pathom province. This research was the quality research. A researcher studied and analyzed of data from related document which were the National elderly plan policy edition 2 (2545-2564 BE.), A researcher used an in-depth interview key informants of the elderly in three communities at Salaya subdistrict Phutthamonthon district Nakhon Pathom province, ; totally were 15 people, used the descriptive analysis to analyze data.

Research results found, the elderly in Phutthamonthon district adapted the Buddhist philosophy for self-reliance in three different areas, including with: 1. Physically Self-reliance of the elderly, used the Ayussa-Dhamma Doctrine, or cultural age; 2. Psychological Self-reliance of the elderly, followed trinity and; 3. Social Self-reliance of the elderly, followed Sangahavatthu. Buddhist philosophy enhanced the elderly to live with happy life and have a good quality of life from adapting the Theravada Buddhist philosophy as a self-reliance guideline and encourage the elderly to appreciate on themselves, not careless in their lives, prepare their spirits for acceptance of changes followed the middle path ways which can be found for the real happiness for living by following the Buddhist philosophy.

Keywords: 1. Self-dependent 2. Elderly 3. Ayussa-Dhamma 4. Doctrine 5. Tilakkhana Sangahavatthu

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญ คือการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยจากการคาดการณ์ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด) ในปี พ.ศ.2564 และในปี พ.ศ.2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด คือ ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (สถาบันเสริมศึกษาและทรัพยากรมนุษย์, 2562) ซึ่งในวัยผู้สูงอายุจะมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปในทางถดถอย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการ

ดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์ จะมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสังคม ผู้สูงอายุมักจะมีชีวิตที่วิตกกังวลต่อตนเอง อารมณ์อ่อนไหวและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ขาดความมั่นคงทางจิตใจ มีความรู้สึกที่ตนเองเป็นภาระของครอบครัวลูกหลาน และสังคม การเกิดความกลัวในผู้สูงอายุ รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า ส่วนการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและเศรษฐกิจเนื่องจากในวัยสูงอายุเป็นวัยที่หมดภาระทางด้านหน้าที่การงาน เกิดความรู้สึกสูญเสียอำนาจ และขาดรายได้ หรือมีรายได้ลดลง ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากขึ้น (ชญาณันท์ ศิริกิจเสถียร และคณะ, 2560) การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านร่างกาย ด้านจิตใจและด้านสังคมนี้มีผลกระทบต่อผู้สูงอายุทำให้มีคุณภาพชีวิตลดลงทำให้ผู้สูงอายุต้องปรับตัวด้วยการพึ่งตนเองเพื่อความอยู่รอดของตนเอง เพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ตนเอง จากบทบาทของผู้สูงอายุที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วแต่ผู้สูงอายุยังสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อครอบครัว สังคมและชุมชน โดยเฉพาะในระดับชุมชนที่ผู้สูงอายุมักจะเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและประเพณีสู่บุตรหลาน รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนเห็นได้จากแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545-2564 ซึ่งมีปรัชญามุ่งให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจึงเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศ โดยเฉพาะการเสริมสร้างความสุขในชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุ (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2553) ซึ่งผู้สูงอายุแต่ละคนมีลักษณะการพึ่งตนเองที่แตกต่างกันไป ตามโครงสร้างของชุมชนนั้น ๆ โดยในปัจจุบันอำเภอพุทธมณฑลมีการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เสริมสร้างความมั่นคงโดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการสร้างชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจต้นแบบพอเพียง ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้และอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอพุทธมณฑลมีบทบาทสำคัญในการเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น

จากเหตุผลความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการพึ่งตนเองด้านร่างกาย คือหลักอายุสละหรืออายุวัณธรรม คือธรรมที่ช่วยให้อายุยืน หลักการอยู่ร่วมกันในสังคมในการพึ่งตนเองด้านสังคมตามหลักสังคหวัตถุ และหลักปฏิบัติให้เข้าใจชีวิต ในการพึ่งตนเองด้านจิตใจ คือหลักไตรลักษณ์ของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล ในฐานะที่เป็นหลักการ วิธีการและเป้าหมายของการพึ่งตนเอง ที่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างเป็นรูปธรรม มาเป็นแนวทางให้ผู้สูงอายุใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม ภายใต้การพึ่งตนเองอย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ และมีความสุขได้ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และด้านสังคม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความรู้สึกมีคุณค่าส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ

2.2 ศึกษาหลักพุทธปรัชญาในการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ

2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพึ่งตัวเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญา ในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ทำให้ทราบการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุเพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจและด้านสังคม

3.2 ทำให้ทราบหลักพุทธปรัชญาในการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ

3.3 ทำให้ทราบแนวทางการพึ่งตัวเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญา ในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ข้อมูล (content analysis) จากบทสนทนาหรือการสนทนาที่เกี่ยวข้อง และจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยในเรื่องการพึ่งตัวเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญา รวมทั้งศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564 ในประเด็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุและพัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับ สังคมสูงวัย และได้ทำหนังสือขออนุญาตผู้นำชุมชนและติดต่อโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญและอธิบายวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยให้กับผู้สูงอายุรับทราบโดยผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานที่จริง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถตอบได้ตามความสมัครใจและสะดวกใจ โดยผู้วิจัยจะสัมภาษณ์อย่างเป็นธรรมชาติและเป็นกันเองโดยการพูดคุยหรือการสนทนากัน เพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าเหมือนถูกบังคับให้ตอบ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขออนุญาตดำเนินการบันทึกข้อมูลจากผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่นำมาทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์เพื่อการประยุกต์ใช้เป็นแนวคิดในการกำหนดแนวทางหรือรูปแบบที่เหมาะสมในการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุแล้วนำเสนอในภาพรวม และได้ยื่นเอกสารขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5. ผลการวิจัย

ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ทางด้านสังคม และมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ดังนั้น การเตรียมใจให้ปล่อยวาง ยอมรับ ความจริง ปรับตนเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างความสุขของผู้สูงอายุตามวิถีพุทธที่มีการนำหลักพุทธปรัชญามาปฏิบัติให้ได้รับความสุข เป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุมีที่พึ่งทางใจ มองชีวิตอย่างถูกต้องตามสถานะที่เป็นจริงด้วยหลักพุทธปรัชญา ตามหลักอายุสธรรม หลักไตรลักษณ์ และหลักสังคหวัตถุมาเป็นแนวทางในการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคมเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

5.1 การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ ด้านร่างกายตามหลักอายุสสธรรม

จากการเปลี่ยนแปลงของร่างกายของผู้สูงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงในระบบต่าง ๆ ของร่างกายแบบมีภาวะถดถอยและเสื่อมลงไปตามธรรมชาตินั้นอาจก่อให้เกิด โรคหลายโรคได้ เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคไตวาย โรคความดันโลหิตสูง โรคระบบทางเดินอาหาร (ท้องอืด ท้องเฟ้อ) เป็นต้น ซึ่งโรคเหล่านี้สามารถป้องกันได้ด้วยการดูแลเอาใจใส่สุขภาพของตนเอง ซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอพุทธมณฑลมีหลักการพึ่งตนเองเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยทางด้านร่างกายตามหลักอายุสสธรรม ดังนี้

5.1.1 การทำความสบายเกื้อกูลแก่สุขภาพ (สัปปายการี) ผู้สูงอายุในชุมชนให้ความสำคัญในการดูแลตนเองเป็นอย่างดีในการที่จะมีอายุยืนยาวตามหลักสัปปายการีในการรักษาและบำรุงกายคือการทำให้ในสิ่งที่สบาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ด้วยเลือกปัจจัย 4 อย่างเหมาะสมด้วยการสร้างสุขนิสัยที่ดีในการเลือกรับประทานปลา และผักผลไม้สดตามฤดูกาลและพืชสมุนไพรที่มีในท้องถิ่นเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพของตนเองให้มีภูมิต้านทานต่อโรคร้ายไข้เจ็บ และดูแลสุขภาพตัวเองให้แข็งแรงอยู่เสมอด้วยการออกกำลังกายเบาๆ เช่นการเดินหรือการทำงานบ้านด้วยการจัดสิ่งแวดล้อมในบ้านให้สะดวกในการทำกิจวัตรประจำวัน และที่สำคัญการมีเพื่อนบ้านเป็นกัลยาณมิตรมีความเมตตาเอื้ออาทรกันดุจญาติมิตรช่วยกันชี้แนะด้านสุขภาพก็จะทำให้มีสุขภาพแข็งแรงไม่เป็นภาระของลูกหลานและทำให้ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

5.1.2 รู้จักประมาณในสิ่งที่ทำให้พอดีแก่ร่างกายที่เป็นอยู่ (สัปปายะ มัตตัญญู) ผู้สูงอายุในชุมชนให้ความสำคัญในการดูแลตนเองเป็นอย่างดีในการประมาณในสิ่งที่ทำให้พอดีแก่ร่างกาย ผู้สูงอายุมักมีการวางตนอย่างพอดี รู้จักประมาณตนเองในการดำเนินชีวิตให้มีความเหมาะสมให้พอดีต่อร่างกายจะทำให้ชีวิตมีความสุข ด้วยการมี สติ มีความรอบคอบในการใช้ชีวิต งดเว้นสุรา ยาเสพติด และรู้จักพึ่งตนเองก่อนพึ่งพาผู้อื่นเสมอ รู้จักประมาณในการรับประทานอาหารอย่างพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ และการรู้จักพอประมาณการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ รู้จักเก็บออมทรัพย์สิน และยินดีพอใจตามสมควรแก่อัตภาพของตนเอง คือการเดินทาง “ทางสายกลาง”

5.1.3 การบริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย (ปริณตโภช) ผู้สูงอายุในชุมชน รู้จักการคัดสรรการบริโภคอาหารให้ครบ 5 หมู่ตามหลักโภชนาการเน้นคุณค่าทางสารอาหารเพื่อสุขภาพที่ดีและปริมาณพลังงานที่เหมาะสม โดยเลือกอาหารอ่อนย่อยง่ายเช่น ปลา เต้าหู้ เน้นการรับประทานอาหารที่ปรุงแบบสุกใหม่ด้วยการทำอาหารด้วยตนเองและงดเว้นอาหารที่เป็นโทษต่อสุขภาพเพื่อช่วยป้องกันการเกิดโรคต่าง ๆ

5.1.4 ประพฤติตนให้เหมาะสมในเรื่องเวลา (กาลจารี) การแบ่งเวลาให้เหมาะสมในการปฏิบัติภารกิจในแต่ละวัน ให้เหมาะสม โดยบริหารจัดการในการใช้เวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา พอเหมาะแก่เวลาในการใช้ชีวิต ด้วยการสร้างวินัยในการใช้ชีวิตของตัวเองอย่างมีระบบระเบียบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชนของตนเองได้อย่างเหมาะสม ดังคำกล่าวที่กล่าวว่า “ต้องรู้จักการวางแผนล่วงหน้าในการใช้ชีวิต ในการทำภารกิจทุกอย่างในแต่ละวันให้เหมาะสมไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง” และเป็นการสร้างเสริมสุขภาพให้มีอายุยืนยาวและอยู่อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีในวัยสูงอายุโดยไม่ต้องเป็นภาระของลูกหลานในการดูแลทำให้ชีวิตมีคุณค่ามากขึ้น

5.1.5 การควบคุมความต้องการหรือควบคุมการอารมณ์ (พรหมจารี) การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในด้านการควบคุมความต้องการหรือควบคุมการอารมณ์ นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตให้เป็นปกติสุขและมีคุณค่าในสังคมการสำรวมตนให้เป็นปกติโดยไม่กระทำสิ่งที่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ด้วยการรักษาศีล ไม่ให้ตนเองตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธและความหลงด้วยการระมัดระวังอารมณ์ความรู้สึกในวัยสูงอายุ ที่มักจะมีอารมณ์หงุดหงิดได้จากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนในร่างกายที่ลดลง ดังพุทธสุภาษิตว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จได้ใจ ถ้าคนมีใจดี ก็พูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้นสุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาตามตัวเขาไป” (ขุ.ธ. 25/11/11) การนำศีลมาปฏิบัติเพื่อควบคุมการประพฤติทางกายวาจา และการเลี้ยงชีพสุจริต สามารถควบคุมความต้องการหรือควบคุมการอารมณ์ให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมในการใช้ชีวิตเพื่อให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

5.2 การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุด้านจิตใจตามหลักไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ หรือกฎสำคัญแห่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นสัจธรรมที่เป็นจริงตลอดมาและตลอดไป โดยสรรพสิ่งในโลกนี้ (ขุ.ธ.25/30/51) การเปลี่ยนแปลงในด้านจิตใจของผู้สูงอายุก็อยู่ภายใต้กฎนี้ การเปลี่ยนแปลงในด้านจิตใจสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่เสื่อมถอยและภาวะทางสังคมทำให้ต้องเกษียณอายุ ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องหยุดหรือออกจากงานทำให้หน้าที่และความรับผิดชอบด้านงานลดลงทำให้ผู้สูงอายุจึงเกิดความรู้สึก สูญเสียความสำคัญในการแสดงบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ในครอบครัวและสังคมซึ่งมีผลกระทบต่อจิตใจและอาจเกิดภาวะซึมเศร้าได้ ดังนั้น ถ้าหากผู้สูงอายุมีการพึ่งตนเองด้านจิตใจตามหลักไตรลักษณ์ ด้วยศักยภาพของตนเองอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับโลกียะ คือการเป็นอยู่ในโลกปัจจุบันร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข และมีโอกาสในการเข้าถึงทางแห่งการบรรลุถึงที่พึ่งอันประเสริฐที่สุดในพระพุทธศาสนา ได้แก่การบรรลุพระนิพพานได้เช่นกัน (พระมหาพุทธนา นรเชฏโฐ, 2556) ซึ่งการพึ่งตนเองด้านจิตใจของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล มีผลวิจัย ดังนี้

5.2.1 การทำจิตใจเมื่อประสบภาวะความเปลี่ยนแปลงหรือภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป (อนิจจัง) ผู้สูงอายุในชุมชนส่วนมากได้นำหลักของความเป็นอนิจจัง หรือความเป็นของไม่เที่ยง มาใช้ในการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่มีการดำเนินไปตามกฎไตรลักษณ์ ทำให้เกิดความเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงที่เป็นไปตามธรรมชาติ ทำให้ไม่รู้สึกเครียดหรือวิตกกังวลกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย และหน้าที่การงานในสังคมซึ่งในระยะแรกก็รู้สึกสูญเสีย และมีความเศร้าเกิดขึ้น แต่ต้องพยายามพึ่งตนเองด้วยการรักษาใจให้มีความหนักแน่นมั่นคงไม่ยึดติดด้วยการพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงในชีวิตที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องของธรรมดาในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอน เมื่อมีปัญหาที่พยายามแก้ไขด้วยการใช้สติพิจารณาไตร่ตรองไปในทางที่ดี และใช้เป็นหลักในฝึกอบรมและขัด เกลาจิตใจของตนเอง

5.2.2 การทำจิตใจเมื่อเกิดความเดือดร้อนใจ ความกดดันหรือถูกบีบคั้นทางความรู้สึก (ทุกขัง) ผู้สูงอายุในชุมชนมีการทำจิตใจเมื่อเกิดความเดือดร้อนใจ ความกดดันหรือถูกบีบคั้นทางความรู้สึก ได้นำหลักไตรลักษณ์ มาใช้ในการพึ่งตนเองเพื่อรักษาจิตใจไม่ให้มีความทุกข์ เมื่อมีสิ่งต่าง ๆ มากกระทบทั้งทางกายและทางใจจนก่อให้เกิดความทุกข์ได้ ผู้สูงอายุส่วนหนึ่ง กล่าวว่า “เข้าใจความทุกข์ เพราะชีวิตผ่านอะไรมามากมาย มีทั้งผิดหวัง สมหวัง มีทั้งใกล้ตายแต่รอดตายมาได้เพราะคงยัง

ไม่ถึงที่ตาย และทั้งสุขทั้งทุกข์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดอยู่ที่เราทำใจให้ยอมรับ เพราะถ้าปฏิเสธความทุกข์และ
ดิ้นรน ก็จะเป็นทุกข์เพิ่มมากขึ้น จึงควรใช้สติในการพิจารณาแก้ไขปัญหาหรือความทุกข์นั้น แล้วก็จะพบ
ความสุข”

5.2.3 การทำจิตใจเมื่อไม่สามารถบังคับร่างกาย / ความคิดของตนเองและคนรอบข้าง (อนัตตา) ผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่มีการทำจิตใจเมื่อไม่สามารถบังคับร่างกายหรือบังคับความคิด
ของตนเองและคนรอบข้างได้นั้น โดยใช้วิธีคิดตามหลักพุทธปรัชญาในการพึ่งตนเองไม่ให้หวั่นไหวใน
ชีวิตเพื่อป้องกันมิให้เกิดความทุกข์จากการยึดมั่นถือมั่นด้วยกิเลสตัณหา ด้วยการพึ่งตนเองใน
ด้านจิตใจตามหลักไตรลักษณ์ ในการใช้ชีวิตด้วยการมองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว ด้วยการพิจารณา
ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงร่างกายสังขาร ที่ไม่สามารถทนต่อการบีบคั้นทางร่างกายและจิตใจได้
เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ เนื่องมาจากความไม่ใช่อัตถิ์ตน ความไม่ใช่อัตถิ์ตนที่แท้จริงของ
ทุกคนนั่นเอง ซึ่งเป็นการนำหลักไตรลักษณ์มาพิจารณาทำให้จิตใจปล่อยวาง และทำให้มีความสุขที่
แท้จริงจากการไม่ยึดมั่นถือมั่นในตัวคน

5.3 การพึ่งตนเองด้านสังคมตามหลักสังคหวัตถุ

การเกษียณอายุจากงานประจำของผู้สูงอายุส่งผลให้บทบาทในสังคมลดลง และทำให้มีวิถี
ชีวิตใหม่ที่แตกต่างจากที่เคยชินมาเป็นเวลานาน จึงใช้เวลาทำกิจกรรมเพื่อสังคม ในการพึ่งตนเอง
เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยการใช้ชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ สามารถนำมาใช้ใน
การอยู่ร่วมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี นั่นก็คือหลักธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์กันและกัน
(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ในการใช้ชีวิตประจำวันได้ผลวิจัย ดังนี้

5.3.1 การเสียสละเอื้อเฟื้อแบ่งปัน (ทาน) ผู้สูงอายุมีวิธีการในการให้ทาน ใน 3 ลักษณะ
ดังนี้ 1) กลุ่มผู้สูงอายุจะมีการรวมกลุ่มกันก่อตั้งชมรม เช่น ชมรมกลุ่มแม่บ้าน หรือ ชมรมผู้สูงอายุเพื่อ
ช่วยกันระดมเงินทุนจากการบริจาค เงินส่วนตัวร่วมกันเพื่อให้ความช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากที่เป็น
“วัดถุทาน” ด้วยการให้ปัจจัย 4 คืออาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น ส่วนในการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์ เป็นการให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวของประชาชนที่มาเยี่ยมชมชุมชนในอำเภอ
พุทธมณฑล 2) การให้ที่เป็นการให้ธรรมเป็นทาน หรือ “ธรรมทาน” นั้นจะมีแกนนำของผู้สูงอายุที่มี
ความเชี่ยวชาญในพิธีการทางศาสนา จะช่วยกันจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาและสั่งสอนให้ผู้อื่น
ตั้งอยู่ใน ธรรม ให้ความรู้ความถูกต้องตั้งงามมุ่งเน้นให้นำไปปฏิบัติ 3) การให้อภัยเป็นทาน หรือ
“อภัยทาน” นั้นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในชุมชนมีความคิดและการกระทำที่แสดงถึงการมีหลักการของการ
ให้อภัยต่อผู้อื่นที่เป็นไปเพื่อการยกระดับจิตใจของตนเองให้ผ่องใสและมีความสุข จากการไม่โกรธ
เคือง ไม่พยาบาท ต่อผู้อื่น

5.3.2 การสนทนากับคนรอบข้างที่จะให้เกิดความรักความสามัคคี (ปิยวาจา) ผู้สูงอายุ
ในชุมชนส่วนใหญ่ยังมีการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน มีกิจกรรมทางสังคมที่ต้องทำร่วมกันอย่าง
สม่ำเสมอทั้งงานวัด งานบ้าน งานของส่วนราชการที่จัดให้กับผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำ
กิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้มีสุขภาพอนามัยที่ดี และยังมีกลุ่มนักวิชาการเข้ามาศึกษาหาข้อมูลของภูมิ
ปัญญาของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนจึงทำให้ผู้สูงอายุยังมีการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นที่เข้ามาในชุมชน
ตามโอกาสต่าง ๆ ดังนั้น การมีกิจกรรมร่วมกันจึงต้องมีมิตรไมตรีต่อกัน การใช้คำพูดจึงต้องเป็นคำพูด

ที่เหมาะสมในการที่จะโน้มน้าวจิตใจของผู้สูงอายุให้เห็นคุณค่าของตนเองในการกระทำต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ

5.3.3 วิธีการประพุดติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (อัตถจริยา) ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งนั้นมีการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคม และชุมชนอย่างสม่ำเสมอโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยมีความคิดว่ายังมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง มีความรู้ความสามารถในทางวิชาการ หรือความสามารถทางศิลปะวัฒนธรรม และต้องการใช้เวลาว่างจากการเกษียณอายุราชการ มาสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับชุมชนที่ตนเองอยู่ โดยการให้เหตุผลว่า ต้องการตอบแทนชุมชนที่เกิด ที่อยู่ที่กิน อยากช่วยพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพื่อให้ลูกหลานได้อาศัยอยู่ต่อไปได้อย่างมั่นคง สร้างชุมชนให้มีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้ที่ดี มีความอบอุ่น และมีความปลอดภัยในชีวิต

5.3.4 การวางตัวให้เป็นผู้ที่น่าเคารพนับถืออย่างสม่ำเสมอ (สมานัตตตา) ผู้สูงอายุในชุมชนส่วนใหญ่นั้นมีการปฏิบัติสม่ำเสมอในการกระทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และพยายามแสดงให้เห็นถึงการมีความยุติธรรมในการให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนที่ประสบปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านสุขภาพ ปัญหาครอบครัวและปัญหาทาง เศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน มีการร่วมทุกข์ร่วมสุขในทุกคราว รวมทั้งการมีความสม่ำเสมอในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของกันและกัน โดยร่วมกันรับรู้และแก้ไขปัญหาของชุมชนดังที่เห็นได้ชัดเจนในสถานการณ์ COVID 19 ที่ทุกคนในชุมชน ตื่นตัวในการร่วมมือกันป้องกันการระบาดของโรคอย่างเข้มแข็ง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการป้องกันโรคจนประสบความสำเร็จอย่างดีงาม

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 ผลการศึกษาการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอพุทธมณฑลสรุปได้ว่า

6.1.1 การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ ด้านร่างกาย พบว่าผู้สูงอายุดูแลเอาใจใส่สุขภาพของตนเอง ด้วยการใช้อยู่อาศัยในการเลือกวิธีในการใช้ชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมในการสร้างสุขนิสัยที่ดีในการที่จะมีอายุยืนรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงไม่ให้เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย เลือกรับประทานอาหารโดยหลีกเลี่ยงอาหารที่เป็นโทษต่อร่างกาย เน้นคุณค่าทางสารอาหารที่เหมาะสม ควบคู่กับการปฏิบัติตนในการรักษาจิตใจด้วยการควบคุมความต้องการหรือควบคุมกามารมณ์ โดยไม่กระทำการสิ่งที่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นด้วยหลัก “การใช้ชีวิตให้ยึดตาม ศีล” เพื่อการรักษาใจให้มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่นไม่เบียดเบียนสัตว์น้อยใหญ่จะทำให้ชีวิตมีความสุขอายุยืนยาวอย่างมีคุณค่า

6.1.2 การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ ด้านจิตใจพบว่า การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุทางด้านจิตใจเพื่อไม่ให้มีการยึดติดในสิ่งต่าง ๆ ที่เคยมี เคยเป็น เคยทำได้ในอดีตพยายามพึ่งตนเองด้วยการรักษาใจให้มีความหนักแน่นมั่นคง ไม่ยึดติด ในลาภ ยศ สรรเสริญ ด้วยการพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงในชีวิตที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องของ “ธรรมดาในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีอะไรเที่ยงแท้แน่นอน” เมื่อมีปัญหา ก็พยายามแก้ไขด้วยการใช้สติ ให้เข้มแข็งอดทนและปรับตัวยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

6.1.3 การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ ด้านสังคมพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนมีวิธีการพึ่งตนเองด้วยการใช้ความรู้ความสามารถในการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคมมาใช้ในการทำประโยชน์ให้แก่

ส่วนรวมในกิจกรรมต่างๆเช่นในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์อาหารพืชสมุนไพร และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในชุมชนที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมอันดีงามที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้สืบสาน รักษาและต่อยอดไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชนให้มีความมั่นคงในทางเศรษฐกิจตลอดไป

6.2 ผลการศึกษาหลักพุทธปรัชญาในการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนพุทธมณฑล สรุปได้ว่า

6.2.1 การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ ด้านร่างกายตามหลักอายุสสธรรม เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ของผู้สูงอายุในชุมชนพุทธมณฑลสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกายและจิตใจ มีการเตรียมพร้อมทั้งทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในการส่งเสริมรักษา ดูแลสุขภาพของตนเอง ด้วยการส่งเสริมสุขภาพทางด้านร่างกายด้วยการปฏิบัติตนในการดูแลตนเองในการเลือกรับประทานอาหารและออกกำลังกายให้เหมาะสมกับสุขภาพของร่างกาย มีการพักผ่อน เพื่อช่วยให้ร่างกายและจิตใจแข็งแรง สดชื่น รักษาสุขภาพจิต ปล่อยวางเรื่องที่ตนเองไม่สามารถควบคุมได้อย่างเหมาะสม

6.2.2 การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ ด้านจิตใจตามหลักไตรลักษณ์ของผู้สูงอายุในอำเภอพุทธมณฑลนั้นพบว่าผู้สูงอายุสามารถควบคุมจิตใจได้ดีสุขุมเยือกเย็นเพิ่มขึ้น ทำให้มีสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง ที่จะเผชิญกับปัญหาอุปสรรค ต่าง ๆ ในการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่เสื่อมถอยลงตามธรรมชาติเมื่อมีอายุมากขึ้น ด้วยความเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ของชีวิตที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติที่มีลักษณะประจำของสิ่งทั้งปวง 3 ประการ ได้แก่ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ทุกขตา ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ความไม่มีตัวตน คือไม่อยู่ใน อำนาจที่จะบังคับบัญชาใครได้ การพิจารณาเห็นความจริงของชีวิต ด้วยการใช้ปัญญาศึกษาให้รู้เท่าทันเหตุปัจจัย สามารถปล่อยวางความทุกข์ ดำรงอยู่ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเสื่อมและด้านเจริญ

6.2.3 การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุ ด้านสังคมตามหลักสังคหวัตถุ พบว่าผู้สูงอายุนำมาใช้ในการพึ่งตนเองด้านสังคม ในการสร้างประโยชน์เกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ดุจญาติมิตร ทำให้สามารถช่วยเหลือ ส่งเสริมให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ในการทำความดีต่อกัน โดยเริ่มจากการเป็นผู้ให้อย่างไม่หวังผลตอบแทน การสื่อสารกันด้วยความเป็นกัลยาณมิตรในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันรวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว และชุมชนอุทิศตนช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกันในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าของตนเองที่มีต่อสังคม

7. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท โดยการนำหลักอายุสสธรรม หลักไตรลักษณ์ และหลักสังคหวัตถุ มาใช้เป็นแนวทางเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันและกันในชุมชนได้โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ ปัญญา ความเพียร และสติ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งตนเองในด้านร่างกาย ด้านจิตใจและด้านสังคม เพื่อส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างอิสระมีความสุขสมบูรณ์และมีคุณภาพชีวิตที่ดีในวัยสูงอายุ เป็นการสร้างเหตุปัจจัยที่นำไปสู่โอกาสในการเข้าถึงความดีสูงสุดทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ประโยชน์ปัจจุบันหรือประโยชน์ขั้นต้น (ทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์) ประโยชน์เบื้องหน้า ประโยชน์ขั้น

กลาง(สัมปรายีกัตถประโยชน์) และประโยชน์สูงสุดคือ นิพพาน (ปรมาตถประโยชน์) สอดคล้องกับการศึกษาของ ประยงค์ ศรีไชย และคณะ ที่ทำการศึกษารูปแบบแนวทางเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนา ในจังหวัดอุบลราชธานี (ประยงค์ ศรีไชย และคณะ, 2559) พบว่าการที่ดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ของผู้สูงอายุโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาและฟื้นฟูสุขภาพ โดยให้คนในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ โดยทุกคนในชุมชนต้องได้รับการปลูกฝัง ให้มีพื้นฐานจิตสำนึก ความคิดและการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุโดยต้องตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของผู้สูงอายุ ภายใต้คำขวัญที่ว่า “แก่อายมีคุณค่า ชราอย่างมีศักดิ์ศรี” ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมที่ดำเนินการที่ทำให้ภาคภูมิใจของกลุ่มในการเสริมสร้างสุขภาวะทางพระพุทธศาสนา เกิดความรักใคร่และสร้างความอบอุ่นในครอบครัว หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ก็ส่งผลถึงจิตใจที่สงบ เยือกเย็นของผู้สูงอายุที่ไม่เกิดปัญหาในครอบครัว และชุมชน จึงเป็นชุมชนที่มีผู้สูงอายุที่มีภูมิคุ้มกันมีความเอื้อเฟื้อ และช่วยเหลือกันของกลุ่มเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงที่ยั่งยืน ส่งผลให้ผู้สูงอายุทั้งสองชุมชนนี้มีสุขภาวะทางด้านจิตใจและร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงตามวัย เป็นการดูแลกันที่ยั่งยืนสืบไป

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ในสถานการณ์ปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) ทำให้ประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นภาครัฐจึงควรมีมาตรการ หนุนรงค์ หรือเผยแพร่ข้อมูล รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยในการนำแนวทางการดูแลผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพองค์รวมที่ดี จะสามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายทางสุขภาพของผู้สูงอายุได้อย่างเป็นรูปธรรม

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ชุมชนควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าการพึ่งตนเองทางด้านร่างกายด้วยการดูแลสุขภาพกายให้ถูกต้องตามหลักอายุสธรรม เพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติตามสถานการณ์และเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และผู้นำชุมชนควรแนะนำส่งเสริมวิถีปฏิบัติในการพึ่งตนเองด้านจิตใจให้แก่ผู้สูงอายุ ด้วยการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุเข้าใจวิถีคิดแบบสร้างสุขภาวะทางใจ ทำใจยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนเมืองเพราะสังคมเมืองมีปัญหาที่ซับซ้อนมากจึงควรรวบรวมข้อมูลมาช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเขตเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี

8.3.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบในการนำหลักพุทธปรัชญาไปใช้ในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้ผู้สูงอายุทุกกลุ่มวัย

8.3. ควรวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมไปบูรณาการการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ขององค์กรชุมชนต่าง ๆ

9. บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2553). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ.2552*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิสย์. กรุงเทพฯ.
- ชญานันท์ ศิริกิจเสถียร และคณะ. (2560). *แนวทางส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในหมู่บ้านโพธิ์พัฒนา ตำบลคณที อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐาน*. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ประยงค์ ศรีไชย และคณะ. (2559). *ศึกษารูปแบบแนวทางการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนา ในจังหวัดอุบลราชธานี*. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ. (2556). *หลักการพึ่งตนเองเชิงพุทธบูรณาการในสังคมไทย* (ปริญาคุณวุฒิบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11) กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันเสริมศึกษาและทรัพยากรมนุษย์. (2562). *โครงการส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำของผู้สูงอายุตามนโยบายประชารัฐเพื่อสังคม (E6)*. (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

10. คำขอขอบคุณ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยขอขอบคุณหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ที่ปรึกษาที่ให้คำแนะนำในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณผู้นำชุมชนตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ช่วยประสานงานในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ และให้ความร่วมมือคณะผู้วิจัยด้วยดีตลอดการวิจัย ขอขอบคุณกองบรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัย ที่รับเผยแพร่ผลงานวิจัยฉบับนี้

งานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา
THE BEGINNING OF BUDDHIST SCRIPTURES IN THE LANNA KINGDOM

พระภณ มงคลโก (วงศ์สุพรรณ)¹
Phra Pon Mukkaliko (Vongsupun)¹
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพุทธศาสนาในสมัยล้านนา 2) เพื่อศึกษาจุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา ผลการวิจัย พบว่า พุทธศาสนาในสมัยล้านนามีความสำคัญอย่างมาก พระสงฆ์ในยุคนี้ได้นำความรู้เรื่อง ความสำคัญของการเขียน และวิธีการสร้างตัวอักษรกลับมาจากลังกา พัฒนาการการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ มาเป็นการถ่ายทอดตามอักษร จึงเป็นจุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในประเทศไทย คัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนาส่วนมากที่ปรากฏในประเทศไทยนั้น มีพัฒนาการเริ่มต้นจากล้านนาเกือบทั้งสิ้น ตัวอักษรล้านนาจึงเป็นศูนย์กลางในการสร้างอัตลักษณ์ ประเพณีการจัดหาและสืบต่อพระคัมภีร์เริ่ม เกิดเป็นประเพณีในสมัยล้านนา โครงการคัดลอกพระคัมภีร์ทั้งหมดสอดคล้องกับแนวความคิดในเรื่อง การอันตรธานของพระศาสนาในอนาคต การสร้างคัมภีร์จึงมิได้มุ่งหวังเพียงแค่ตามที่ต้องการ แต่เป็น สัญลักษณ์ที่สำคัญโดยการทำหน้าที่เป็นตัวแทนให้กับคำสอนของพระพุทธองค์

คำสำคัญ : 1. คัมภีร์พุทธศาสนา 2. อักษรตัวธรรมล้านนา 3. อาณาจักรล้านนา

Abstract

The objective of this research were as follow 1) to study the basic information of Buddhism in the Lanna period 2) to study the beginning of the Buddhist scriptures in Lanna 3) to analyze the value of the Buddhist scriptures in Lanna. The results of the research showed that Buddhism in the Lanna period was very important. Monks in this period have brought knowledge of the importance of writing. and how to create alphabet back from Lanka. Development of oral tradition to be transmitted according to the alphabet therefore is the beginning of Buddhism in Thailand. Most of the Buddhist scriptures that appear in Thailand have developed

¹ นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹ PhD. Student Department of Philosophy and Religion Faculty of Humanities Kasetsart University
Corresponding author; Email: phrapon@gmail.com

(Received: 22 June 2020; Revised: 12 August 2020; Accepted: 11 November 2020)

from the Lanna. Lanna manuscripts are therefore the center for creating identity. The tradition of procuring and continuing the scriptures began as a tradition in the Lanna period. All Buddhist scriptures copy project in line with the concept of the loss of religion in the future. Scripture creation therefore does not aim only as desired, but it is an important symbol by acting as a representative of the teachings of the Lord Buddha.

Keywords : 1. Buddhist Scriptures 2. Lanna Manuscripts 3. The Lanna Kingdom

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

เอกสารและข้อมูลผู้วิจัยได้ศึกษานั้น ล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจาก อาณาจักรล้านนา ทำให้การเริ่มต้นภาษาบาลีในอาณาจักรล้านนา จึงมีความสำคัญมาก ประวัติพุทธศาสนาในล้านนาไทยตั้งแต่ พ.ศ. 1912 ถึง พ.ศ. 2101 พบว่า โดยก่อนหน้านั้นพุทธศาสนาของล้านนาสืบทอดมาจากอาณาจักรทริภุชชัยผสมกับกับพุทธศาสนาจากหงสาวดี อังวะ และความเชื่อดั้งเดิม เมื่ออาณาจักรล้านนาเป็นใหญ่ในภูมิภาค จึงทำให้พุทธศาสนาแบบลังกาเจริญยิ่งขึ้น ซึ่งเกิดจากการสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับสุโขทัย และระหว่างล้านนากับลังกาทวิป จึงทำให้เกิดนิกายในพุทธศาสนาล้านนาถึง 3 นิกาย คือ

1. พระพุทธศาสนานิกายมอญอาณาจักรทริภุชชัยมีพระนางจามเทวีได้นำมาจากลพบุรีในราวปี 1310 ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบมอญทวาราวดี

2. พระพุทธศาสนานิกายสวนดอก หรือนิกายบุปผารามวาสี เป็นพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ซึ่งพระยาก็อนา (พ.ศ. 1898 - 1925) ทรงส่งราชทูตไปขอมาจากกรุงสุโขทัยในปี พ.ศ. 1910 โดยพระสุมนเถระเป็นผู้นำมาพร้อมด้วยพระสงฆ์ 10 รูป นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเจริญเติบโตแห่งพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. พระพุทธศาสนานิกายป่าแดง พ.ศ. 1965 ระหว่างรัชกาลพระเจ้าสามฝั่งแกน พระชาวเชียงใหม่ 25 รูป มีพระธรรมคัมภีร์ (พระญาณคัมภีร์) พระเมธีกร พระญาณมงคล พระสีลวงค์ พระสารีบุตร พระรัตนกร พระพุทธสาคร เป็นต้น กับพระกัมพูชาอีก 8 รูป มี ท่านพระญาณสิทธิเป็นหัวหน้าพากันไปศึกษาบาลีที่ลังกาทวิปแล้วได้ทำการอุปสมบทใหม่ขากลับได้อารามพระลังกา 2 รูป คือ พระมหาวิกรมพาหุและพระอุตตมปัญญาเข้ามาช่วยกันประกาศศาสนาในอาณาจักรล้านนา

ผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่าพุทธศาสนาทั้ง 3 นิกายนั้น มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมงานเริ่มต้นภาษาบาลีในอาณาจักรล้านนา ซึ่งส่งผลต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในยุคปัจจุบัน ดังนั้นจุดเริ่มต้นในยุคล้านนานี้ จึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาและทำความเข้าใจต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพุทธศาสนาในสมัยล้านนา
- 2.2 เพื่อศึกษาจุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นพุทธศาสนาในสมัยล้านนา

3.2 ทำให้ทราบเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา

3.3 ทำให้ทราบถึงคุณค่าคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง งานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามระเบียบและบรรลุตฤประสงค์ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในสมัยล้านนา อันได้แก่ ตำนานวัดป่าแดง ชินกาลมาลีปกรณ์ จามเทวีวงศ์ ตำนานมูลศาสนา และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตลอดจนพระไตรปิฎก

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการลงสำรวจสถานที่จริง เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานข้อมูลทางงานเอกสาร ควบคู่กับการพิจารณาโรงอุโบสถ หอไตรที่เก็บพระคัมภีร์ตามวัดสำคัญต่าง ๆ ทางภาคเหนือ ว่าตรงตามข้อมูลที่ได้มาน้อยเพียงใด

4.3 เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ก็นำมาเรียบเรียงเสนอเป็นข้อมูลงานวิจัยในเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่างานเริ่มต้นภาษาบาลีในอาณาจักรล้านนา

5.1 พุทธศาสนาในสมัยล้านนา เริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 (พระโพธิ์รังสี, 2554) พระยามังรายได้ตั้งถิ่นฐาน ณ ลุ่มแม่น้ำปิง ได้สร้างเมือง สร้างวังและวัดขึ้น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามากมาย ทั้งที่เป็นฝ่าย ความวาสี และอรัญญาสี จนพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ซึ่งมีความเจริญคู่กับอาณาจักรล้านช้างและล้านพระยา มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้า จนมาถึงปี พ.ศ. 2101 จึงได้หยุดชะงักไปถึง 200 ปีเศษ เพราะอาณาจักรล้านนาเสียเอกราชให้กับพม่า พระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในสภาพเสื่อม ต่อมาตกอยู่ในการปกครองของสยามจนกลายเป็นประเทศเดียวกับสยาม ในที่สุดจึงทำให้พระพุทธศาสนาแบบมอญทวาราวดีถูกพระพุทธศาสนาจากกรุงเทพมหานครบดบัง เดิมทีพระพุทธศาสนาแบบมอญทวาราวดีมีประชาชนนับถือพุทธศาสนาเถรวาทที่พระโสมพะดินและพระอัครธรรมาหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ 3 สมัยนั้นอาณาจักรล้านนามีดินแดนที่กว้างใหญ่ครอบคลุม ถึง 8 จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน

5.2 จุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา การแพร่ขยายของคัมภีร์บาลี ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมแห่งล้านนาทั้งก่อนและหลังการยึดครองของพม่า ทั้งคณะสงฆ์และกษัตริย์ผู้ปกครองต่างก็ปรารถนาที่จะให้การขยายอำนาจทางบ้านเมืองเดินเคียงคู่กันไปพร้อมกับการขยายตัวของสถาบัน และพระพุทธศาสนา (ดาเนียล เอ็ม. ไวต์ลิ่งเกอร์, 2552) สิ่งดังกล่าวนี้ได้รับแรงสนับสนุนจากพระคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ในตอนแรกการถ่ายทอดพระคัมภีร์กระทำโดยวิธีมุขปาฐะ คือ พระคัมภีร์จะอยู่ในความทรงจำของพระสงฆ์ที่ออกจาริกไปยังที่ต่าง ๆ ต่อมา จึงมีการถ่ายทอดไว้ในรูปแบบของหนังสือใบลาน ในปัจจุบันลักษณะของคัมภีร์ล้านนาได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของ

พื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ซึ่งสามารถวิเคราะห์พื้นที่ของล้านนาได้โดยการตีความลักษณะของคัมภีร์ไบลาณที่พบในพื้นที่นั้น ๆ

รายละเอียดของการเรียบเรียงและถ่ายทอดคัมภีร์ในยุคต้น ดังที่กล่าวไว้ในชินกาลมาลีปกรณ์ โดยได้กล่าวถึง พระพุทธโฆษาจารย์ที่ได้เรียบเรียงพระพุทธรวณะที่สาธยายเป็นภาษาสิงหลโดยพระมหินทะ และเป็นสาเหตุให้มีการจารลงเป็นตัวหนังสือโดยพระอรหันต์ ท่านได้แปลคัมภีร์เหล่านี้จากภาษาสิงหล และให้จารลงเป็นภาษามาคธี (บาลี) ข้อนี้เป็นที่รู้จักกันผ่านตำนานพระพุทธรโฆสะ (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2526) ทำให้งานวรรณกรรมของท่านแพร่มาถึงอาณาจักรล้านนา

หลักฐานทางจารึกที่เก่าแก่ที่สุดในล้านนาเกี่ยวกับพระธรรม คือ พระพุทธรูปจากวัดเชียงมั่น ซึ่งมีอายุใน จ.ศ. 827 (ค.ศ. 1465) และศิลาจารึกที่เก่าแก่ที่สุดคือจากเชียงราย ใน ค.ศ. 1488 หลักฐานนี้แสดงให้เห็นว่า จาริตการจารึกคัมภีร์บาลีในล้านนาเริ่มต้นเมื่อศตวรรษที่ 15 บางทีอาจมีความเชื่อมโยงกับคณะสงฆ์ที่ถูกส่งไปยังศรีลังกาในปี ค.ศ. 1420 ตามหลักฐานในชินกาลมาลีปกรณ์ที่ได้ศึกษาบาลี และอาจจะได้ศึกษาวิธีการเขียนในขณะนั้นที่นั่น

ในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่าใน จ.ศ. 785 (ค.ศ. 1523) คณะสงฆ์จำนวน 25 รูปและอีก 8 รูปจากกัมพูชา ได้ตัดสินใจเดินทางไปยังศรีลังกา อันเป็นดินแดนที่คำสอนของพระพุทธองค์แพร่หลาย ด้วยความมุ่งหวังที่จะนำจาริตของคณะสงฆ์ที่ดำเนินไปอยู่ในเกาะขณะนั้น คืนมายังมาตุภูมิแห่งตน ก่อนที่จะได้รับการอุปสมบทซ้ำในนิกายสิงหล พวกเขาได้ศึกษาเล่าเรียน ณ ที่นั่น

ลงกาที่เป ปวตติดี อุกุขรพเวณี จ ตทานุรูป ปทภาณญจ สรภณญญจ อุกคเหตุวา (กรมศิลปากร, 2501) ภิคุเหล่านี้ได้เรียนจาริตแห่งอักขระ ที่ใช้กันในเกาะลังกาและวิธีการสวดแบบธรรมดาและแบบสรภัญญะ ที่เหมาะสมกับเนื้อหานั้น ๆ

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ แทบจะไม่มีหลักฐานที่การเขียนภาษาสิงหลจะไปปรากฏอยู่ในตัวอักษรหรือจารึกใด ๆ ในล้านนา ถ้าพระสงฆ์ที่นำการอุปสมบทแบบสิงหลมาสู่เมืองไทย จะได้เรียนระบบการเขียนแบบสิงหลมา ก็น่าจะมีร่องรอยการเขียนแบบสิงหลปรากฏในคัมภีร์ล้านนาบ้าง แต่มีเพียงสิ่งเดียวที่พอจะเห็นตัวอักษรสิงหลจารึกไว้บ้างคือ พระพุทธรูป นอกจากนี้แล้วไม่ปรากฏว่ามีข้อเขียนอักษรสิงหลปรากฏ ณ ที่แห่งใดในล้านนาเลย

ชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่า พระสงฆ์เหล่านั้น หลังจากได้ศึกษาเล่าเรียน แล้วก็ได้รับการอุปสมบทซ้ำและได้เดินทางกลับเมืองไทย โดยได้ผ่านกรุงศรีอยุธยาและกรุงสุโขทัยก่อนถึงเชียงใหม่ ไม่มีระบุเลยว่ามีผู้นำพระคัมภีร์กลับมาด้วยเลย ทั้งที่เหตุการณ์นี้ ถือว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติคณะสงฆ์ที่ชินกาลมาลีปกรณ์สร้างขึ้น ถ้ามีก็น่าที่จะมีการระบุว่าได้นำพระคัมภีร์กลับมาด้วยในตำนานดังกล่าว

ตำนานวัดป่าแดง (บำเพ็ญ ะวิน, 2539) ก็ให้ความสำคัญในประเด็นนี้ และการเรียนอักขระ เพราะเป็นเรื่องของความถูกต้องทางไวยากรณ์และการออกเสียงของคัมภีร์ที่สวดกันในพิธีอุปสมบท ข้อกังวลดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับกรออกเสียงบาลีในพิธีกรรมทางศาสนา ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับพระพุทธศาสนาเถรวาท เพราะถ้าออกเสียงผิดทางจาริตแล้ว การอุปสมบทก็ถือว่าไม่ถูกต้อง ถ้ามีเหตุผลที่ควรเชื่อได้ว่า ส่วนใดส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ที่ว่าเป็นวิบัติทั้ง 4 ประกอบด้วย 1. วิบัติโดยวัตถุ 2. วิบัติโดยสีมา 3. วิบัติโดยปริสะ 4. วิบัติโดยกรรมวาจา นั้น ถือว่าเป็นความกังวลแห่งการถูกต้องคือเมื่อทำไปแล้วก็ถือว่าไม่ถูกต้อง

ตำนานวัดป่าแดง ได้แสดงถึงลักษณะการแลกเปลี่ยนคัมภีร์ที่เป็นมุขปาฐะ ทำให้เกิดความเชื่อที่ว่า การถ่ายทอดกันโดยมุขปาฐะ ในคำพูดเชิงดูหมิ่นที่มุ่งไปที่พระสงฆ์ในภุมพาราณาสี เพราะปัญหาบางประการเรื่องนี้ มีวิวัฒนาการขึ้นในบริบทแห่งมุขปาฐะและเนื่องจากการขาดทักษะในการจำ และการไม่มีความรู้ทางไวยากรณ์และการออกเสียงบาลี

ในตำนานวัดป่าแดง ได้ให้รายละเอียดแตกต่างไปจากชินกาลมาลีปกรณ์ ระบุว่า ในตอนที่จากเมืองลังกามาเมื่อประมาณ ค.ศ. 1425 พระญาณคัมภีร์ได้ขอหน่อต้นโพธิ์ พระพุทธรูป และพระไตรปิฎก ถ้าเหตุการณ์สำคัญ ๆ อย่างนั้นเกิดขึ้นจริง จะถูกผู้แต่งชินกาลมาลีปกรณ์ละเลยได้อย่างไร เพราะเรื่องนี้สามารถเชื่อมโยงจารีตทางคัมภีร์ว่าป่าแดงได้โดยตรง กับบ่อเกิดแห่งพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งก็คือลังกาและต่อไปถึงพระพุทธเจ้า ในแรงจูงใจของความเป็นไปได้อันนี้ และในประเด็นที่มีปรากฏที่เดียว มีความเป็นไปได้ว่า เนื้อหาของการเดินทางครั้งนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงโดยผู้แต่งตำนานวัดป่าแดงโดยการเพิ่มพระไตรปิฎกเข้าไป การเพิ่มครั้งนี้มีความหมายเพราะพระสงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสีได้ให้ความสำคัญกับคัมภีร์ตัวเขียนว่าเป็น สัญลักษณ์ทางศาสนา

5.3 วิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา งานคัมภีร์ยุคต้นจำนวนหนึ่งถูกสร้างขึ้นในล้านนาในช่วงดังกล่าว นับจากนิทานพื้นบ้านไปจนถึงหลักคำสอนเรื่องจักรวาลวิทยา ตำราไวยากรณ์ และอรรถกถาพระอภิธรรม โดยเป็นผลงานสร้างสรรค์จากพระสิริมังคลาจารย์ และพระญาณกิตติ

เมื่อ ค.ศ. 1558 การปกครองของล้านนาถูกปกครองโดยพม่า วัฒนธรรมการจาริกจึงถูกขัดขวาง อย่างไรก็ตาม พระเกสรปัญญา แห่งนิกายอรัญญวาสี ท่านได้รวบรวมพระคัมภีร์บาลีจากท้ายศตวรรษที่ 15 จนถึงต้นศตวรรษที่ 17 และได้คัดลอกพระคัมภีร์เก่าแก่ ซึ่งในจำนวนนั้น ก็มีคัมภีร์ปาราชิก จาก ค.ศ. 1693 และอีกคัมภีร์หนึ่ง ค.ศ. 1711 คัมภีร์ปาจิตติย จาก ค.ศ. 1716 วินัยมหาวัคค์ จาก ค.ศ. 1754 และจุลลวัคค์ จาก ค.ศ. 1755 ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับพระวินัย ก็เพื่อที่จะสืบทอดและฟื้นฟูพระศาสนาในโอกาสอันควร ที่มีความเชื่อมโยงกับความอยู่รอดและตั้งมั่นของพระศาสนา มิใช่ด้วยการประกาศคำสอนของพระพุทธองค์จากพระสูตร แต่ด้วยความเป็นเอกภาพแห่งพระวินัย และอุปสมบทกรรมของสงฆ์ การเน้นการสร้างคัมภีร์พระวินัยสะท้อนให้เห็นถึงหลักการนี้

พ.ศ. 2020 พระธรรมทินมหาเถระผู้เปรี๊ยะปราดแตกฉานในพระไตรปิฎก ได้พิจารณาเห็นว่าคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา ซึ่งมีอยู่ในเวลานั้นมีข้อผิดพลาดเคลื่อนอยู่มาก ด้วยการจำลองหรือคัดลอกกันต่อ ๆ มาเป็นเวลาช้านาน และอีกสาเหตุคือ เมื่อมีคณะสงฆ์แตกแยกกันหลายฝ่าย และมีความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยบางข้อแตกต่างกัน จึงเข้าเฝ้าถวายพระพรขอความอุปถัมภ์จากพระเจ้าติโลกราช เมื่อได้รับการอุปถัมภ์แล้ว พระธรรมทินมหาเถระก็ได้เลือกพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกประชุมกันทำสังคายนา โดยการตรวจชำระพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา จาริกไว้ในใบลาน ด้วยอักษรธรรมของล้านนา นับเป็นการสังคายนาครั้งที่ 1 ในอาณาจักรล้านนาหรือประเทศไทยในปัจจุบัน เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ถือปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยตามพระไตรปิฎกให้ถูกต้องตรงกัน

ความเจริญของพระพุทธศาสนาในสมัยนี้ ถึงกับมีการส่งพระเถระจากเชียงใหม่ไปเผยแผ่ศาสนาให้แก่ชาวไทยใหญ่ ไทยเขิน ไทยลื้อ ในแคว้นเชียงตุง เชียงรุ่ง แสนหรี สิบป้อ ขึ้นไปจนถึงสิบสองปันนา ซึ่งปัจจุบันพระสงฆ์ที่บวชเรียนตามแบบลังกาวงศ์ที่อยู่ในเมืองเหล่านี้ถูกเรียกว่า พระสงฆ์ภุมพาราณาสี หลังจากนั้นในสมัยพญาแก้ว (พ.ศ.2038 - 2068) พระภิกษุสงฆ์ล้านนามีความรู้สูงยิ่งขึ้น

ปฏิบัติ และปฏิเวธ ก็จะค่อย ๆ อันตรธานหายไปจากโลก การใช้คำว่า ปริยัติ จึงแสดงถึงคัมภีร์ฐานะที่เป็นธรรมะที่ส่งผ่านระบบมุขปาฐะ เป็นคำแนะนำสำหรับจุดมุ่งหมาย ก็คือ การศึกษา ดังนั้นประเพณีการจัดหาและสืบต่อพระคัมภีร์จึงเริ่มเกิดเป็นประเพณีในสมัยล้านนา โครงการคัดลอกพระคัมภีร์ทั้งหมด เป็นการเริ่มต้นโดยพระราชฯ พระราชินี และชนชั้นปกครองอื่น ๆ จึงมีความสำคัญยิ่งโครงการดังกล่าวมิได้มุ่งหวังเพียงแต่การสร้างคัมภีร์ตามที่ต้องการ แต่เป็นการสร้างตัวแทนให้กับคำสอนของพระพุทธเจ้า คัมภีร์ที่เป็นตัวเขียนจึงมีบทบาทในการเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญโดยการทำหน้าที่เป็นตัวแทนให้กับคำสอนพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ควรมีการให้ความรู้วิธีการเก็บรักษาคัมภีร์อักษรธรรมล้านนาโบราณตามวัดต่าง ๆ และมีการจัดเก็บข้อมูลโดยการถ่ายเป็นไมโครฟิล์ม หรือไฟล์ดิจิทัล เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าหาข้อมูล และจัดตั้งศูนย์กลางในการค้นคว้าข้อมูลในด้านนี้โดยเฉพาะ

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ควรมีการสนับสนุนการเรียนอักษรธรรมล้านนา เพื่องานแปลคัมภีร์โบราณนี้เป็นภาษาไทยให้มากขึ้น

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรมีการวิจัยงานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านช้าง และงานวิจัยด้านคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอักษรธรรมอีสานควบคู่กับอักษรธรรมล้านนา เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจค้นคว้า

9. บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2501). *ซิลกาลมาลีปกรณ์ ฉบับ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แปล*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ดาเนียง เอ็ม. ไรต์ลิ่งเกอร์. (2552). *ย้อนรอยพระคัมภีร์ การสืบทอดพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นลายลักษณ์อักษรและมุขปาฐะในล้านนา แปลโดย สมหวัง แก้วสุฟอง*. (เอกสารประกอบการบรรยาย). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บำเพ็ญ ะวิน. (2539). *ตำนานวัดป่าแดง*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระโพธิ์รังสี. (2554). *จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีสุทโธไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2526). *ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

10. คำขอบคุณ

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยดีเนื่องด้วยได้รับคำแนะนำจาก ผศ.ดร.ธีรรัตน์ แสงแก้ว ผศ.ดร. ธเนศ ปานหัวไผ่ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ รศ.สุเชาว์ พลอยชุม และยังได้รับความอนุเคราะห์จากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ให้ออกโอกาสในการตีพิมพ์ผลงานวิจัย ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณบุคคลและหน่วยงานดังกล่าวไว้ในโอกาสนี้

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณลักษณะของบัณฑิตในยุคดิจิทัลตามการรับรู้ของนักศึกษา
ระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

EXPLORATORY FACTOR ANALYSIS OF GRADUATE ATTRIBUTES IN DIGITAL AGE BY
PERCEPTION OF GRADUATE STUDENTS AT FACULTY OF EDUCATION

จุฑามาศ แสงงาม¹, ดารุณี ทิพยกุลไพโรจน์¹, รุ่งภรณ์ กล้ายประยงค์¹, สิริรัตน์ หิตะโกวิท¹
Juthamas saengngam¹, darunee tippayakulpairoj¹,
Roongporn klyprayong¹, sirirat hitakowit¹
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพคุณลักษณะของบัณฑิตตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของคุณลักษณะบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาในยุคดิจิทัลตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ โดยใช้จำนวนตัวอย่างวิจัยทั้งหมด 248 คน แบ่งเป็น ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 132 คน และระดับดุษฎีบัณฑิต จำนวน 116 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการวิเคราะห์สภาพคุณลักษณะของบัณฑิตตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ โดยแบ่งออกตามคุณลักษณะทั้งหมด 7 ด้าน พบว่าค่าเฉลี่ยรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านปัญญา ($M=4.44, SD=.51$) รองลงมาคือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความสามารถทางด้านวิชาการ ($M=4.41, SD=.46$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ ($M=4.29, SD=.65$)

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณลักษณะของบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ พบว่า สามารถสกัดองค์ประกอบได้ 7 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรมจริยธรรม องค์ประกอบที่ 2 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความสามารถทางด้านวิชาการ องค์ประกอบที่ 3 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านปัญญา องค์ประกอบที่ 4 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการตัดสินใจ องค์ประกอบที่ 5 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความเป็นผู้นำ

¹ อาจารย์ ภาควิชาการประเมินและการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹ Lecturer, Evaluation and Research Department, Faculty of Education, Ramkhamhaeng University
Corresponding author; Email: wanangja3@gmail.com

(Received: 28 June 2020; Revised: 16 July 2020; Accepted: 4 August 2020)

องค์ประกอบที่ 6 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ และองค์ประกอบที่ 7 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการบริหารจัดการ

คำสำคัญ : 1. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ 2. คุณลักษณะบัณฑิตในยุคดิจิทัล
3. การรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

ABSTRACT

The purposes of this research were to study state of graduate attributes by perception of graduate students at faculty of education and to analyze factors of graduate attributes in digital age by perception of graduate students at faculty of education. 248 graduate students who consisted of 132 master's degree students and 116 doctoral degree students were collected by using questionnaire and analyzed by using descriptive statistics and exploratory factor analysis.

The results were as follows: 1. State of graduate attributes by perception of graduate students were classified 7 dimensions. Mean of all dimensions were high level and the highest mean was the dimension of intellect ($M = 4.44$, $SD = .51$) and academic competence ($M=4.41$, $SD=.46$) respectively and the least mean was the dimension of occupation ($M=4.29$, $SD=.65$)

2. Graduate attributes in digital age were extracted 7 factors which are 1) morals and ethics 2) academic competence 3) intellect 4) decision 5) leadership 6) occupation and 7) administration.

Keyword: 1. Exploratory factor analysis 2. Graduate attributes in digital age
3. Perception of graduate students

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ผลิตบัณฑิตออกสู่สังคมทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา เมื่อบัณฑิตออกไปสู่สังคมไม่ว่าจะประกอบอาชีพใด ๆ ควรมีคุณลักษณะตามมาตรฐานของบัณฑิต (Barrie, 2004; Christensen & Kift, 2000; Gilbert et al., 2004) สถาบันที่ผลิตกำลังคนระดับบัณฑิตศึกษาได้กำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตให้ชัดเจนเพื่อใช้เป็นกรอบการอ้างอิงในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Ipperial & ElAtia, 2014) ทั้งนี้เป้าหมายของความสำเร็จของการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ควรเป็นการผสมผสานระหว่างทักษะคุณลักษณะ และความรู้ตามสมรรถนะหลักของหลักสูตรมหาวิทยาลัย (Barrie, 2006) การจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาจึงต้องสร้างความมั่นใจว่าจะสามารถพัฒนาบัณฑิตมีความสามารถในการแข่งขัน เปิดโอกาสให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณลักษณะเหล่านี้ของบัณฑิตขึ้นอยู่กับความต้องการของสถานประกอบการแต่

ละแห่ง ซึ่งนายจ้างคาดหวังว่า บัณฑิตจะมีทักษะหลากหลาย นอกเหนือจากการใช้ความรู้เฉพาะด้าน และสามารถประยุกต์ใช้ทักษะเหล่านี้ได้อย่างรวดเร็ว (Stracke & Kumar, 2014)

เนื่องจากความต้องการของนายจ้างเกี่ยวกับบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหลายแห่งจึงกำหนดให้มีคุณลักษณะในการเตรียมบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาเข้าไปใน หลักสูตรเพื่อเตรียมความพร้อมในการถูกจ้างงาน แต่ยังมีหลายประเด็นที่ยังถกเถียงกันอยู่เกี่ยวกับ คุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนนั้นคือ คุณลักษณะของบัณฑิต โดยปกติคุณลักษณะของบัณฑิตจะถูก ส่งเสริมจากระดับนโยบายผ่านการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ผู้สอน แต่การนำนโยบายจาก ระดับบนสู่ระดับล่างโดยการปลูกฝังนโยบายผ่านการบริหารจัดการหลักสูตรยังมีข้อจำกัด (De la Harpe & David, 2012) ดังนั้นความคาดหวังของมหาวิทยาลัยคือ อาจารย์ผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนและ เตรียมความพร้อมในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่บัณฑิต (Stracke & Kumar, 2014) และช่วยเสริมสร้างพลังในการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งการจัดการเรียนการสอน ระดับบัณฑิตศึกษา นอกจากอาจารย์ผู้สอนที่ให้ความรู้ในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ยังมีบุคคลที่มีบทบาท สำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนอีกคือ อาจารย์ที่ปรึกษา เป็นผู้ช่วยเหลือทั้งในด้านการเรียนและ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตระหว่างที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับงานวิจัย ของ Platow (2012) ที่พบว่า การสนับสนุนจากอาจารย์ที่ปรึกษาสัมพันธ์กับคุณลักษณะของบัณฑิต ในลักษณะเป็นตัวแปรปรับระหว่างความสัมพันธ์ของการรับรู้คุณลักษณะบัณฑิตกับคุณลักษณะ บัณฑิตที่ต้องการ จะเห็นได้ว่าอาจารย์ผู้สอนและอาจารย์ที่ปรึกษามีส่วนในการสร้างและพัฒนา บัณฑิตให้มีคุณลักษณะตามที่นายจ้างต้องการ

มหาวิทยาลัยในฐานะเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีกระบวนการจัดการเรียนสอนโดยอาศัย อาจารย์ผู้สอนและอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นบุคลากรที่มีบทบาทที่ให้ความรู้ในทางวิชาการและการใช้ชีวิต จึงควรผลิตบัณฑิตให้ตรงตามความต้องการของนายจ้างเพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อใน ระดับมหาวิทยาลัยให้มากขึ้น (Platow, 2012) ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ และ มหาวิทยาลัยต้องระบุผลลัพธ์ของการศึกษาในมหาวิทยาลัยให้ชัดเจนและแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่มี ต่อชีวิตของบัณฑิต นอกเหนือจากบริบทของมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับกรอบอุดมศึกษาของประเทศ ไทยระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) ที่ระบุว่า โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้อุดมศึกษา เปนทั้งหัวใจและปัจจัยสำคัญของอุดมศึกษาครอบคลุมทั้งโครงสร้างเชิงสาร์ตและโครงสร้างทางกายภาพที่สำคัญ ส่วนหัวใจ คือ โครงสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด และสังคมในปัจจุบันและอนาคต ส่วนที่เป็นปัจจัยคือ สังคมสารสนเทศ สังคมฐานความรู้ ทรัพยากร การเรียนรู้ ระบบการเรียนรู้อุดมศึกษา สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ อุดมศึกษาต้องตระหนักว่า การอุดมศึกษาอนาคตเปนทั้ง “การเตรียมคนเข้าสู่ชีวิตและการปรับแต่งคน เข้าสู่งาน” (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550) เพื่อเตรียมพร้อมคนหรือบัณฑิตให้มี คุณลักษณะที่เหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยรัฐบาลในฐานะ ผู้บริหารประเทศได้กำหนดนโยบายการขับเคลื่อนประเทศเพื่อเข้าสู่ยุคประเทศไทย 4.0 ซึ่งเป็น เครื่องมือในการนำประเทศให้ก้าวไปสู่การเป็นประเทศในโลกที่มีความมั่นคงและยั่งยืน เป็นการ ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม และปรับเปลี่ยนจากการให้บริการพื้นฐานเป็นบริการที่ต้องใช้

ทักษะขั้นสูง เข้าสู่ยุคดิจิทัลมากขึ้น (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2558) จากนโยบายดังกล่าวการศึกษาจึงเข้ามา มีบทบาทสำคัญที่มีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมี ประสิทธิภาพ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศที่เข้าสู่ยุคดิจิทัล ย่อมมีส่วนที่ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับบัณฑิตศึกษา ต้องมีการเตรียมความพร้อม บัณฑิตที่ออกไปสู่ตลาดแรงงานให้มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการของผู้ประกอบการ คณะศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง มีการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาในแต่ละปีการศึกษา ออกไปสู่สังคมจำนวนมาก แต่ใช้นโยบายการจัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิตตามคุณลักษณะเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของนพพร กาญจนสี (นพพร กาญจนสี, 2551) ศึกษาการพัฒนาและตรวจสอบ ความตรงของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมรรถภาพบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งเป็น สมรรถภาพบัณฑิตในยุคสมัยเดิม ซึ่งอาจจะยังไม่ครอบคลุมคุณลักษณะบัณฑิตบางประการในยุค ดิจิทัล

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพบริบทในปัจจุบันว่าคุณลักษณะของบัณฑิตในระดับ บัณฑิตศึกษาเป็นอย่างไร คุณลักษณะบัณฑิตลักษณะเดิมที่มีการศึกษาในอดีตยังสามารถนำมาใช้ใน ยุคดิจิทัลได้หรือไม่อย่างไร และคุณลักษณะของบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาในยุคดิจิทัลควรเป็นอย่างไร เพื่อนำไปสู่การเตรียมความพร้อมบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาให้ตรงตามความต้องการของ ตลาดแรงงานและเป็นประโยชน์ในการวางแผนนโยบายในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนระดับ บัณฑิตศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพคุณลักษณะของบัณฑิตตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

2.2 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของคุณลักษณะบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาในยุค ดิจิทัลตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

3. ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

3.1 เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาให้สอดคล้องกับ ยุคดิจิทัลและสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการในตลาดแรงงานในอนาคต

3.2 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดประสงค์สำหรับการจัดการ เรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ เพื่อพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะที่พึง ประสงค์

3.3 เพื่อเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการกำหนดนโยบายในการจัดการเรียนการสอนระดับ บัณฑิตศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงบรรยายโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐบาลหรือในกำกับของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 แห่ง โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้

4.1 ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรสำหรับงานวิจัยนี้เป็นนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐบาลหรือในกำกับของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร ที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2562 ในระบบทวิภาค ทั้งระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,942 คน และมีวิธีการได้มาซึ่งตัวอย่างโดยการเลือกแบบสะดวกจากนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ และใช้การกำหนดขนาดตัวอย่างตามหลักการของ แฮร์และคณะ (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2010) กล่าวว่า การกำหนดตัวอย่างในการวิเคราะห์องค์ประกอบ สามารถกำหนดอัตราส่วนจำนวนตัวอย่างต่อพารามิเตอร์หนึ่งพารามิเตอร์หรือจำนวนตัวแปรหนึ่งตัว อย่างน้อยเป็น 10:1 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดจำนวน 35 ตัวแปร จึงกำหนดขนาดตัวอย่าง อย่างน้อย 10 เท่า จึงคิดเป็นจำนวนตัวอย่างสำหรับครั้งนี้เท่ากับ 350 คน โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งหมด 350 คน มีผู้ตอบกลับทั้งหมด 248 คน คิดเป็นอัตราการตอบกลับร้อยละ 70.85 แบ่งเป็น ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 132 คน และระดับดุษฎีบัณฑิต จำนวน 116 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะบัณฑิตในยุคดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 35 ข้อ เป็นข้อคำถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ส่วนผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยพบว่า ผลการพิจารณาค่าความตรงอยู่ระหว่าง .67-1.00 และมีค่าความเที่ยงเท่ากับ .79 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

4.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

4.3.1 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

4.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพคุณลักษณะของบัณฑิตตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของคุณลักษณะบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาในยุคดิจิทัลตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถิติที่ใช้คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA)

5. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานจากข้อคำถามจำนวนทั้งหมด 35 ข้อ เป็นข้อคำถามแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.18-4.72 โดยข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือสามารถแก้ปัญหา และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ได้ ($M=4.72, SD=.44$) รองลงมาคือ เป็นผู้นำที่พร้อมทางความคิดและพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือดูแลผู้ร่วมงาน บุคคลรอบข้าง และสังคม ($M=4.56, SD=.68$) และข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ สามารถปรับตัวได้ เมื่ออยู่ในสถานการณ์หรือวัฒนธรรมใหม่ ๆ ($M=4.18, SD=.64$)

ผลการวิเคราะห์สภาพคุณลักษณะของบัณฑิตตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ เมื่อพิจารณาข้อคำถามเป็นรายด้านโดยแบ่งออกตามคุณลักษณะทั้งหมด 7 ด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านปัญญา ($M=4.44, SD=.51$) รองลงมาคือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความสามารถทางด้านวิชาการ ($M=4.41, SD=.46$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ ($M=4.29, SD=.65$) รายละเอียดดังตาราง 1

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์สภาพคุณลักษณะของบัณฑิตจำแนกตามรายด้าน

คุณลักษณะบัณฑิตรายด้าน	M	SD	แปลผล
คุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรมจริยธรรม	4.33	.59	มาก
คุณลักษณะบัณฑิตด้านความสามารถทางด้านวิชาการ	4.41	.46	มาก
คุณลักษณะบัณฑิตด้านปัญญา	4.44	.51	มาก
คุณลักษณะบัณฑิตด้านการตัดสินใจ	4.35	.56	มาก
คุณลักษณะบัณฑิตด้านความเป็นผู้นำ	4.40	.58	มาก
คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ	4.29	.65	มาก
คุณลักษณะบัณฑิตด้านการบริหารจัดการ	4.39	.76	มาก

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณลักษณะของบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ด้วยวิธี Principal Component Analysis และใช้วิธีการหมุนแกนแบบตั้งฉาก Orthogonal ด้วยวิธี Varimax พบว่า ค่าสถิติ Kaiser-Meyer-Olkin มีค่าเท่ากับ .782 แสดงว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบ เมื่อพิจารณาค่าไอเกนขององค์ประกอบทั้งสององค์ประกอบพบว่า มีค่าเกิน 1 โดยองค์ประกอบที่ 1 มีค่าไอเกนเท่ากับ 9.84 องค์ประกอบที่ 2 มีค่าไอเกนเท่ากับ 7.50 องค์ประกอบที่ 3 มีค่าไอเกนเท่ากับ 4.84 องค์ประกอบที่ 4 มีค่าไอเกนเท่ากับ 3.90 องค์ประกอบที่ 5 มีค่าไอเกนเท่ากับ 2.73 องค์ประกอบที่ 6 มีค่าไอเกนเท่ากับ 1.51 และองค์ประกอบที่ 7 มีค่าไอเกนเท่ากับ 1.26 ดังตาราง 2 เมื่อทำการหมุนแกนองค์ประกอบโดยใช้วิธีการหมุนแกนแบบมุมฉาก Orthogonal ด้วยวิธี Varimax พบว่า จากตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดสามารถสกัดองค์ประกอบได้ 7 องค์ประกอบ ดังตาราง 2

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .30 ขึ้นไป และใช้น้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดในกรณีที่มี cross loading โดยให้ชื่อองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบ

ดังนั้น องค์ประกอบที่ 1 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรมจริยธรรม วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 12 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .53-.95 องค์ประกอบที่ 2 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความสามารถทางด้านวิชาการ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 11 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .51-.91 องค์ประกอบที่ 3 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านปัญญา วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 5 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .60-.89 องค์ประกอบที่ 4 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการตัดสินใจ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 3 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .75-.82 องค์ประกอบที่ 5 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความเป็นผู้นำ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 2 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .70 และ .84 องค์ประกอบที่ 6 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 1 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .60 และองค์ประกอบที่ 7 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการบริหารจัดการ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 1 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .50 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ค่าไอเกน

องค์ประกอบ	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
	1	15.99	45.70	45.70	15.99	45.70	45.70	9.84	28.12
2	6.00	17.14	62.85	6.00	17.14	62.85	7.50	21.43	49.55
3	3.29	9.42	72.27	3.29	9.42	72.27	4.84	13.84	63.40
4	2.95	8.45	80.72	2.95	8.45	80.72	3.90	11.16	74.56
5	1.24	3.54	84.26	1.24	3.54	84.26	2.73	7.80	82.37
6	1.08	3.10	87.36	1.08	3.10	87.36	1.51	4.33	86.71
7	1.03	2.95	90.32	1.03	2.95	90.32	1.26	3.60	90.32

6. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพคุณลักษณะของบัณฑิตตามการรับรู้ของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ และเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของคุณลักษณะบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาในยุคดิจิทัลตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

6.1 ผลการวิเคราะห์สภาพคุณลักษณะของบัณฑิตตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ เมื่อพิจารณาข้อคำถามเป็นรายด้านโดยแบ่งออกตามคุณลักษณะทั้งหมด 7 ด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านปัญญา ($M=4.44, SD=.51$) รองลงมาคือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความสามารถทางด้านวิชาการ ($M=4.41, SD=.46$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ ($M=4.29, SD=.65$)

6.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณลักษณะของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ด้วยวิธี Principal Component Analysis และใช้วิธีการหมุนแกนแบบตั้งฉาก Orthogonal ด้วยวิธี Varimax พบว่า จากตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดสามารถสกัดองค์ประกอบได้ 7 องค์ประกอบ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .30 ขึ้นไป โดยให้ชื่อองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรมจริยธรรม วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 12 ตัว องค์ประกอบที่ 2 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความสามารถทางด้านวิชาการ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 11 ตัว องค์ประกอบที่ 3 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านปัญญา วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 5 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 4 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการตัดสินใจ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 3 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 5 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความเป็นผู้นำ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 2 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 6 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 1 ตัวแปร และองค์ประกอบที่ 7 คือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการบริหารจัดการ วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้จำนวน 1 ตัวแปร ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

7. อภิปรายผลการวิจัย

7.1 ผลการวิเคราะห์สภาพคุณลักษณะของบัณฑิตตามการรับรู้ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ โดยคุณลักษณะด้านประกอบอาชีพพิจารณาเกี่ยวกับการมีศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการเพียงตัวบ่งชี้เดียว ซึ่งอาจจะไม่ครอบคลุมกับคุณลักษณะด้านการประกอบอาชีพ อีกทั้งงานวิจัยของบุษกร จินต์ธนาวัฒน์ (บุษกร จินต์ธนาวัฒน์, 2558) กล่าวว่า นักศึกษาจะต้องมีความพร้อมในการประกอบอาชีพเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งพิจารณาจากพฤติกรรมการเรียนรู้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ดังนั้นคุณลักษณะด้านการประกอบอาชีพควรพิจารณาตัวบ่งชี้ให้ครอบคลุมทุกด้านเพื่อสะท้อนถึงคุณลักษณะด้านการประกอบอาชีพ ประกอบกับการเรียนทางด้านการศึกษาอาจมีมุมมองด้านการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามากกว่าการเน้นเป็นผู้ประกอบการ ดังนั้นคุณลักษณะดังกล่าวอาจจะเพิ่มจำนวนตัวบ่งชี้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยควรสนับสนุนให้เกิดคุณลักษณะด้านปัญญาเพิ่มขึ้นด้วย เนื่องจากทำให้บัณฑิตมีทักษะความคิด ความฉลาดและสามารถแก้ปัญหาสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

7.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณลักษณะของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ พบว่า จากตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดสามารถสกัดองค์ประกอบได้ 7 องค์ประกอบ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .30 ขึ้นไป โดยตั้งชื่อองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบใหม่ ประกอบด้วย คุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรมจริยธรรม คุณลักษณะบัณฑิตด้านความสามารถทางด้านวิชาการ คุณลักษณะบัณฑิตด้านปัญญา คุณลักษณะบัณฑิตด้านการตัดสินใจ คุณลักษณะบัณฑิตด้านความเป็นผู้นำ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการประกอบอาชีพ คุณลักษณะบัณฑิตด้านการบริหารจัดการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Denson & Zhang,

2010 ; Platow, 2012 ; Bozalek & Watters, 2014 ; Stracke & Kumar, 2014; Mager & Sproken-Smith, 2014) ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวหากนำไปพิจารณาเป็นวัตถุประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ โดยเน้นให้ครอบคลุมทั้ง 7 องค์ประกอบ จะทำให้ผู้เรียนเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพมีทั้งความรู้ทางวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม ความฉลาดทางปัญญาและอารมณ์ ตลอดจนเป็นคนทันสมัยในยุคดิจิทัล อันจะนำไปสู่เส้นทางการประกอบอาชีพที่ก้าวไกลได้ต่อไปในอนาคต

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาที่สอดคล้องกับคุณลักษณะบัณฑิตในยุคดิจิทัล

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

ควรนำไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ผู้สอนเพื่อพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสม

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรปรับจำนวนตัวบ่งชี้ให้มีความเหมาะสมโดยให้องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบควรมีตัวบ่งชี้อย่างน้อย 3 ตัว เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ

8.3.2 ควรมีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อทดสอบความสอดคล้องของทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์

8.3.3 ควรพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การประเมินความต้องการจำเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบของคุณลักษณะบัณฑิตในยุคดิจิทัล

9. บรรณานุกรม

นวพร กาญจนสี. (2551). *การพัฒนาและตรวจสอบความตรงของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมรรถภาพบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุษกร จินต์ธนาวัฒน์. (2558). *แนวทางการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2550). *คู่มือกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปีฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565)*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มพัฒนานโยบายอุดมศึกษา สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2558). *แนวคิดเกี่ยวกับประเทศไทย 4.0*. เข้าถึงข้อมูลได้จาก

http://planning2.mju.ac.th/government/20111119104835_planning/Doc_25590823143652_358135.pdf.

- Barrie, S. C. (2004). A research-based approach to generic graduate attributes policy. *Higher Education Research & Development*, 23(3), 261-275.
- Bozalek, V., & Watters, K. (2014). The potential of authentic learning and emerging technologies for developing graduate attributes: Part 2: HELTASA 2012 Special Section. *South African Journal of Higher Education*, 28(3), 1069-1084.
- Christensen, S., & Kift, S. (2000). Graduate attributes and legal skills: Integration or disintegration. *Legal Educ. Rev.*, 11(2), 207-239.
- De la Harpe, B., & David, C. (2012). Major influences on the teaching and assessment of graduate attributes. *Higher Education Research & Development*, 31(4), 493-510.
- Denson, N., & Zhang, S. (2010). The impact of student experiences with diversity on developing graduate attributes. *Studies in Higher Education*, 35(5), 529-543.
- Gilbert*, R., Balatti, J., Turner, P., & Whitehouse, H. (2004). The generic skills debate in research higher degrees. *Higher education research & development*, 23(3), 375-388.
- Shafaei, A., Nejati, M., & Maadad, N. (2019). Brand equity of academics: demystifying the process. *Journal of Marketing for Higher Education*, 29(1), 121-133.
- Ipperciel, D., & ElAtia, S. (2014). Assessing Graduate Attributes: Building a Criteria-Based Competency Model. *International Journal of Higher Education*, 3(3), 27-38.
- Mager, S., & Spronken-Smith, R. (2014). Graduate attribute attainment in a multi-level undergraduate geography course. *Journal of Geography in Higher Education*, 38(2), 238-250.
- Platow, M. J. (2012). PhD experience and subsequent outcomes: A look at self-perceptions of acquired graduate attributes and supervisor support. *Studies in Higher Education*, 37(1), 103-118.
- Stracke, E., & Kumar, V. (2014). Realising graduate attributes in the research degree: the role of peer support groups. *Teaching in Higher Education*, 19(6), 616-629.

10. คำขอบคุณ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการประเมินและการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่เป็นทั้งเพื่อนร่วมงาน และผู้ร่วมวิจัยที่เสียสละเวลาในการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันแลกเปลี่ยนรู้ทำให้งานวิจัยเรื่องนี้มีการปรับปรุงและพัฒนาจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้สอนในระดับปริญญาเอกของผู้วิจัย สาขาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับการให้ความรู้ทางวิชาการ คำแนะนำในการผลิตงานวิจัยให้มีคุณภาพ และทั้งนี้ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกคนที่เสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม มา ณ โอกาสนี้ ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยเรื่องนี้จะประโยชน์ต่อผู้สนใจทุกท่าน

หลักการมาภิบาลในการแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562
GOOD GOVERNANCE PRINCIPLE IN DELIMITATION OF CONSTITUENCY OF
ELECTION COMMISSION B.E. 2562

ศุภศักดิ์ บุญญะสุต¹, กัญจिरา วิจิตรวัชรารักษ์²
Supasak Bunyasut¹, Kanjira Wijitwatcharak²
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงหลักการมาภิบาล วิเคราะห์หลักการมาภิบาลของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 และแนวทางการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามหลักการมาภิบาล ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์นักวิชาการ นักการเมือง และประชาชนที่สนใจการเมืองที่เป็นบุคคลสำคัญ จำนวน 20 คน ผลการศึกษา พบว่า 1. คณะกรรมการการเลือกตั้งได้นำหลักการมาภิบาลมาใช้ในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง ได้แก่ ความรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ หลักประสิทธิภาพและหลักประสิทธิผล ส่วนปัญหาและอุปสรรค พบว่า ไม่มีอิสระในการทำงาน ประชาชนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในการแบ่งเขตและเลือกรูปแบบเพียง 10 วันเท่านั้นเป็นระยะเวลาที่สั้นมาก การแบ่งเขตพื้นที่ไม่เป็นธรรม และเอื้อประโยชน์ให้กับนักการเมืองบางกลุ่ม การแบ่งเขตพื้นที่ไม่เป็นธรรม และเอื้อประโยชน์ให้กับพรรคการเมือง และ 2. คณะกรรมการการเลือกตั้งควรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีอิสระในการแบ่งเขตเลือกตั้งด้วยความโปร่งใส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กกต. ควรจัดโครงสร้างและกลไกการทำงานที่ให้หน่วยงานอื่นของรัฐเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ส่งผลให้ภาคส่วนต่างๆ มีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อในการแบ่งเขตเลือกตั้ง เพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าการดำเนินงานของ กกต. เป็นไปด้วยความสุจริต และเที่ยงธรรม

คำสำคัญ : 1. หลักการมาภิบาล 2. การแบ่งเขตเลือกตั้ง 3. คณะกรรมการการเลือกตั้ง

¹ ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹ Ph.D. (Public Administration) Special Instructor, Mahamakut Buddhist University

² ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

² Ph.D. (Public Administration) Lecturer, Bachelor of Arts Program in Political Science, Mahamakut Buddhist University

Corresponding author; Email: kanjira9@gmail.com

(Received: 26 May 2020; Revised: 14 August 2020; Accepted: 24 November 2020)

ABSTRACT

Objectives of this research are 1) To study on good governance, the good governance analysis of Election Commission in delimitation of constituency B.E. 2562 and 2) the potential development guideline as good governance in delimitation of constituency of Election Commission. This research was a qualitative research and used structured interview with the key informant of 20 persons, such as academic, candidates of the House of Representatives and people interested in politics. The research found that the Election Commission was implemented good governance in delimitation of constituency that consist of accountability, efficiency and effectiveness. In term of the problem and obstructs of the election commission, they don't freedom duty, public participation in hearing to delimitation of constituency and model selection only 10 days which are more short period, unfairly of delimitation of constituency , and give interests for some political group. For the potential development guideline, and election commission should be knowledge and competence development, moral and ethics in delimitation of constituency by transparent, should be create structure and operation with other government agencies to have more roles in delimitation of constituency. Then, the public have confidence in operation of Election Commission as honest and equitable

Keywords: 1. Good Governance Principle 2. Delimitation of Constituency
3. Election Commission

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย และต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศไทย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเป็นการเลือกตั้งที่มีการกำหนดเขตพื้นที่ให้เป็นเขตการเลือกตั้ง (Constituency) โดยสัมพันธ์กับจำนวนประชากรในพื้นที่ ซึ่งแนวทางการในการตัดสินว่าใครจะเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งนั้น จะต้องเป็นผู้ที่ได้คะแนนสูงสุดในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ จะเป็น 1 คน 2 คน หรือมากกว่านั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะการแบ่งเขตเลือกตั้งและประเภทของการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตที่กำหนดในแต่ละประเทศ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2561)

ทั้งนี้คณะกรรมการการเลือกตั้งได้แบ่งเขตเลือกตั้งจะมีการแบ่งเขตเป็น 3 รูปแบบตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ตามข้อ 7 ให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิจารณาแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกันและต้องจัดให้มีจำนวนราษฎรในแต่ละเขตใกล้เคียงกัน และมีการประกาศรูปแบบการแบ่งเขตเลือกตั้งที่กำหนดไว้ 3 แบบเพื่อรับฟังความคิดเห็นในการเลือกรูปแบบที่เหมาะสมของพรรคการเมืองและประชาชนในจังหวัดเป็นเวลาสิบวันนับแต่วันปิดประกาศ นับว่าเป็นการให้ระยะเวลาที่สั้นมาก

ธรรมาภิบาลเป็นหลักการสำคัญที่คณะกรรมการการเลือกตั้งได้นำมาใช้ตามค่านิยมร่วมขององค์กรที่ว่า "องค์กรยึดหลักธรรมาภิบาล ผู้ปฏิบัติงานยึดหลักสุจริต โปร่งใส และเที่ยงธรรม รู้รักสามัคคีและภักดีต่อองค์กร" ซึ่งจะเห็นได้ว่าสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งที่เป็นองค์กรในภาครัฐให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลเป็นอย่างมากและได้นำธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจหน้าที่ในการแบ่งเขตการเลือกตั้งเพื่อให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรม และไม่เอื้อประโยชน์ให้พรรคใดพรรคหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้อาศัยแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลของพันธุพิพิธ พิพิธพันธ์ (พันธุพิพิธ พิพิธพันธ์, 2560) ซึ่งประกอบด้วย ความโปร่งใส (transparency) ความรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ (accountability) หลักการมีส่วนร่วม (participation) และหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน (efficiency and effectiveness) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่พรรคการเมืองต่างๆ และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในการดำเนินการในการแบ่งเขตเลือกตั้งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเจตนารมณ์ดังกล่าว ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่ขัดต่อกฎหมาย และเป็นไปตามหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจศึกษาถึงหลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 เพื่อวิเคราะห์ว่าคณะกรรมการการเลือกตั้งมีการนำหลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 ในประเด็นใดบ้าง มีปัญหาอย่างไร ตลอดจนผลลัพธ์ที่ได้จากการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการแบ่งเขตการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้การจัดการในการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีความโปร่งใส และเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย อันเป็นประโยชน์ในการปฏิรูปการเมือง ตลอดจนป้องกันการกระทำอันอาจเป็นการกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง
- 2.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามหลักธรรมาภิบาล

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องหลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นองค์กรมีธรรมาภิบาลในระดับสูง
- 3.2 ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการแบ่งเขตการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของคณะกรรมการการเลือกตั้ง
- 3.3 ผู้บริหารระดับสูงของคณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถนำข้อมูลไปพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการการเลือกตั้งให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

4.1 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยศึกษาแนวคิดการเลือกตั้ง แนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งเขตการเลือกตั้ง แนวคิดหลักธรรมาภิบาล ข้อมูลเกี่ยวกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง รวมทั้งกฎหมายและประกาศต่างๆ เกี่ยวกับการแบ่งเขตการเลือกตั้ง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้งเรื่องจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งของแต่ละจังหวัด จะมีและจำนวนเขตเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งของแต่ละจังหวัด พ.ศ. 2561 และกรณีตัวอย่างการแบ่งเขตการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ที่เกี่ยวข้องการเมือง โดยมีขั้นตอนในการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

4.1.1 ขั้นตอนที่ 1 หลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562

ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ นักวิชาการหรืออาจารย์ จำนวน 5 ท่าน ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 5 ท่าน และประชาชนที่สนใจด้านการเมือง จำนวน 10 ท่าน รวมจำนวน 20 คน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth-Interview) ที่เป็นบุคคลสำคัญ (Key informant) เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นหลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ปี 2562 โดยอาศัยแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลของพันธุพิพิธ พิพิธพันธ์ (2560) ซึ่งประกอบด้วย ความโปร่งใส (transparency) ความรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ (accountability) หลักการมีส่วนร่วม (participation) และหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน (efficiency and effectiveness)

เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งได้กำหนดข้อคำถามไว้ล่วงหน้า แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระภายในกรอบที่กำหนดไว้ คือการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง

4.1.2 ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562

ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร กรณีตัวอย่างในการแบ่งเขตการเลือกตั้งจังหวัดสุโขทัย การสัมภาษณ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลสำคัญ (Key informant) จำนวน 20 คน นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 เพื่อนำมาวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง ประกอบกรณีตัวอย่างในการแบ่งเขตการเลือกตั้งจังหวัดสุโขทัย และการวิเคราะห์ ข้อดี ข้อเสีย โอกาส และอุปสรรคในการแบ่งเขตการเลือกตั้งจังหวัดสุโขทัย รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการที่ กกต. ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง

4.1.3 ขั้นตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามหลักธรรมาภิบาล

ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยขั้นตอนที่ 2 มาประกอบการวิเคราะห์ และจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม โดยเน้นผู้มีประสบการณ์และมีการนำหลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตการเลือกตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นอย่างดี ซึ่งทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามหลักธรรมาภิบาล ที่เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของเจ้าหน้าที่ และคณะกรรมการการเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์จากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างความคิดเห็นหลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง สามารถสรุปได้ดังนี้

5.1. การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการแบ่งเขตการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีดังนี้

5.1.1 ความโปร่งใส ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและเข้าใจง่าย และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจนในการแบ่งเขตเลือกตั้งประกอบด้วยมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้โดยสะดวก รวดเร็วและสม่ำเสมอ การประกาศรูปแบบการแบ่งเขตให้ประชาชนเลือกโดยรับฟังความคิดเห็นยังให้ระยะเวลาที่สั้นมาก และไม่สามารถตรวจสอบการปฏิบัติงานในการแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งได้อย่างเต็มที่ อาทิ การแบ่งเขตการเลือกตั้งของ กกต. ในแต่ละขั้นตอนได้วางตัวเป็นกลาง ด้วยความโปร่งใส ประชาชนสามารถรับทราบข้อมูลการแบ่งเขตการเลือกตั้ง ผ่านช่องทางต่างๆ ได้โดยสะดวก (สัมภาษณ์พลตำรวจตรี ธีรศักดิ์ วาสะศิริ ที่ปรึกษา รมต.กระทรวงศึกษาธิการ, 1 มีนาคม 2562) หรือการเสนอรูปแบบการแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งของแต่ละจังหวัดที่ประชาชนรับฟังความคิดเห็นนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ให้พรรคการเมืองและประชาชนสามารถเลือกรูปแบบจาก 3 รูปแบบที่กำหนดไว้ แต่เพียง 10 วันเท่านั้น เป็นการให้ระยะเวลาที่สั้นมาก (สัมภาษณ์ ดร.เบญญาภา วงษ์แหวน, 2 มีนาคม 2562)

5.1.2 ความรับผิดชอบและความสามารถในการตรวจสอบได้ คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง มีความกระตือรือร้นในการแบ่งเขตเลือกตั้ง และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง กล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากกระทำของตนเอง และหน่วยงานอื่นสามารถตรวจสอบได้ และในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง กกต. ต้องปฏิบัติตามข้อระเบียบ ประกาศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งเขตการเลือกตั้งโดยเคร่งครัด และไม่มีการแทรกแซงของผู้มีอำนาจของฝ่ายต่างๆ จนเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ อาทิ กกต. มีการจัดประชุมทางวิชาการอยู่บ่อยครั้งเพื่อมุ่งเน้นการเสริมสร้างให้ผู้บริหาร พนักงาน มีความรับผิดชอบและความสามารถในการตรวจสอบได้ (สัมภาษณ์ รศ.ดร.วิภาส ทองสุทธิ, 28 กุมภาพันธ์ 2562) หรือ คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ตระหนักในสิทธิและหน้าที่

ความสำนึกในความรับผิดชอบในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ธนศพล อินทร์จันทร์, 27 กุมภาพันธ์ 2562)

5.1.3 หลักการมีส่วนร่วม กกต. เปิดโอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ติดตามการแบ่งเขตเลือกตั้ง แต่ กกต. ยังมีการจัดการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการเลือกรูปแบบการแบ่งเขต และตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ในการแบ่งเขตเลือกตั้งน้อยอยู่ และไม่ทั่วถึงทุกกลุ่ม ทุกระดับของประชาชน อาทิ กกต. ให้โอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ติดตาม จัดการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการแบ่งเขตเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ รศ.ประจวบ ประเสริฐสังข์, 27 กุมภาพันธ์ 2562) หรือประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ในการแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ นายธนะชัย สามล, 28 กุมภาพันธ์ 2562)

5.1.4 หลักประสิทธิภาพ กกต. มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญในการแบ่งเขตเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ใช้ทรัพยากรอุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการดำเนินการในการแบ่งเขตเลือกตั้ง ที่เป็นการให้ประชาชนเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งได้สะดวกและรวดเร็ว อาทิ การทำงานของ กกต. ที่เกี่ยวข้องกับแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มีการทำงานตรงตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีผลผลิตของการทำงานอย่างชัดเจน (สัมภาษณ์ ผศ.ดร. ธนศพล อินทร์จันทร์, 27 กุมภาพันธ์ 2562) หรือ กกต. ได้ใช้ความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญในการแบ่งเขตเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว (สัมภาษณ์ รศ.ดร.สมคิด ศรีสิงห์, 27 กุมภาพันธ์ 2562)

5.1.5 หลักประสิทธิผล กกต. ทำงานบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่พึงปรารถนาหรือเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ สามารถลดข้อร้องเรียนของประชาชนได้ และการกำหนดขั้นตอนที่เป็นมาตรฐานในแบ่งเขตเลือกตั้งไว้ และกกต. ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับตามระบอบประชาธิปไตย อันเป็นผลสำเร็จของการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ กกต. ที่เป็นรูปธรรม อาทิ กกต. ได้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับตามระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการกำหนดขั้นตอนที่เป็นมาตรฐานในแบ่งเขตเลือกตั้งไว้ อันเป็นผลสำเร็จของการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ กกต. ที่เป็นรูปธรรม (สัมภาษณ์ พลตรี ไชยนาจ ญาตินิมพลี, 28 กุมภาพันธ์ 2562) หรือ สามารถลดข้อร้องเรียนของประชาชนได้ (สัมภาษณ์ น.ส. ไอยเรศ สุทธิแสน, 1 มีนาคม 2562)

5.2 วิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 พบว่า หลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง ได้แก่ ความรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ หลักประสิทธิภาพและหลักประสิทธิผล ทั้งนี้กกต. ยังไม่มีความโปร่งใสในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง ทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อวิเคราะห์ ข้อดี ข้อเสีย โอกาส และอุปสรรคในการแบ่งเขตการเลือกตั้งจังหวัดสุโขทัย พบว่า กกต.ได้กำหนดนโยบายการแบ่งเขตการเลือกตั้งไว้ชัดเจน กกต.ไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึงในทุกระดับ กกต.ท้องถิ่นได้ประกาศถึงการแบ่งเขตการเลือกตั้งและ

รูปแบบการแบ่งเขตการเลือกตั้งที่มี 3 รูปแบบเพื่อรับฟังความคิดเห็น และการกำหนดรับฟังความคิดเห็นเพียงแค่ 10 วันเท่านั้น ซึ่งเป็นระยะที่สั้นมาก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ ข้อดี ข้อเสีย โอกาส และอุปสรรคในการแบ่งเขตการเลือกตั้งจังหวัดสุโขทัย

ข้อดี	ข้อเสีย
-มีการแบ่งเขตการเลือกตั้งมีพื้นที่ติดต่อกันตามบทบัญญัติของกฎหมาย -กทต.ได้กำหนดนโยบายการแบ่งเขตการเลือกตั้งไว้ชัดเจน -กทต.ได้นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง -กทต.จังหวัดสุโขทัยมีปฏิบัติตามคำสั่งของ กทต. ส่วนกลาง ถือว่ายึดกฎหมายเป็นหลัก	-กทต.ไม่ได้ระบุจำนวนราษฎรในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามแบบใหม่ไว้ -กทต.ไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึงในทุกระดับ
โอกาส	อุปสรรค
-กทต. ท้องถิ่นได้ประกาศถึงการแบ่งเขตการเลือกตั้งและรูปแบบการแบ่งเขตการเลือกตั้งที่มี 3 รูปแบบเพื่อรับฟังความคิดเห็น -กทต.สามารถลดข้อร้องเรียนจากคำสั่ง คสช. จากการขยายเวลา (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 13/2561)	-สภาพภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวยต่อบางพื้นที่ที่เป็นเขา ทำให้ประชาชนเดินทางลำบาก -การกำหนดรับฟังความคิดเห็นเพียงแค่ 10 วันเท่านั้น ซึ่งเป็นระยะที่สั้นมาก -การแบ่งเขตเลือกตั้งที่แตกต่างจาก 3 รูปแบบที่รับฟังความคิดเห็นนั้น อาจทำให้เกิดแยกตำบลหรือชุมชน ที่ไม่ใช่พื้นที่ติดต่อกันตามกฎหมายบัญญัติไว้

ปัญหาและอุปสรรคในการที่ กทต. ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการแบ่งเขตการเลือกตั้งพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นดังนี้

1) กทต.ขาดความอิสระ อาทิ กทต.ขาดความอิสระในการแบ่งเขตเลือกตั้ง ยังเป็นระบบอุปถัมภ์อยู่(สัมภาษณ์ ดร.สหัสชัย อนันตเมฆ, 28 กุมภาพันธ์ 2562)

2) การแบ่งเขต กทต.ถูกแทรกแซงจากฝ่ายผู้มีอำนาจ อาทิ การแบ่งเขตเลือกตั้ง กทต.ถูกแทรกแซงจากฝ่ายผู้มีอำนาจ (สัมภาษณ์ ดร.พิชิต จันทร์ประเสริฐ, 28 กุมภาพันธ์ 2562)

3) ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแบ่งเขตเลือกตั้งน้อย อาทิ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทางเมืองน้อย (สัมภาษณ์ น.ส. ไอยเรศ สุทธิแสน, 1 มีนาคม 2562)

4) สื่อและการประชาสัมพันธ์ในการแบ่งเขตเลือกตั้งยังเข้าไม่ถึงประชาชนทุกระดับ อาทิ สื่อและการประชาสัมพันธ์ในการแบ่งเขตเลือกตั้งยังเข้าไม่ถึงประชาชนทุกระดับ (สัมภาษณ์ ดร.เบญญาภา วงษ์แหวน, 28 กุมภาพันธ์ 2562)

5) การแบ่งเขตการเลือกตั้งยังขัดกับข้อเสนอของประชาชน และพรรคการเมือง นำไปสู่ข้อครหาการแบ่งเขตไม่เป็นธรรม เช่น สุโขทัย สกลนคร นครศรีธรรมราช เป็นต้น อาทิ การแบ่งเขตการ

เลือกตั้งยังขัดกับข้อเสนอของประชาชน และพรรคการเมือง นำไปสู่ข้อครหาการแบ่งเขตไม่เป็นธรรม เช่น สุโขทัย เป็นต้น (สัมภาษณ์ ดร.ประพล มลิินทจินดา, 28 กุมภาพันธ์ 2562)

6) ประชาชนยังไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา บางอย่างไม่สามารถตรวจสอบหรือเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้

7) อำนาจการตัดสินใจยังเป็นของ กกต. ทำให้หลายพื้นที่ที่มีการแบ่งเขตไม่เป็นธรรม เอื้อประโยชน์ให้กับพรรคการเมือง อาทิ กกต. ให้ประชาชนและพรรคการเมืองได้แสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นเรื่องการแบ่งเขตและเลือกรูปแบบ แต่สุดท้ายอำนาจการตัดสินใจยังเป็นของ กกต. (สัมภาษณ์ นายธนะชัย สามล , 27 กุมภาพันธ์ 2562) หรือ หลายพื้นที่ที่มีการแบ่งเขตไม่เป็นธรรม เอื้อประโยชน์ให้กับพรรคการเมือง เช่น สุโขทัย เป็นต้น ซึ่งการแบ่งเขตที่ไม่เป็นธรรม เรียกว่า Gerrymandering (สัมภาษณ์ ดร.นรเศรษฐ วาสะศิริ, 1 มีนาคม 2562)

เมื่อพิจารณาปัญหาและอุปสรรคในการแบ่งเขตเลือกตั้ง ผู้วิจัยเห็นว่ากกต.ให้ความสำคัญกับความเป็นระบบราชการ การดำเนินการยึดกฎหมายเป็นตัวตั้ง และขาดความเป็นอิสระซึ่งขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และการที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติเข้ามาเป็นกลไกหลัก ในการแบ่งเขตเลือกตั้งของ กกต. ครั้งนี้ ข้อดีคือลดข้อร้องเรียน ข้อครหา จากประชาชนและพรรคการเมืองว่าไม่โปร่งใส ไม่เป็นธรรม

5.3 แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามหลักธรรมาภิบาล

ผู้ให้สัมภาษณ์จากนักวิชาการ นักการเมือง และประชาชนที่สนใจการเมืองมีความเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามหลักธรรมาภิบาล สรุปได้ 6 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 การพัฒนาด้านความโปร่งใส พบว่า กกต.ควรวางตัวเป็นกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในการแบ่งเขตเลือกตั้งด้วยความโปร่งใส มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ควรยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและรับฟังความคิดเห็นในการแบ่งเขตเลือกตั้งของประชาชน และควรมีการพัฒนาในการกำหนดขั้นตอนที่เป็นมาตรฐานในแบ่งเขตเลือกตั้ง เพื่อให้เกิดความโปร่งใส

ด้านที่ 2 การพัฒนาด้านความรับผิดชอบและความสามารถในการตรวจสอบได้ พบว่า กกต. ควรพิจารณาจากการที่ได้รับฟังความคิดเห็นและพรรคการเมืองในการแบ่งเขตเลือกตั้งของประชาชนและพรรคการเมือง ที่เป็นความรับผิดชอบ

ด้านที่ 3 การพัฒนาด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ควรให้ประชาชนและพรรคการเมืองมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นในการแบ่งเขตเลือกตั้งให้มากขึ้น

ด้านที่ 4 การพัฒนาด้านหลักประสิทธิภาพ พบว่า กกต. ต้องพัฒนาความรู้ความสามารถในการแบ่งเขตเลือกตั้งให้มีศักยภาพ เพื่อลดการร้องเรียนจากประชาชนและพรรคการเมือง พัฒนาให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติงานในการแบ่งเขตเลือกตั้ง ที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อนักการเมืองต้องพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในการนำประสิทธิผล ประสิทธิภาพในการแบ่งเขตเลือกตั้ง และควรมีการคัดเลือก กกต. ที่มีศักยภาพ มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเลือกตั้งโดยตรง

ด้านที่ 5 การพัฒนาด้านหลักประสิทธิผล พบว่า ควรมีแยกการปฏิบัติงานของ กกต. ออกเป็นแต่ละกลุ่มหน้าที่ เช่น การแบ่งเขตเลือกตั้งการคำนวณ สส. และบัญชีรายชื่อ การจัดการเลือกตั้ง เป็นต้น ควรกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานในการแบ่งเขตเลือกตั้งตามหลักธรรมาภิบาล และควรสร้างคู่มือหลักเกณฑ์ให้เป็นมาตรฐานในการแบ่งเขตเลือกตั้ง

ด้านที่ 6 การพัฒนาด้านคุณธรรมและนิติธรรมพบว่า กกต. ต้องพัฒนาหลักการด้านคุณธรรมและหลักนิติธรรม ควบคู่กับหลักความโปร่งใสด้วย ต้องพัฒนาตนเองให้มีความสุจริตเที่ยงธรรม และเกิดความยุติธรรมในการแบ่งเขตเลือกตั้ง ได้ผู้นำประเทศตามระบอบประชาธิปไตย ต้องยึดหลักนิติธรรม ปฏิบัติตามข้อกำหนดตามกฎหมายต่างๆ ที่เป็นการให้อำนาจหน้าที่แก่ กกต. และควรรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและพรรคการเมืองในการแบ่งเขตเลือกตั้งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

กล่าวโดยสรุปแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามหลักธรรมาภิบาล สามารถสรุปได้ 6 ด้าน ดังนี้ ด้านความโปร่งใส ด้านความรับผิดชอบและความสามารถในการตรวจสอบได้ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านหลักประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิภาพ และด้านคุณธรรมและนิติธรรม

6. สรุปผลการวิจัย

การแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งปี 2562 มีนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ประกอบด้วย หลักความรับผิดชอบต่อความสามารถในการตรวจสอบได้ หมายถึงคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง ประสิทธิภาพ หมายถึงกกต.ได้ใช้ความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญในการแบ่งเขตเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ใช้ทรัพยากรอุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการดำเนินการในการแบ่งเขตเลือกตั้ง และประสิทธิผล สามารถลดข้อร้องเรียนของประชาชน และการกำหนดขั้นตอนที่เป็นมาตรฐานในแบ่งเขตเลือกตั้งไว้ แต่ทั้งนี้ กกต. ยังขาดความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน และพรรคการเมืองในการรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ทำการแบ่งเขตและการเลือกรูปแบบยังไม่ครอบคลุมทุกระดับ และการประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากการกำหนดระยะเวลาในการรับฟังความคิดเห็นที่สั้น ทำให้ประชาชนไม่สามารถรับฟังความคิดเห็นได้ทัน ทั้งนี้การแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งถูกจัดขึ้นเพียงเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น ทำให้การแบ่งเขตเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งไม่สามารถนำมาซึ่งการเลือกตั้งที่มีคุณภาพและเอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแต่อย่างใด ดังนั้นควรมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้งด้วยการคัดเลือกบุคลากรที่มีความสามารถในการจัดการการเลือกตั้งโดยตรงหรือการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานในการแบ่งเขตเลือกตั้งให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. อภิปรายผลการวิจัย

หลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งมีประเด็นที่นำมาอภิปราย 2 ส่วน คือ หลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง และแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ดังนี้

7.1 หลักธรรมาภิบาลในการแบ่งเขตการเลือกตั้ง เมื่อพิจารณาจาก 5 องค์ประกอบแล้วพบว่า การแบ่งเขตเลือกตั้งของ กกต. มีการนำหลักธรรมาภิบาลเพียงแค่ 3 องค์ประกอบ ได้แก่

หลักความรับผิดชอบและความสามารถในการตรวจสอบได้ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลของพันธุพิพิธ พิพิธพันธ์ (2560) ที่ประกอบด้วย ความโปร่งใส ความรับผิดชอบและความสามารถในการตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วมและหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน ทั้ง ๆ ที่ กกต. ได้มีระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ตามข้อ 7 ให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดพิจารณาแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกันและต้องจัดให้มีจำนวนราษฎรในแต่ละเขตใกล้เคียงกัน และมีการประกาศรูปแบบการแบ่งเขตเลือกตั้งที่กำหนดไว้ 3 แบบเพื่อรับฟังความคิดเห็นในการเลือกรูปแบบที่เหมาะสมของพรรคการเมืองและประชาชนในจังหวัดเป็นเวลาสิบวันนับแต่วันปิดประกาศ แต่ก็มีประชาชน นักการเมืองและนักวิชาการบางจังหวัดร้องเรียนว่า กกต. ไม่มีความโปร่งใส ไม่เป็นธรรม เช่น สุโขทัย นครราชสีมา เป็นต้น และหลักการมีส่วนร่วมยังน้อยมาก ทั้งนี้การมีส่วนร่วมเป็นหลักธรรมาภิบาลที่สำคัญที่สุด เนื่องจากคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ออกประกาศ เรื่อง การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งถือได้เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมการแบ่งเขตเลือกตั้งและเลือกรูปแบบอย่างแท้จริง แต่ทั้งนี้การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแบ่งเขตเลือกตั้งของประชาชนเพียง 10 วันเท่านั้น ถือว่าเป็นการให้ระยะเวลาที่สั้นเกินไป ทั้งยังไม่ทั่วถึงประชาชนทุกเขต และทุกระดับ จึงทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อย

7.2 แนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้ง จากการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย โอกาส และอุปสรรคในการแบ่งเขตการเลือกตั้งจังหวัดสุโขทัย พบว่า กกต. ได้กำหนดนโยบายและยึดกฎหมายเป็นหลักถือว่าเป็นข้อดี ส่วนข้อเสีย กกต. ไม่ได้พิจารณาถึงจำนวนราษฎรในการแบ่งเขตการเลือกตั้งตามแบบใหม่ไว้ และไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนให้ทั่วถึง เป็นเหตุให้ประชาชนไม่ทราบว่าต้องไปเลือกตั้งในเขตใด โดยส่วนที่เป็นโอกาส กกต. ท้องถิ่นได้มีประกาศประกาศถึงการแบ่งเขตการเลือกตั้งและรูปแบบการแบ่งเขตการเลือกตั้งที่มี 3 รูปแบบเพื่อรับฟังความคิดเห็น และเมื่อมีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 13/2561 เพื่อการขยายเวลาในการลดข้อร้องเรียน ทำให้ กกต. สามารถแก้ปัญหาในข้อร้องเรียนดังกล่าว และในการแบ่งเขตการเลือกตั้งมีสภาพภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวยต่อบางพื้นที่ที่เป็นเขา ทำให้ประชาชนเดินทางลำบาก และอาจทำให้เกิดแยกตำบลหรือชุมชน ที่ไม่ใช่พื้นที่ติดต่อกันตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ถือว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่ กกต. ควรนำมาพิจารณาการแบ่งเขตการเลือกตั้งในครั้งต่อไป จากข้อดี ข้อเสีย โอกาส และอุปสรรค กรณีจังหวัดสุโขทัย ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ระบุแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ดังนี้ กกต. ควรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานในการแบ่งเขตเลือกตั้งด้วยการคัดเลือกบุคลากรที่มีความสามารถในการจัดการการเลือกตั้งโดยตรงหรือการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานในการแบ่งเขตเลือกตั้ง นอกจากนี้ กกต. ควรมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ในการแบ่งเขตเลือกตั้งด้วยความโปร่งใส สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลของ United Nations Development Program (1997) ในด้านความโปร่งใส (Transparency) คือกระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์ กติกาเปิดเผยตรงไปตรงมา ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในสังคมสามารถถ่ายโอนได้อย่างเป็นอิสระ ที่เป็นการมุ่งเน้นการปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริต ถูกต้องเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ มติ อย่างเคร่งครัด รวมทั้งให้ความสำคัญกับการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงานด้วยความโปร่งใส และมุ่งเน้นการบริหารจัดการเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส เทียงธรรม รวดเร็ว (พันธุพิพิธ พิพิธพันธ์, 2560)

และ กกด. ควรจัดโครงสร้างและกลไกการทำงานที่ให้หน่วยงานของรัฐเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ดังเช่น ภารกิจงานการมีส่วนร่วมของ กกด. มีอำนาจหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชน คณะบุคคล องค์กรเอกชน และประชาคมจังหวัดเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง งานรับรองและสนับสนุนองค์การเอกชน งานดำเนินการเผยแพร่วิชาการ และให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชน อันส่งผลให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการแบ่งเขตเลือกตั้ง เพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าการดำเนินงานของ กกด. เป็นไปด้วยความสุจริต และยุติธรรม

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 คณะกรรมการการเลือกตั้ง ควรนำหลักนิติธรรมมาใช้ เพื่อให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง นำกฎหมายมาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ควรจัดโครงสร้างและกลไกการทำงานที่ให้ประชาชน คณะบุคคล องค์กรเอกชน และประชาคมจังหวัดเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการแบ่งเขตเลือกตั้ง เพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าการดำเนินงานของ กกด. เป็นไปด้วยความสุจริต และยุติธรรม

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

8.3.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

9. บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2561). คำนิยมร่วมขององค์กรสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (Online). สืบค้น 8 ธันวาคม 2561, จาก <https://www.ect.go.th>
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2561). ขาดพัฒนา ยึดหลัก No problem ไม่ขอแบ่งเขต. (Online). สืบค้น 8 ธันวาคม 2561, จาก <https://workpointnews.com>
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2561). การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งสถาบันพระปกเกล้า (Online). สืบค้น 4 ธันวาคม 2561, จาก wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การเลือกตั้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2561). เปิด 4 พื้นที่เลือกตั้ง ปมแบ่งเขตพิสดาร (Online). สืบค้น 6 ธันวาคม 2561, จาก <https://www.posttoday.com/politic/analysis/>
- พันธุ์พิพิธ พิพิธพันธ์. (2560). ธรรมชาติของการจัดการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งระดับจังหวัด : กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 7(3), 33-52.
- Santiso, C. (2002). Promoting democratic governance and preventing the recurrence of conflict: The role of the United Nations development programme in post-conflict peace-building. *Journal of Latin American Studies*, 34(3), 555-586.

10. คำขอบคุณ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน นักวิชาการและอาจารย์มหาวิทยาลัยพิษณุโลก ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และประชาชนที่สนใจด้านการเมืองที่ได้ให้คำปรึกษา ข้อมูล และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้สมบูรณ์ และขอกราบขอบพระคุณผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างสูง

การจัดการสอนและวิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการสอนออนไลน์ระดับบัณฑิตศึกษา
ONLINE TEACHING MODEL AND MEASUREMENT METHODS FOR
GRADUATED STUDENT

กมลทิพย์ ศรีหาเศษ¹, สุวิมล ตีรกานันท์², จุฑาภรณ์ มาสันเทียะ¹,
พนิดา พานิชวัฒน์¹, รุ่งภรณ์ กล้ายประยงค์¹, จุฑามาศ แสงงาม¹,
ดารุณี ทิพยกุลไพโรจน์¹, สิริรัตน์ หิตะโกวิท¹, Yeowapa Sankhiao³
kamontip srihaset¹, Suwimon Tirakanant², Chuthaphon Masantiah¹,
Panida Panidvadtana¹, Roongporn Klyprayong¹, Juthamas Saengngam¹,
Darunee Tippayakulpairoj¹, Sirirat Hitakowit¹ and Yaowapa Sankhiao³
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการสอนและวิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการสอนออนไลน์ระดับบัณฑิตศึกษา และ ศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอนที่มีต่อการจัดการสอนออนไลน์ในด้านสื่อประกอบการสอน การบรรยายออนไลน์และการมอบหมายงาน โดยรายวิชาเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มี 4 รายวิชา สุ่มจากหมวดวิชาพื้นฐานและหมวดวิชาเอกที่เปิดสอนในภาคเรียนที่ 2/2562 บรรยายข้อมูลเบื้องต้น ด้วยความถี่และร้อยละ และเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนระหว่างการสอนออนไลน์กับการสอนแบบปกติในปีการศึกษาที่ผ่านมาด้วย Median Test การจัดรูปแบบการสอนและการวัดผลแตกต่างกันไปตามโปรแกรมการประชุมทางไกลออนไลน์ที่ใช้สอน และความซับซ้อนของเนื้อหา รายวิชา

¹ อาจารย์ ภาควิชาการประเมินและการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹ Lecturer, Department of Evaluation and Research, Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

² รองศาสตราจารย์ ภาควิชาการประเมินและการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² Assoc Prof., Department of Evaluation and Research, Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

³ เลขานุการ ภาควิชาการประเมินและการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ Secretary, Department of Evaluation and Research, Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

Corresponding author; Email: ksrihaset@gmail.com

(Received: 7 July 2020; Revised: 24 October 2020; Accepted: 9 November 2020)

ผลการวิจัยพบว่า การสอนในวิชาพื้นฐาน สัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา ส่วนการสอนในวิชาเอกบังคับโดยรวม สัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนแตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา โดยมีสัดส่วนจำนวนนักศึกษาได้เกรด A และ A⁻ สูงกว่าปีที่ผ่านมา ขณะเดียวกันเกรด B⁺ และ B ลดลง และการสอนในวิชาเอกบังคับเฉพาะ สัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา

คำสำคัญ : 1. การจัดการสอนออนไลน์ 2. การวัดผลสัมฤทธิ์ 3. การสอนออนไลน์แบบเรียลไทม์

ABSTRACT

The purposes of this study were to 1) study the online teaching model and measurement methods for evaluating the effectiveness of online teaching in graduated education, and 2) study opinion of students and teachers toward online teaching in instructional media, online teaching, and assignment. Four subjects used in online teaching model were acquired by random sampling from 2 courses (basic course and core course) as of second semester, academic year of 2019. Data analysis was conducted by descriptive statistics and comparing the difference of the proportion of the number of students at each grade level with Median Test. The online teaching model and measurement method for each subject was different according to subject complexity and software used in online teaching model.

Research finding revealed that 1) the proportion of the number of students at each grade level of basic subject was not significantly different from latest academic year, the proportion of the number of students at each grade level of common core subject was significantly different from latest academic year as proportion of A and A⁻ were higher but proportion of B⁺ and B were lower, and the proportion of the number of students at each grade level of core subject was not significantly different from latest academic year.

Keyword: 1. Online Teaching Model 2. Measuring Achievement 3. Real-time Online Teaching

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในสถานการณ์ที่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แพร่ระบาดในประเทศไทย ช่วงต้นปี 2563 รัฐบาลไทยได้ใช้มาตรการและแนวทางการดำเนินการเพื่อการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มาตรการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหงรวมถึงสถาบันการศึกษาหลายแห่งคือการสั่งปิดสถานที่สาธารณะ ในส่วนของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เริ่มประกาศปิดพื้นที่

มหาวิทยาลัยชั่วคราวเพื่อหลีกเลี่ยงการรวมตัวกันของกลุ่มคนจำนวนมาก ทำให้มหาวิทยาลัยต้องหันมาใช้ในการเรียนการสอนออนไลน์ทั้งในระดับปริญญาบัณฑิตและบัณฑิตศึกษา เพื่อให้นักศึกษาสามารถเรียนได้อย่างต่อเนื่อง เป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในการนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีการศึกษามาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ โดยมีเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ที่สำคัญ 3 ประการคือ เพื่อขยายขอบเขตการเข้าถึงองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาการสอนและการเรียน และเพื่อให้เกิดความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษา (Garber, 2015; Simon, 2020)

Gorsky และ Blau (Gorsky & Blau, 2009) กล่าวว่า การสอนจะมีประสิทธิภาพเมื่อผู้สอนเข้าถึงผู้เรียน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความรู้ทางวิชาการและความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นคงอยู่ตลอดระยะเวลาการศึกษา สามารถวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายโอนความรู้ คุณค่า วิธีการ ทักษะ และความเชื่อจากบุคคลหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง หมายถึงการถ่ายโอนความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน

ในขณะเดียวกัน การเตรียมตัวก่อนจัดการเรียนการสอนออนไลน์เป็นเรื่องสำคัญสำหรับทั้งผู้เรียนและผู้สอน เนื่องจากการเรียนออนไลน์เป็นการเรียนภายใต้ข้อจำกัด เช่น ความพร้อมของอุปกรณ์หรือโปรแกรมที่ใช้ในการเรียนการสอน สัญญาณอินเทอร์เน็ต ตลอดจนทักษะในภาพรวมของการใช้อุปกรณ์และโปรแกรม ซึ่งในส่วนของอาจารย์ผู้สอนจะต้องเตรียมสื่อการสอนที่เหมาะสมกับการสอนออนไลน์ และเหมาะสมกับโปรแกรมที่เลือกใช้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้ง่าย และสามารถติดตามหรือศึกษาเนื้อหาย้อนหลังได้ตลอดเวลา (Alghazo, 2004; Buzzetto-More 2007; Sadiku, Adebo, & Musa, 2018)

การเรียนในห้องเรียนปกติ ที่มีเพียงหนังสือเรียน เอกสาร สมุดจดและเครื่องเขียน ก็เพียงพอแล้วสำหรับการเรียน แต่การเรียนในระบบออนไลน์นักศึกษาจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ที่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้เพื่อใช้สำหรับการเรียน แม้ว่าในปัจจุบันโทรศัพท์มือถือจะกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนส่วนใหญ่ไปแล้ว แต่โทรศัพท์มือถือเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการเรียนออนไลน์อย่างมีคุณภาพ ด้วยขนาดหน้าจอที่เล็กเกินไป จนอาจทำให้มองไม่เห็นสิ่งที่อาจารย์กำลังสอน นอกจากนี้ สมาร์ทโฟนยังไม่รองรับโปรแกรมเฉพาะทาง เช่น โปรแกรมการวิเคราะห์ทางสถิติที่รองรับระบบปฏิบัติการ Mac OS, Windows หรือ Linux ส่วนการใช้คอมพิวเตอร์ หรือแท็บเล็ตที่มีหน้าจอใหญ่กว่าสมาร์ทโฟนจะช่วยให้การเรียนออนไลน์มีความสะดวกมากขึ้น สามารถเปิดไฟล์เอกสารประกอบการเรียนได้พร้อม ๆ กัน หรือแม้แต่สามารถใช้ปากกาจดบันทึกลงไปในไฟล์เอกสาร และแชร์ต่อให้คนอื่นได้ อีกประการหนึ่ง การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตและคุณภาพของสัญญาณอินเทอร์เน็ตก็นับว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกัน เพราะการเรียนผ่านระบบออนไลน์จำเป็นต้องมีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตตลอดระยะเวลาการเรียน โดยโปรแกรมที่นิยมใช้ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ 5 โปรแกรม ได้แก่ Microsoft Teams, Google Hangouts Meet, Zoom Cloud Meetings, Line และ Facebook Live โดยแต่ละโปรแกรมมีจุดเด่นและจุดด้อยที่แตกต่างกัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามความถนัดและเชี่ยวชาญของผู้สอน

เนื่องจากการเรียนการสอนแบบออนไลน์เป็นวิธีการสอนใหม่ ที่ถูกนำมาใช้ในสถานการณ์ค่อนข้างเร่งด่วน และยังไม่มียุทธวิธีที่ชัดเจน คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการจัดการสอนและวิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการสอนออนไลน์ระดับบัณฑิตศึกษา ที่จะทำให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอนที่มีการจัดการสอนออนไลน์ เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ ไปใช้วางแผน ปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์ระดับบัณฑิตศึกษาให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการจัดการสอนและวิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการสอนออนไลน์ระดับบัณฑิตศึกษา

2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอนที่มีการจัดการสอนออนไลน์ในด้านสื่อประกอบการสอน การบรรยายออนไลน์และการมอบหมายงาน

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 เพื่อให้ได้วิธีการสอนและวิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการสอนออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ

3.2 เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการสอนออนไลน์จากผู้สอน และข้อมูลย้อนกลับจากผู้เรียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการสอนออนไลน์ในศาสตร์อื่นหรือระดับการศึกษาอื่น ๆ ต่อไป

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารูปแบบการสอนออนไลน์และรูปแบบการวัดผลเพื่อนำมาจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษารูปแบบการสอนออนไลน์และรูปแบบการวัดผลเพื่อนำมาจัดการเรียนการสอนออนไลน์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การศึกษารูปแบบการสอนออนไลน์

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาการศึกษารูปแบบการสอนออนไลน์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1) ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนออนไลน์ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ โดยการจัดการเรียนการสอนออนไลน์มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการคือ

1) เพื่อให้ให้นักศึกษามีความรู้และเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน

2) เพื่อให้นักศึกษาสนใจและตั้งใจเรียนตลอดช่วงระยะเวลาที่จัดการเรียนการสอนออนไลน์

3) เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออนไลน์

1.2) ศึกษาค้นคว้าโปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วย โปรแกรมสำหรับมอบหมายงานและจัดเก็บไฟล์ประกอบการสอน โปรแกรมในการเตรียมคลิปวิดีโอ โปรแกรมสำหรับบันทึกการสอนออนไลน์ และโปรแกรมสำหรับการบรรยายออนไลน์แบบ Real Time เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ให้สอดคล้องกับลักษณะวิชา

2) การศึกษารูปแบบการวัดผล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษารูปแบบการวัดผลและวิธีการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1) ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการวัดผล วิธีการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนการสอน และการดำเนินการวัดผลและประเมินผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมความพร้อมของผู้เรียนเพื่อให้มีทักษะเพียงพอในการใช้อุปกรณ์สื่อสารและโปรแกรม

ผู้วิจัยดำเนินการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนเพื่อให้มีทักษะเพียงพอในการใช้อุปกรณ์สื่อสารและโปรแกรมโดยการนัดหมายผู้เรียนทดลองใช้โปรแกรมก่อนบรรยายจริงในแต่ละสัปดาห์ พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามกรณีเกิดปัญหาด้านอุปกรณ์สื่อสารและโปรแกรมผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น Line, e-mail และ Facebook เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การจัดการเรียนการสอนออนไลน์และการวัดผล

การจัดการเรียนการสอนออนไลน์มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการคือ

1) ทำให้นักศึกษามีความรู้และเข้าใจในเนื้อหารายวิชาที่เรียน

2) ทำให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมในการเรียนตลอดระยะเวลาในการเรียน

3) ทำให้การวัดผลการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนการสอนออนไลน์และการวัดผลตามรูปแบบที่ได้จากศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) กำหนดโครงสร้างแผนการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ จำแนกตามรายวิชา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1) ข้อมูลพื้นฐานของโปรแกรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ประกอบด้วยรายวิชา จำนวนผู้เรียน ประกอบด้วยโปรแกรมสำหรับมอบหมายงานและจัดเก็บไฟล์ประกอบการสอน โปรแกรมในการเตรียมคลิปวิดีโอ โปรแกรมสำหรับบันทึกการสอนออนไลน์ และโปรแกรมสำหรับการบรรยายออนไลน์แบบ Real Time

1.2) ตารางเรียน ประกอบด้วย การลงคลิปบรรยาย และการบรรยายออนไลน์

1.3) แผนการจัดการเรียนการสอนและลำดับการสอนออนไลน์ ประกอบด้วย คำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้ สัปดาห์ และหัวข้อ/รายละเอียด

2) ดำเนินการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ โดยลำดับการสอนออนไลน์ ประกอบด้วย การใช้โปรแกรมสำหรับมอบหมายงานและจัดเก็บไฟล์ประกอบการสอน โปรแกรมในการเตรียมคลิป

วิดีโอ โปรแกรมสำหรับบันทึกการสอนออนไลน์ และโปรแกรมสำหรับการบรรยายออนไลน์แบบ Real Time

3) ดำเนินการวัดผลการศึกษาจากการเข้าเรียนและมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การสอบย่อย ระหว่างเรียน งานเดี่ยว งานกลุ่ม และการสอบปลายภาค

3.1) การสร้างข้อสอบเป็นไปตามผังคุณลักษณะเฉพาะข้อสอบ (Table Of Specification) ปรากฏในรายงานการประกันคุณภาพการศึกษาในปีที่ผ่านมา สามารถเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น และนำข้อสอบที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการ ใช้ภาษา ความตรงเชิงเนื้อหา และปรับปรุงแก้ไขแบบสอบตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ ผลจาก การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างข้อสอบกับผังคุณลักษณะเฉพาะข้อสอบ (Table Of Specification) พบว่าข้อสอบมีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า 0.50 ทุกข้อ

3.2) เกณฑ์การตัดเกรดเป็นไปตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยรามคำแหงว่าด้วยการ ศึกษาาระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2552 โดยในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การวัดผลและประเมินผลแบบอิง เกณฑ์ ซึ่งเป็นวิธีการประเมินความรู้ความสามารถโดยตรงของผู้เรียนว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของการ จัดการเรียนการสอนหรือไม่ โดยการตั้งเกณฑ์ผ่านเป็นความเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้สอน โดยนำคะแนน ร้อยละที่ได้ของผู้เรียนเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวัดผลและการสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียนและ ผู้สอนที่มีต่อการจัดการสอนออนไลน์ในด้านสื่อประกอบการสอน การบรรยายออนไลน์และการ มอบหมายงาน เพื่อประเมินผลการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. บรรยายข้อมูลเบื้องต้น ด้วยความถี่และร้อยละ
2. เปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียน ระหว่างการสอนออนไลน์กับการสอนแบบปกติในปีการศึกษาที่ผ่านมาด้วย Median Test
3. วิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอนที่มีต่อการจัดการสอนออนไลน์ในด้านสื่อ ประกอบการสอน การบรรยายออนไลน์และการมอบหมายงานโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของสัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จาก การประเมินผลการเรียนพบว่า

5.1.1 การสอนในวิชาพื้นฐาน สัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการ ประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา

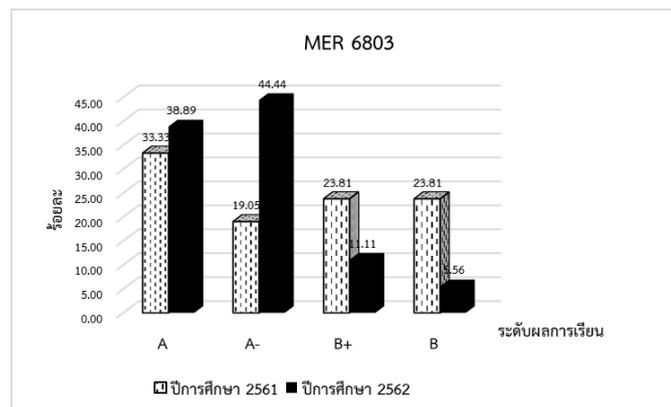
5.1.2 การสอนในวิชาเอกบังคับร่วม สัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการ ประเมินผลการเรียนแตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา โดยมีสัดส่วนจำนวนนักศึกษาที่ได้เกรด A และ A⁻ สูงกว่าปีที่ผ่านมา ขณะเดียวกันเกรด B⁺ และ B ลดลง

5.1.3 การสอนในวิชาเอกบังคับเฉพาะ สัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จาก การประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา รายละเอียดดังตารางที่ 1 และแผนภาพที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของสัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนด้วย Median Test

ลักษณะวิชา	รายวิชา	ปีการศึกษา	ระดับผลการเรียน										P
			A		A ⁻		B ⁺		B		B ⁻		
			n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
วิชาพื้นฐาน	MER 6903	2560	2	10.00	7	35.00	8	40.00	3	15.00	0	0.00	.566
		2562	0	0.00	8	44.44	6	33.33	4	22.22	0	0.00	
วิชาเอกบังคับร่วม	MER 6803	2561	7	33.33	4	19.05	5	23.81	5	23.81	0	0.00	.041*
		2562	7	38.89	8	44.44	2	11.11	1	5.56	0	0.00	
วิชาเอกบังคับเฉพาะ	MER 6004	2561	10	47.62	3	14.29	6	28.57	1	4.76	1	4.76	.169
		2562	3	27.27	1	9.09	4	36.36	3	27.27	0	0.00	
	MER 6706	2559	4	30.77	3	23.08	3	23.08	3	23.08	0	0.00	.888
		2562	3	42.86	1	14.29	3	42.86	0	0.00	0	0.00	

*p<.05

แผนภาพที่ 1 ร้อยละความถี่ของจำนวนนักศึกษาในแต่ละระดับผลการเรียนจำแนกตามรายวิชาเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา

5.2 ความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอนที่มีต่อการจัดการสอนออนไลน์ในด้านสื่อประกอบการสอน การบรรยายออนไลน์และการมอบหมายงานพบว่า โดยภาพรวมผู้เรียนและผู้สอนมีความความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าการจัดการสอนออนไลน์แบบเรียลไทม์มีปัญหาและอุปสรรคสำคัญคือความเสถียรและความเร็วของอินเทอร์เน็ตที่ใช้ของผู้เรียนและผู้สอนซึ่งส่งผลต่อความต่อเนื่องของการบรรยายและการรับ-ส่งข้อมูลระหว่างผู้เรียนและผู้สอน แต่ทั้งนี้การมีคลิปหรือสื่อประกอบการสอนให้ผู้เรียนได้ศึกษาล่วงหน้าก่อนเวลาเรียนทำให้เข้าไปเตรียมพร้อมได้ก่อนเวลาเรียนจริง และการมีคลิปบันทึกการสอนออนไลน์ให้ดูย้อนหลังทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เพื่อทบทวนได้ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอนที่มีต่อการจัดการสอนออนไลน์ในด้านสื่อประกอบการสอน การบรรยายออนไลน์และการมอบหมายงาน จำแนกตามรายวิชาเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา

ลักษณะวิชา	รหัสวิชาและชื่อวิชา	ความคิดเห็นของผู้สอน	ความคิดเห็นของผู้เรียน
วิชาพื้นฐาน	MER 6903 ระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษา	<p>ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเตรียมคลิปการสอน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การอัปโหลดคลิปหรือไฟล์ต้องมีทรัพยากรที่พร้อม ได้แก่ ความเร็ว Internet, พื้นที่ในการอัปโหลดคลิปการบรรยายใน drive ทำให้ผู้สอนไม่สามารถเก็บไฟล์ทั้งหมดไว้ใน drive ได้ นักศึกษาจึงจำเป็นต้องดาวน์โหลดไฟล์ไว้ หากต้องการดูย้อนหลัง 2. โปรแกรมสำหรับการบันทึกคลิปการสอนที่ใช้ทำงานง่ายสะดวก เช่น โปรแกรม Loom ต้องเสียค่าใช้จ่ายหากต้องการใช้ต่อเนื่องหลังจากช่วงทดลองใช้ 3. การบันทึกคลิปการสอนในบางเรื่องจำเป็นต้องมีการเขียนเพิ่มเติม ผู้สอนจึงจำเป็นต้องจัดหา/จัดเตรียมเม้าส์ปากกา เพื่อให้การบรรยายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น <p>ปัญหาและอุปสรรคในการบรรยายออนไลน์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สัญญาณอินเทอร์เน็ตของนักศึกษาบางคนไม่เสถียร หรือค่อนข้างมีความเร็วต่ำ อาจทำให้การรับ-ส่งข้อมูลระหว่างผู้สอนและผู้เรียนไม่ราบรื่นเท่าที่ควร 	<p>ข้อมูลย้อนกลับจากผู้เรียนที่เรียนออนไลน์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีคลิปบรรยายล่วงหน้าทำให้มีความพร้อมก่อนเข้าเรียนและร่วมอภิปรายกับผู้สอน และสามารถเลือกชมคลิปตามเวลาที่ตนเองสะดวก 2. นักศึกษาสามารถดาวน์โหลดและทบทวนคลิปการบรรยายซ้ำได้ 3. การที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตของนักศึกษาไม่เสถียรหรือติดขัด ทำให้การนำเสนอานกลุ่มและอภิปรายร่วมกับอาจารย์และเพื่อนร่วมชั้นเรียนไม่ต่อเนื่อง 4. ผู้เรียนมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับรูปแบบการทดสอบ
วิชาเอก บังคับร่วม	MER 6803 คอมพิวเตอร์ประยุกต์ทางการศึกษา	<p>ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเตรียมคลิปการสอน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การอัปโหลดคลิปหรือไฟล์ต้องมีทรัพยากรที่พร้อม ได้แก่ ความเร็ว Internet, พื้นที่ในการอัปโหลดคลิปข้อมูลขึ้นใน drive 2. โปรแกรมบางโปรแกรมจำกัดเวลา ในฟรีเวอร์ชัน เช่น Bandicam อัดหน้าจอได้ทุก 10 นาที แต่ OBS จะใช้ได้ไม่จำกัด 3. การเลือกใช้โปรแกรมต่างๆต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ เช่น โปรแกรมอัดหน้าจอ ที่มีหลากหลาย ซึ่งแต่ละโปรแกรมมีคุณสมบัติแตกต่างกัน 4. ขาดอุปกรณ์เสริมที่เป็นสิ่งจำเป็นในการอัดคลิปสอนออนไลน์ เช่น เม้าส์ปากกา ไฟ ไมโครโฟน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยจำกัดที่ขึ้นกับความพร้อมของผู้สอน ซึ่งหากมีจะช่วยให้การสอนเกิดความสะดวกและน่าสนใจเหมือนการใช้กระดานไวท์บอร์ดในการสอนจริง <p>ปัญหาและอุปสรรคในการบรรยายออนไลน์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความเสถียรของอินเทอร์เน็ตทั้งผู้สอนและผู้เรียน ยังมีผู้เรียนจำนวนมากจะมีการเข้าออกและหลุดตลอดเวลา 	<p>ข้อมูลย้อนกลับจากผู้เรียนที่เรียนออนไลน์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีคลิปทำให้สามารถเรียนรู้ทบทวนได้หลายครั้ง 2. การมีคลิปให้ล่วงหน้าก่อนเวลาเรียนทำให้เข้าไปเตรียมพร้อมได้ก่อนเวลาเรียนจริง 3. ผู้เรียนมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการนำเสนอานออนไลน์และรูปแบบการทดสอบ

ลักษณะวิชา	รหัสวิชา และชื่อวิชา	ความคิดเห็นของผู้สอน	ความคิดเห็นของผู้เรียน
วิชาเอก บังคับเฉพาะ	MER 6004 ทฤษฎีการวัด และการประเมิน MER 6706 การ วิจัยเชิงทดลอง	<p>ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการเตรียมคลิปการสอน</p> <p>1. เนื้อหาวิชาเป็นความรู้เฉพาะศาสตร์ซึ่งต้องสอนเนื้อหาเชิงทฤษฎีและฝึกปฏิบัติผ่านการใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะศาสตร์ และสถานการณ์หรือข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์มีความหลากหลาย ทำให้ไม่สามารถเตรียมคลิปการสอนล่วงหน้าเป็นวิดีโอได้</p> <p>ปัญหาและอุปสรรคในการบรรยายออนไลน์</p> <p>1. การบรรยายผ่าน Cisco Webex Meetings กรณีที่มีการแชร์ไฟล์ หน้าจอ หรือโปรแกรมต่าง ๆ หากผู้สอนและนักศึกษาเปิดไมโครโฟนพร้อมกัน เสียงไมโครโฟนของผู้แชร์ไฟล์จะเป็นเสียงหลัก ทำให้เสียงไมโครโฟนของผู้เข้าร่วมเป็นเสียงรองและเบากว่าเสียงหลัก</p> <p>2. การบรรยายผ่าน Facebook Live นักศึกษาไม่สามารถซักถามผ่านการโฟนอินได้ หากมีข้อสงสัยนักศึกษาสามารถซักถามผ่านการ Inbox หรือแสดงความคิดเห็นเพื่อสอบถามได้ Live แต่ข้อความที่ส่งเกิดความล่าช้า (delay) กว่าเวลาที่สอนจริง</p> <p>3. การบรรยายผ่าน Line จำกัดจำนวนนักศึกษาขณะใช้ Video Call แต่กรณีที่ผู้สอนและนักศึกษาเปิดไมโครโฟนพร้อมกัน ไม่มีปัญหาเรื่องความเบาหรือดังของเสียง</p> <p>ปัญหาและอุปสรรคในการมอบหมายงาน</p> <p>1. Google Drive สามารถสร้างโฟลเดอร์จัดเก็บและมอบหมายชิ้นงานได้หลากหลาย แต่ให้สิทธิ์ใช้พื้นที่จัดเก็บฟรีเพียง 15GB ทำให้สิ้นเปลืองเนื้อที่กรณีจัดเก็บไฟล์บันทึกการสอนสด</p> <p>2. Line มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาการใช้งานของไฟล์ และการสร้างอัลบั้ม ใช้กับไฟล์รูปภาพได้เท่านั้น</p> <p>ปัญหาและอุปสรรคในการบันทึกการสอนออนไลน์</p> <p>1. OBS สามารถบันทึกการสอนสดได้ทั้งในรูปแบบของไฟล์เสียงและไฟล์ภาพโดยไม่จำกัดจำนวนชั่วโมง แต่กรณีบันทึกการสอนผ่าน Facebook Live ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้เรื่องการ Stream Facebook ผ่านโปรแกรม OBS</p>	<p>ข้อมูลย้อนกลับจากผู้เรียนที่เรียนออนไลน์</p> <p>1. การเตรียมความพร้อมการใช้โปรแกรมต่าง ๆ ก่อนการเรียนแต่ละสัปดาห์ทำให้สามารถเตรียมตัวฝึกใช้โปรแกรมให้คุ้นเคยก่อนเริ่มเรียนจริง</p> <p>2. การมีเอกสารประกอบการสอนให้ล่วงหน้าก่อนเวลาเรียนทำให้เข้าไปเตรียมพร้อมได้ก่อนเวลาเรียนจริง</p> <p>3. การมีโปรแกรมเผยแพร่ขณะบรรยายออนไลน์หลายช่องทางทำให้เรียนได้ต่อเนื่องกรณีสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่ดี</p> <p>4. การเรียนผ่าน Cisco Webex Meetings กรณีที่นักศึกษาสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่ดี หรือเกิดความผิดพลาดหลุดจากห้องประชุมขณะผู้สอนบรรยายสด การกลับเข้ากลุ่มต้องรอให้ผู้สอนอนุญาตก่อนทุกครั้ง จึงจะสามารถเข้าร่วมฟังการบรรยายสดได้</p> <p>5. ในการเรียนจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์การเรียนเพื่อเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต 2 เครื่อง ทำให้เกิดการตั้งสัญญาณอินเทอร์เน็ต และอินเทอร์เน็ตล่าช้า</p> <p>6. การมีคลิปบันทึกการสอนออนไลน์ให้ดูย้อนหลังทำให้สามารถเรียนรู้ทบทวนได้หลายครั้ง เนื่องจากเนื้อหาซับซ้อนและต้องใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการเรียนหลายโปรแกรม</p> <p>7. ผู้เรียนมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับรูปแบบการทดสอบเนื่องจากอินเทอร์เน็ตสัญญาณไม่ดีทำให้เกิดความล่าช้าในการส่งงานหรือส่งกระดาษคำตอบ</p>

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 การสอนในวิชาเอกบังคับร่วม สัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนแตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา ส่วนการสอนในวิชาพื้นฐาน และการสอนในวิชาเอกบังคับเฉพาะ สัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา

6.2 ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการจัดการสอนออนไลน์แบบเรียลไทม์ คือความเสถียรและความเร็วของอินเทอร์เน็ตที่ใช้ ทั้งนี้การมีคลิปหรือสื่อประกอบการสอน และคลิปบันทึกการสอนออนไลน์ทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาล่วงหน้าเพื่อเตรียมความพร้อมและสามารถเรียนรู้เพื่อทบทวนได้

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่นำเสนอข้างต้นนั้น ผลการวิจัยดังกล่าวยังมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

7.1 การสอนในวิชาพื้นฐาน ผลการเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Alghazo (Alghazo, 2004) แสดงให้เห็นว่าการสอนออนไลน์ในรูปแบบที่กำหนดขึ้นให้ผลไม่แตกต่างจากการเรียนแบบปกติ จึงนับเป็นรูปแบบหนึ่งของการสอนออนไลน์ที่ให้ผลไม่ด้อยไปกว่าการสอนแบบปกติ โดยรูปแบบการสอนใกล้เคียงการสอนแบบปกติแต่เปลี่ยนช่องทางการสอนและมีการเตรียมความพร้อมก่อนเรียน ดังนั้น รูปแบบการสอนออนไลน์ระดับบัณฑิตศึกษาที่เหมาะสมสำหรับรายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานซึ่งเน้นความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในหลักการและทฤษฎีที่เป็นความรู้พื้นฐาน คือ การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน เน้นการบรรยายเพื่อปูพื้นฐานความรู้ และสร้างความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนแก่นักศึกษา และอภิปรายซักถามร่วมกันระหว่างอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษา เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษาว่าถูกต้องตามหลักวิชาหรือไม่ ทั้งนี้การมอบหมายงานเดี่ยวและงานกลุ่มเป็นวิธีการเสริมสร้างทักษะและระดับความรู้ขั้นวิเคราะห์ และสังเคราะห์ให้กับนักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาต้องใช้ความรู้มาใช้ในการวิพากษ์งานวิจัยตามหลักวิชา

7.2 การสอนวิชาเอกบังคับร่วม ผลการเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนแตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา โดยมีสัดส่วนจำนวนนักศึกษาที่ได้เกรด A และ A⁻ สูงกว่าปีที่ผ่านมา ขณะเดียวกันเกรด B⁺ และ B ลดลง แสดงให้เห็นว่าการสอนออนไลน์ในรูปแบบที่กำหนดขึ้นให้ผลดีกว่าการเรียนแบบปกติ เพราะนอกจากการกำหนดรูปแบบการสอนใกล้เคียงการสอนแบบปกติแต่เปลี่ยนช่องทางการสอนแล้วยังมีการเตรียมความพร้อมก่อนเรียนโดยให้นักศึกษาทำแบบฝึกหัดมาก่อน อีกทั้งรายวิชา MER 6803 คอมพิวเตอร์ประยุกต์ทางการศึกษา เน้นการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อจัดการสอนออนไลน์ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีจึงเป็นการกระตุ้นความสนใจและทักษะด้านเทคโนโลยีของนักศึกษาเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sun และ Chen (Sun & Chen, 2016) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาออนไลน์และประสิทธิภาพของการศึกษาออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของการสอนออนไลน์เป็นผลมาจากการออกแบบเนื้อหาของหลักสูตรให้มีคุณภาพ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การเตรียมตัวในการสอนและการสนับสนุนผู้เรียนในทุกด้านขณะสอน สังคมการเรียนรู้ออนไลน์เชิงสร้างสรรค์ ความทันสมัยและประสิทธิภาพของเทคโนโลยีประกอบการสอน

7.3 การสอนในวิชาเอกบังคับเฉพาะ ผลการเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละเกรดที่ได้จากการประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างจากปีการศึกษาที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าการสอนออนไลน์ในรูปแบบที่กำหนดขึ้นให้ผลไม่แตกต่างจากการเรียนแบบปกติ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Alghazo (Alghazo, 2004) ทั้งนี้การสอนในวิชาเอกบังคับเฉพาะมีการวัดผลมากกว่ารายวิชาอื่นและมากกว่าการสอนแบบปกติของวิชาเดียวกันในปีการศึกษาที่ผ่านมา เพราะเป็นกลุ่มรายวิชาที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้จริงในการทำวิทยานิพนธ์ การวัดผลเป็นระยะ ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดความ

กระตือรือร้นในการเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ Sadiku และคณะ (Sadiku, Adebo, & Musa, 2018) และสอดคล้องกับคำกล่าวของ Gorsky และคณะ (Gorsky & Blau, 2009) ที่ว่าการสอนจะมีประสิทธิภาพเมื่อผู้สอนเข้าถึงผู้เรียน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความรู้ทางวิชาการและความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นคงอยู่จนตลอดระยะเวลาการศึกษา ซึ่งวัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจที่เกิดขึ้น

7.4 ในการสอนออนไลน์จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมของผู้เรียนโดยการนัดหมายการเรียน หรือซักซ้อมการใช้โปรแกรมร่วมกับการสอนออนไลน์ก่อนดำเนินการสอนจริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสำคัญในการสอนออนไลน์ให้ประสบความสำเร็จ Sadiku และคณะ (Sadiku, Adebo, & Musa, 2018) 2 ประการคือ การเน้นย้ำเรื่องเวลา และการสื่อสาร นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความขัดข้องทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสำคัญประการหนึ่งของ Smith (Smith, 2016) ที่ระบุว่าความยืดหยุ่นเมื่อเกิดปัญหาขัดข้องด้านเทคโนโลยีขณะสอนออนไลน์ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ นอกจากนี้การบันทึกคลิปขณะสอนออนไลน์เพื่อให้นักศึกษาสามารถดูย้อนหลังได้ยังเป็นการจัดการสอนออนไลน์ที่เคารพความหลากหลายของระดับความสามารถและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนตามแนวคิดของ Sadiku และคณะ (Sadiku, Adebo, & Musa, 2018) อีกด้วย

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 รูปแบบการเรียนออนไลน์ที่ศึกษาในครั้งนี้อาจนำไปดำเนินการได้กับบริษัทที่มีลักษณะเดียวกัน

8.1.2 การเลือกใช้โปรแกรมต้องเป็นไปตามความถนัดของผู้สอนแต่ละคน โดยต้องคำนึงถึงจุดเด่นและจุดด้อยของแต่ละโปรแกรมที่จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในการอภิปรายผลการวิจัย

8.1.3 การทดสอบเป็นระยะและการทำแบบฝึกหัดเป็นการทดสอบแบบ formative evaluation เพื่อดูความก้าวหน้าในการเรียนรู้ ทำให้สามารถแก้ไขความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ทันที

8.1.4 ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ สัญญาณอินเทอร์เน็ตต้องเสถียรหรือมีสัญญาณความแรงคงที่ ดังนั้นในการเรียนควรใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตบ้านเนื่องจากสัญญาณอินเทอร์เน็ตมีความต่อเนื่องมากกว่าสัญญาณอินเทอร์เน็ตของสมาร์ทโฟนซึ่งความเร็วอินเทอร์เน็ตจะลดลงเมื่อเรียนผ่านออนไลน์เป็นเวลานาน

8.1.5 อุปกรณ์การเรียนควรมีขนาดใหญ่มากกว่าสมาร์ทโฟน เนื่องจากจอภาพมีขนาดใหญ่กว่า โดยเฉพาะในกรณีที่เนื้อหาการเรียนต้องใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนออนไลน์แบบเรียลไทม์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดควรจัดอบรมเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แก่ผู้สอน เนื่องจากผู้สอนแต่ละคนมีพื้นฐานการใช้เทคโนโลยีและความถนัดแตกต่างกัน อีกทั้งควรมีการสนับสนุนด้านโปรแกรมที่เกี่ยวข้อง และอุปกรณ์เสริมที่จำเป็นเพื่อให้ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

8.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

8.3.1 ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แบบเรียลไทม์ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนแบบซิงโครนัส (Synchronous Instruction) เทียบกับการจัดการเรียนการสอนแบบอะซิงโครนัส (Asynchronous Instruction) เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่สอดคล้องกับลักษณะวิชาแต่ละวิชาต่อไป

8.3.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเพื่อนำมาใช้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ต่อไป

8.3.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบความคงทนของความรู้ของผู้เรียนที่เรียนด้วยระบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเรียลไทม์กับผู้เรียนที่เรียนในชั้นเรียนปกติ

9. บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง

- Alghazo, A. M. (2005). Comparing Effectiveness Of Online and Traditional Teaching Using Students' Final Grades. *Online Journal for Workforce Education and Development*, 1(3), 1-11.
- Buzzetto-More, N. A. (Ed.). (2007). *Advanced principles of effective e-learning*. Informing Science.
- Garber, A. M. (2015). Everywhere and anytime, here and now: digital and residential education at Harvard.
- Ong, M. T. Y., Ling, S. K. K., Wong, R. M. Y., Ho, K. K. W., Chow, S. K. H., Cheung, L. W. H., & Yung, P. S. H. (2020). Impact of COVID-19 on Orthopaedic clinical service, education and research in a University hospital. *Journal of orthopaedic translation*, 25(-), 125-127.
- Sadiku, M. N., Adebo, P. O., & Musa, S. M. Online Teaching and Learning.
- Surr, C. A., Gates, C., Irving, D., Oyebo, J., Smith, S. J., Parveen, S., ... & Dennison, A. (2017). Effective dementia education and training for the health and social care workforce: a systematic review of the literature. *Review of educational research*, 87(5), 966-1002.
- Sun, A., & Chen, X. (2016). Online education and its effective practice: A research review. *Journal of Information Technology Education*, 15(-), 157-190.

10. คำขอบคุณ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะกรรมการส่งเสริมการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ให้การสนับสนุนการดำเนินการวิจัย ตลอดจนการให้โอกาสคณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาความรู้ทางการวิจัยเพิ่มเติมในครั้งนี้

คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาล ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม
QUALITY OF WORKING LIFE OF PERSONNEL IN NAKHON CHAI SI SUBDISTRICT
MUNICIPALITY, NAKHON CHAI SI DISTRICT NAKHON PATHOM PROVINCE

ธเนศพล อินทร์จันทร์¹
Tanesphol Injun
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาล ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา บุคลากรที่ปฏิบัติงาน ในเทศบาลตำบลนครชัยศรี จำนวน 97 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ได้ความเชื่อมั่น ของแบบสอบถามที่มีความเชื่อมั่นสอดคล้อง IOC= 0.67-1.00 และมีค่าแอลฟา $\alpha=0.88$ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) กรณีที่มีความแตกต่าง ทดสอบความแตกต่างโดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

ผลการวิเคราะห์ พบว่าคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.56$, S.D.= 0.69) พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการพัฒนาความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.70$, S.D.= 0.76) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.46$, S.D.= 0.68) ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระยะเวลาการปฏิบัติงาน รายได้ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การจำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันพิจารณา รายด้าน พบว่า ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : 1. คุณภาพชีวิตในการทำงาน 2. บุคลากร 3. เทศบาลตำบลนครชัยศรี

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

¹ Assist.Prof.Dr., Lecturer, Master of Public Administration Phitsanulok University.

Corresponding author; Email: tanesphol2011@gmail.com

(Received: 12 July 2020; Revised: 23 August 2020; Accepted: 17 November 2020)

ABSTRACT

This research aimed to investigate quality of working life of personnel in Nakhon Chai Si Subdistrict Municipality, Nakhon Chai Si district Nakhon Pathom province personnel in Nakhon Chai Si Subdistrict Municipality 97 people and collected data using questionnaires has the confidence of a query using coefficient alpha (IOC= 0.67– 1.00, α = 0.88) The statistics used for data analysis were percentage, mean, and standard deviation F-test One-way ANOVA In case there is a difference, it's different test by means of Scheffe.

The results showed that quality of working life of personnel in Nakhon Chai Si Subdistrict Municipality. Overall was at the high level (\bar{X} =3.56, S.D.= 0.69) classified by the side with the highest average is the developing the capacity of practitioners was at the high level (\bar{X} =3.70, S.D.= 0.76) the average lowest security and progress in work was at the moderate level (\bar{X} =3.46, S.D.= 0.68) comparison quality of working life of personnel in Nakhon Chai Si Subdistrict Municipality, Administrative Organization by sex, age, marital status, experience, income overall and individual aspects not difference was statistically significant at the 0.05 level. by educational level overview no different Considering each aspect, stability and progress in work. There are different statistically significant at the 0.05 level.

Keyword: 1. Quality of working life 2. personnel 3. Subdistrict Municipality

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การทำงานมีความสำคัญต่อชีวิตของคนทุกคน เนื่องจากการทำงานเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และต้องปฏิบัติมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ การทำงานเป็นสิ่งที่ให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าของชีวิตของคน เพราะเป็นโอกาสที่ทำให้เกิดการพบปะสังสรรค์ระหว่างผู้ใช้แรงงานกับบุคคลอื่น ๆ กับสถานที่ ดั้งนั้น การทำงานจึงเป็นการเปิดโอกาสในการแสดงออกถึงสติปัญญา ความคิดริเริ่มอันนำมาสู่เกียรติยศ และความพึงพอใจในชีวิต เมื่อแต่ละบุคคลได้ใช้ชีวิตการทำงานอยู่กับสิ่งที่ตนเองพอใจก็ทำให้มีสภาพจิตใจ และอารมณ์ที่ดี ซึ่งส่งผลให้ทำงานดีตามไปด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่แต่ละองค์การจะต้องศึกษา หรือแสวงหาหนทางให้เกิดความสอดคล้องกับของความพึงพอใจระหว่างพนักงานและองค์การ เพื่อให้ องค์การสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุด

คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในการทำงานด้านต่าง ๆ กับสภาพชีวิตการทำงาน เนื่องจาก ลักษณะของงานแต่ละงานมีความแตกต่างกัน มีอิสระในการตัดสินใจ โอกาสรับรู้ผลการปฏิบัติงานที่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ต้องเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และความพร้อมของอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้สำนักงานที่แต่ละหน่วยงานจัดสรรให้กับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งแตกต่างกันตามนโยบายของหน่วยงาน หรืองบประมาณที่ได้รับ นอกจากนี้การทำงานยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเพื่อนร่วมงาน

อันประกอบด้วย การให้ความช่วยเหลือปรึกษาซึ่งกันและกัน สนับสนุนกันระหว่างเพื่อนร่วมงาน และ ความสามัคคีในการทำงาน การทำงานของบุคลากรในลักษณะเป็นทีมจะทำให้ประสบความสำเร็จได้ และการปกครองบังคับบัญชาเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน และมีผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานด้าน ความก้าวหน้า ด้านการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และส่วนด้านสิทธิส่วนบุคคล องค์กรมีหน้าที่ในการในการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ การจัดการขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล ป้องกันโรค และระงับโรคติดต่อ ป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมอันดีของ ท้องถิ่น และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทาง ราชการมอบหมาย (ดารุณี สงวนสิทธิ์, 2559)

ปัจจุบันเทศบาลตำบลนครชัยศรียังขาดบุคลากรในการทำงานจำนวนมาก องค์กรจะทำงาน ให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น บุคลากรจะต้องมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดี จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษา เกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ คุณภาพชีวิตการทำงาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขคุณภาพชีวิตการทำงาน ของพนักงานเทศบาลตำบลนครชัยศรี ให้เป็นที่น่าพึงพอใจมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาล ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานที่ เหมาะสมในครั้งนี้เป็นแนวทางในการปรับปรุง เพื่อเสนอนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน จะทำให้บุคลากรมีประสิทธิภาพสูงขึ้นและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเทศบาลตำบลนครชัยศรี อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

2.2 เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของบุคลากร

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ได้ทราบข้อมูลคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

3.2 ได้ทราบผลเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี อำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

3.3 เป็นข้อมูลในการเสนอต่อผู้บริหารองค์กรหรือหน่วยงานเพื่อไปกำหนดนโยบายในการ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากร

3.4 ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อองค์กร

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลนครชัยศรีอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน 97 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเชิงสำรวจ (Survey research) ใช้สอบถาม (Questionnaire) เครื่องมือประกอบด้วย 3 ส่วนได้แก่

ส่วนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นข้อคำถามที่ใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการปฏิบัติงานและรายได้ โดยลักษณะเป็นข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี ใช้แบบมาตรฐาน (Rating Scale) ตามแบบของ Likert (Likert, 1967) โดยกำหนดให้มีน้ำหนักเปรียบเทียบกันเป็นการแบ่งมาตราส่วนประมาณค่าของการตีความหมายออกเป็น 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 เป็นแบบการเสนอข้อเสนอแนะคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี เป็นคำถามปลายเปิดนำมารวบรวมข้อมูล โดยนำมารวบรวมเสนอในรูปความเรียง

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองเพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และประเด็นในการวิจัยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามที่เก็บข้อมูลตามเครื่องมือที่กำหนดไว้ในการวิจัย

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เช่น บันทึกการประชุม และเอกสารของทางราชการที่เกี่ยวข้อง กฎหมาย ระเบียบ คำสั่งวารสาร สื่อสิ่งพิมพ์

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูล ใช้หาค่าความถี่และค่าร้อยละ

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ในกรณีที่มีความแตกต่างก็ทดสอบความแตกต่างโดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

ส่วนที่ 3 เป็นแบบการเสนอข้อเสนอแนะคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี โดยนำมารวบรวมเสนอในรูปความเรียง

5. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ พบว่าคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.56$, S.D.=0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.49$, S.D.= 0.71) สวัสดิการต่าง ๆ ที่หน่วยงานกำหนดมีความเพียงพอต่อความต้องการขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.65$, S.D.=0.80) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ รายได้ที่ท่านได้รับในแต่ละเดือน

ด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานพบว่าโดยรวมพบว่ามีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58$, S.D.=0.65) หน่วยงานของท่านจัดสภาพแวดล้อม เช่น แสงสว่าง อุณหภูมิ และเสียงในสถานที่ทำงานมีความเหมาะสม ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้สะดวกสบายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.72$, S.D.=0.64) หน่วยงานของท่านได้เชิญแพทย์มาตรวจสุขภาพประจำปี อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.45$, S.D.= 0.61)

ด้านการพัฒนาความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.70$, S.D.= 0.76) หน่วยงานของท่านสนับสนุนให้บุคลากรไปอบรมสัมมนาหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.94$, S.D.= 0.78) หน่วยงานของท่านมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้นำความคิดใหม่ๆ มาปรับปรุงในการทำงาน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.46$, S.D.=0.69)

ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.46$, S.D.= 0.68) หน่วยงานของท่านมีเกณฑ์มาตรฐานในการเลื่อนตำแหน่ง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.63$, S.D.= 0.64) ผู้บริหารมีหลักเกณฑ์การพิจารณาผลงานของท่านอย่างเป็นธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.26$, S.D.=0.60)

ด้านคุณค่าทางสังคมหรือการทำงานร่วมกัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59$, S.D.= 0.81) หน่วยงานของท่านจัดให้มีกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77$, S.D.= 0.74) หน่วยงานของท่านให้ความสนใจในกิจกรรมที่มุ่งเน้นเสริมสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.41$, S.D.=0.83)

ด้านประชาธิปไตยในหน่วยงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.63$, S.D.=0.60) ผู้บริหารให้อำนาจในการตัดสินใจในงานที่ได้รับมอบหมาย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$, S.D.= 0.53) ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็น ปัญหาและดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.35$, S.D.=0.67)

ด้านบทบาทระหว่างการทำงานกับสุขภาพที่มีความสมดุล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.48$, S.D.=0.73) ภาระการทำงานในหน่วยงานที่ได้รับผิดชอบในปัจจุบันไม่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพและจิตใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59$, S.D.=0.70) หน่วยงานของท่านให้ความสำคัญต่อการพักผ่อนที่เพียงพอ รวมทั้งการดูแลสุขภาพตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.35$, S.D.=0.64)

ด้านประโยชน์และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.52$, S.D.= 0.55) หน่วยงานของท่านให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม อยู่ในระดับมาก (\bar{X}

=3.64, S.D.= 0.52) หน่วยงานของท่านมีส่วนช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ช่วยเหลือผู้ประสบภัย พิบัติต่าง ๆ บริจาคโลหิต อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.36, S.D.=0.59)

การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระยะเวลาการปฏิบัติงาน รายได้โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การจำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ พบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.56, S.D.= 0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.49, S.D.= 0.71) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สวัสดิการต่าง ๆ ที่หน่วยงานกำหนดมีความเพียงพอต่อความต้องการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.65, S.D.= 0.80) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ รายได้ที่ได้รับในแต่ละเดือนเพียงพอสำหรับใช้จ่ายตามอัตภาพ อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.37, S.D.= 0.76)

ด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานพบว่าโดยรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.58, S.D.= 0.65) ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หน่วยงานของท่านจัดสภาพแวดล้อม เช่น แสงสว่าง อุณหภูมิ และเสียงในสถานที่ทำงานมีความเหมาะสม ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้สะดวกอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.72, S.D.= 0.64) ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานได้เชิญแพทย์มาตรวจสุขภาพประจำปี อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.45, S.D.= 0.61)

ด้านการพัฒนาความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.70, S.D.= 0.76) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หน่วยงานสนับสนุนให้บุคลากรไปอบรมสัมมนาหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.94, S.D.= 0.78) ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานมีการสนับสนุนให้นำความคิดใหม่ๆมาปรับปรุงในการทำงาน อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.46, S.D.= 0.69)

ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.46, S.D.= 0.68) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หน่วยงานมีเกณฑ์มาตรฐานในการเลื่อนตำแหน่งอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.63, S.D.= 0.64) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารมีหลักเกณฑ์การพิจารณาผลงานอย่างเป็นธรรม อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.26, S.D.= 0.60)

ด้านคุณค่าทางสังคมหรือการทำงานร่วมกัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.59, S.D.= 0.81) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หน่วยงานจัดให้มีกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงานอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.77, S.D.= 0.74) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานให้ความสนใจในกิจกรรมที่มุ่งเน้นเสริมสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.41, S.D.= 0.83)

ด้านประชาธิปไตยในหน่วยงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก(\bar{X} =3.63, S.D.= 0.60) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารให้อำนาจในการตัดสินใจในงานที่ได้รับมอบหมายอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =3.82, S.D.= 0.53) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นปัญหาและดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =3.35, S.D.= 0.67)

ด้านบทบาทระหว่างการทำงานกับสุขภาพที่มีความสมดุล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.48, S.D. = 0.73) มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ ภาระการทำงานในหน่วยงานที่ได้รับผิดชอบในปัจจุบันไม่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพและจิตใจ อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.59, S.D. = 0.70) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานให้ความสำคัญ ต่อการพักผ่อนที่เพียงพอ รวมทั้งการดูแลสุขภาพตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.35, S.D. = 0.64)

ด้านประโยชน์และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.52, S.D. = 0.55) ข้อที่มีค่าเฉลี่ย สูงที่สุด คือ หน่วยงานของท่านให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.64, S.D. = 0.52) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานช่วยเหลือสังคมในด้านผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ /บริจาคโลหิต อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.36, S.D. = 0.59)

การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ ระยะเวลาการปฏิบัติงาน รายได้โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การจำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.สรุปผลวิจัย

ผลการวิเคราะห์ พบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.56, S.D. = 0.69)

ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.49, S.D. = 0.71) สวัสดิการต่าง ๆ ที่หน่วยงานกำหนดมีความเพียงพอต่อความต้องการขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.65, S.D. = 0.80) รายได้ที่ท่านได้รับในแต่ละเดือนเพียงพอสำหรับใช้จ่ายของท่านและครอบครัว อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.37, S.D. = 0.76)

ด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานพบว่าโดยรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.58, S.D. = 0.65) หน่วยงานจัดสภาพแวดล้อม เช่นแสงสว่าง อุณหภูมิ และเสียงในสถานที่ทำงาน มีความเหมาะสม ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้สะดวกอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.72, S.D. = 0.64) หน่วยงานของท่านได้เชิญแพทย์มาตรวจสุขภาพประจำปีอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.45, S.D. = 0.61)

ด้านการพัฒนาความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.70, S.D. = 0.76) หน่วยงานสนับสนุนให้บุคลากรไปอบรมสัมมนาหลักสูตรต่าง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.94, S.D. = 0.78) หน่วยงานมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้นำความคิดใหม่ๆมาปรับปรุงในการทำงาน อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.46, S.D. = 0.69)

ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.46, S.D. = 0.68) หน่วยงานของท่านมีเกณฑ์มาตรฐานในการเลื่อนตำแหน่งอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.63, S.D. = 0.64) ผู้บริหารมีหลักเกณฑ์การพิจารณาผลงานของท่านอย่างเป็นธรรม อยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.26, S.D. = 0.60)

ด้านคุณค่าทางสังคมหรือการทำงานร่วมกัน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59$, S.D.= 0.81) หน่วยงานของท่านจัดให้มีกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.77$, S.D.= 0.74) หน่วยงานของท่านให้ความสนใจในกิจกรรมที่มุ่งเน้นเสริมสร้างความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.41$, S.D.= 0.83)

ด้านประชาธิปไตยในหน่วยงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.63$, S.D.= 0.60) ผู้บริหารให้อำนาจในการตัดสินใจในงานที่ได้รับมอบหมาย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$, S.D.= 0.53) ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็น ปัญหา และดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.35$, S.D.= 0.67)

ด้านบทบาทระหว่างการทำงานกับสุขภาพที่มีความสมดุล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.48$, S.D.= 0.73) ภาระการทำงานในหน่วยงานที่ได้รับผิดชอบในปัจจุบันไม่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพและจิตใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.59$, S.D.= 0.70) หน่วยงานของท่านให้ความสำคัญต่อการพักผ่อนที่เพียงพอ รวมทั้งการดูแลสุขภาพตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.35$, S.D.= 0.64)

ด้านประโยชน์และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.52$, S.D.= 0.55) หน่วยงานของท่านให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.64$, S.D.= 0.52) หน่วยงานของท่านมีส่วนช่วยเหลือสังคมในด้าน ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ / บริจาคโลหิต อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.36$, S.D.= 0.59)

7. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ พบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลนครชัยศรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.56$, S.D.= 0.69) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุคนธศักดิ์ สิงโตเกษม (สุคนธศักดิ์ สิงโตเกษม, 2559) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการสำนักงานท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสงคราม

ด้านการพัฒนาความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.70$, S.D.= 0.76) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีราภัทร ชติยะหล้า (ธีราภัทร ชติยะหล้า, 2555) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน

ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.46$, S.D.= 0.68) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประมาพร สิงหสุวิช (ประมาพร สิงหสุวิช, 2551) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานตามความคิดเห็นของพนักงานเมืองพัทยา ตามแนวคิดของ Walton

จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประมาพร สิงหสุวิช (ประมาพร สิงหสุวิช, 2551) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานตามความคิดเห็นของพนักงานเมืองพัทยาทตามแนวคิดของ Walton คุณภาพชีวิตการทำงานต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

จำแนกตามรายได้ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกพร ชำนาญเวช (กนกพร ชำนาญเวช, 2554) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

8.1.1 ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือรายได้ที่ท่านได้รับในแต่ละเดือนเพียงพอสำหรับใช้จ่ายของท่านและครอบครัวตั้งนั้นเทศบาลตำบลนครชัยศรี มีการปรับฐานของเงินเดือนของบุคลากรให้มากขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับปริมาณงานและความรับผิดชอบ และเพียงพอกับค่าใช้จ่ายโดยไม่เดือดร้อน

8.1.2 ด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานได้เชิญแพทย์มาตรวจสุขภาพประจำปี ตั้งนั้นเทศบาลตำบลนครชัยศรี ควรเชิญแพทย์มาตรวจสุขภาพประจำปี และจัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีคุณภาพและไม่อันตรายต่อการทำงานการเตรียมความพร้อม และมีมาตรการในการจัดระบบการทำงานเพื่อป้องกันอุบัติเหตุหรือวินาศภัยต่าง ๆ

8.1.3 ด้านการพัฒนาความสามารถของผู้ปฏิบัติงานข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้นำความคิดใหม่ๆมาปรับปรุงในการทำงาน ตั้งนั้นเทศบาลตำบลนครชัยศรี เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานได้เสนอแนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเพื่อให้ผู้บริหารได้รับทราบและนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงานข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารมีหลักเกณฑ์การพิจารณาผลงานของท่านอย่างเป็นธรรม ตั้งนั้นเทศบาลตำบลนครชัยศรีในการประเมินความก้าวหน้าควรมีการพิจารณาในรูปของคณะกรรมการตามสายการบังคับบัญชา เนื่องจากเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและรับรู้ผลการปฏิบัติหน้าที่ได้ดีกว่า

8.2.2 ด้านคุณค่าทางสังคม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานของท่านให้ความสนใจในกิจกรรมที่มุ่งเน้นเสริมสร้างความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว ตั้งนั้นเทศบาลตำบลนครชัยศรี มีการสร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงานเพื่อเป็นหนึ่งเดียวและมีกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงาน

8.2.3 ด้านประชาธิปไตยในหน่วยงาน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็น และแก้ไขปัญหาตามข้อเสนอแนะของผู้ปฏิบัติ ตั้งนั้นเทศบาลตำบลนครชัยศรี ทำงานร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน จัดประชุมเพื่อปรึกษาปัญหาในการทำงานที่เหมาะสมและให้พนักงานได้รับอิสระในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานในหน้าที่

8.2.4 ด้านบทบาทระหว่างการทำงานกับสุขภาพที่มีความสมดุล มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานให้ความสำคัญต่อการพักผ่อนที่เพียงพอ การดูแลสุขภาพตนเอง ตั้งนั้นเทศบาลตำบลนครชัยศรีจัดให้พนักงานมีเวลาพักผ่อนที่เพียงพอ จัดสรรเวลาการปฏิบัติงานเพื่อลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนและเตรียมวางแผนการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ

8.2.5 ด้านประโยชน์และความรับผิดชอบต่อสังคม มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานของท่านมีส่วนช่วยเหลือสังคมในด้าน ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ บริจาคโลหิต ดังนั้นเทศบาลตำบลนครชัยศรี ประชาสัมพันธ์โครงการช่วยเหลือสังคม ให้บุคคลากรได้ทราบว่าองค์กรได้ดำเนินกิจกรรมไปแล้ว หากมีข้อซักถามผู้ปฏิบัติงานในองค์กรจะสามารถชี้แจงข้อสงสัยนั้นได้

8.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

8.3.1 การวิจัยเรื่องวัฒนธรรมองค์กรกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ว่าจะมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งวัฒนธรรมองค์กรก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จ ก้าวหน้าต่อไป

8.3.2 วิจัยการประเมินประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร พนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในพื้นที่ อำเภอนครชัยศรี และในทั้งจังหวัดนครปฐม เพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงาน

9.บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

กนกพร ชำนาญเวช (2554) *คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี* (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ดารุณี สงวนสิทธิ์. (2559). *คุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานธนาคารออมสิน เขตฉะเชิงเทรา เขตปราจีนบุรี และเขตจันทบุรี*. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ธีรภัทร ชติยะหล้า. (2555). *คุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยนอร์ทเชียงใหม่.

ปรมาพร สิงหสุวิช. (2551). *คุณภาพชีวิตในการทำงานตามความคิดเห็นของพนักงานเทศบาลเมืองพัทลุง*. (วิทยานิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยบูรพา,ชลบุรี.

10. คำขอบคุณ

กราบขอบพระคุณพระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, ผศ.ดร. บรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างสูง

วัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ORGANIZATIONAL CULTURE AFFECTING OF STAFFS'WORK PERFORMANCE
AT RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

นวลละอ อแสงสุข¹ , วไลพรรณ อาจารย์วัฒนา²
Nounla-Or Saengsook¹, Walaipan Arjareewattana²
ทำวิจัยเมื่อ 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) วัฒนธรรมองค์กรของบุคลากรสายปฏิบัติการ 2) การปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ 3) เปรียบเทียบวัฒนธรรมองค์กร และการปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ และ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรกับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ส่วนกลาง) จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า 1) บุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรและการปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) บุคลากรที่มีเพศ และสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) บุคลากรที่มีเพศ อายุ และสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 4) วัฒนธรรมองค์กรกับการปฏิบัติงานของบุคลากรมีความสัมพันธ์กันในทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ : 1. วัฒนธรรมองค์กร 2. การปฏิบัติงาน 3. บุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹ Associate Professor, Ph.D., Faculty of Human Resource Development, Ramkhamhaeng University

² บุคลากรสายปฏิบัติการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² Staff of Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

Corresponding author; Email: meiling_lh@hotmail.com

(Received: 29 July 2020; Revised: 16 August 2020; Accepted: 18 November 2020)

Abstract

The purposes of this research were 1) to investigate the organizational culture of operating staff; 2) to investigate practices of operating staff; 3) to compare corporate culture and practices of operating staff; and 4) the relationship between organizational culture and practices of operating staff. The sample included 400 operating staff members of Ramkhamhaeng University (main campus) selected by using the simple random sampling technique. The data collection tool was a questionnaire.

The findings suggest that 1) there was a high level of attitude regarding the overall picture of organizational culture and operating practices, 2) operating staff of different genders and status had different opinions regarding the organizational values with the statistical significance level of 0.05, 3) operating staff of different genders age and status had different opinions in practice with the statistical significance level of 0.05, and 4) organizational culture and practices of operating staff were related in all aspects with statistical significance level of 0.01.

Keywords: 1. Organizational Culture 2. Work Performance 3. Operating staff at Ramkhamhaeng University

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

คนหรือบุคลากรนับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดและเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการบริหารองค์กร บุคลากรที่ดีจะอำนวยความสะดวกและสร้างความสำเร็จให้แก่องค์กร การใช้คนให้ถูกกับงานจึงเป็นเรื่องที่ควรคำนึงถึงมาก ๆ ดังที่ Banard (วิเชียร วิชยอุดม, 2554) สรุปว่าองค์กรเป็นระบบหนึ่งของการร่วมมือร่วมใจกัน (Cooperative system) ซึ่งประกอบด้วยงานและคน เพื่อรักษาสมดุลให้คงอยู่ต่อไป การที่จะให้บุคลากรในองค์กรมีความรักความผูกพันกับองค์กร จึงต้องให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมองค์กร เพราะวัฒนธรรมองค์กรเป็นกุญแจสำคัญของความสำเร็จขององค์กร เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกจิตใจ และรูปแบบของพฤติกรรมของคนในองค์กร ดังนั้นผู้บริหารจึงควรเข้าใจวัฒนธรรมองค์กรในด้านความคิด วัฒนธรรมการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงและค่านิยมของคนในองค์กร วัฒนธรรมองค์กร หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ รูปแบบของพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์กร Martin (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2558) ให้แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมองค์กรว่ามีการนำมาใช้ในการสนับสนุนให้เกิดประสิทธิผลขององค์กร เพราะวัฒนธรรมองค์กร คือ ความคิด ค่านิยมและวิถีปฏิบัติของสมาชิกในองค์กร การยอมรับ และการมีส่วนร่วมจนแสดงออกให้เห็นในรูปแบบและพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นไม่ใช่เรื่องที่จะ

เกิดขึ้นได้ภายในช่วงเวลาสั้น ๆ ต้องอาศัยระยะเวลาในการสั่งสมเป็นระยะเวลายาวนานจนเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่าสิ่งนั้น ๆ หรือวิธีปฏิบัตินั้น ๆ สามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการขององค์กรได้ (Sergiovanni (นรุตต์ ทรงฤทธิ, 2560)

ดังนั้นวัฒนธรรมองค์กรจึงมีความสำคัญในการปฏิบัติงานในองค์กรเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันมีปัญหาในด้านวัฒนธรรมในองค์กรดังที่ (พสุ เดชะรินทร์, 2560) เขียนในคอลัมน์: แนวคิดการบริหาร อธิบายว่าคำ ๆ หนึ่งที่ฮิตกันพอสมควรในภาคธุรกิจในปัจจุบันคือ คำว่า Engaged ไม่ว่าจะ เป็น Customer Engagement หรือ Employee Engagement และดูเหมือนว่าในปัจจุบันหลายหน่วยงานของภาคราชการก็เริ่มที่จะนำแนวคิดในเรื่องของ Engagement มาใช้ อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า พนักงานองค์กรต่าง ๆ ทั่วโลกนั้น มีเพียงแค่ร้อยละ 20 เท่านั้นที่รู้สึกว่าคุณภาพของตัวเองมีความ Engaged หรือ ความผูกพัน ทุ่มเทให้กับสถานที่ทำงาน คำถามสำคัญก็คือทำอย่างไรถึงจะทำให้บุคลากรขององค์กรมีความรัก ผูกพัน และทุ่มเทให้กับการทำงาน

สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งกำเนิดความก้าวหน้าทางวิชาการที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้รวมทั้งเป็นแหล่งค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัย ศาสตร์ต่าง ๆ จำนวนมาก ทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในบริบทของโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้มีการปฏิรูปการอุดมศึกษาในทิศทางที่มีการขยายโอกาสและการพัฒนาคุณภาพสู่ความเป็นสากลมากขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา จากการเปลี่ยนบริบทโครงสร้างของการบริหารจัดการการศึกษาตามรูปแบบใหม่ ในปัจจุบัน ซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและให้ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์บนเวทีโลก โดยมุ่งที่ประสิทธิผลเป็นสำคัญ นับตั้งแต่การจัดการศึกษา เนื้อหาสาระของหลักสูตรการเรียนการสอน ระบบการประเมินผลผู้เรียน ระบบการบริหารงานบุคคล ระบบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โครงสร้างการบริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มุ่งไปที่เป้าหมายเดียวกัน คือ คุณภาพผู้เรียนหรือคุณภาพการศึกษานั้นเอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาภายใต้การกำกับของคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง กำหนดให้มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยแบบตลาดวิชา มหาวิทยาลัยได้ปฏิบัติตามภารกิจหลักทั้ง 4 ประการของมหาวิทยาลัย คือการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรมได้อย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และมีหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการจัดการศึกษาและให้บริการด้านบริหารให้มีประสิทธิภาพ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514 โดยกำหนดให้มีคณะต่าง ๆ ที่ทำการจัดการเรียนการสอน จำนวน 14 คณะ นอกจากนี้ยังมีสำนักและสถาบันต่าง ๆ ที่บริการด้านบริหารและวิชาการ เพื่อให้

การบริหารจัดการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน แต่มีภาพการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยเฉพาะการเมืองที่มีนโยบาย และบทบาทต่อการบริหารจัดการการศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง จะต้องปรับเปลี่ยนหลักการบริหารจัดการ และการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อให้มหาวิทยาลัยได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่เป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง จึงสนใจศึกษาวัฒนธรรมองค์กร ในการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงว่ามีลักษณะอย่างไร เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในการพิจารณากำหนดนโยบาย และวางแผนในการพัฒนาเพื่อให้บุคลากรมีความเต็มใจในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์กรของบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 2.2 เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 2.3 เพื่อเปรียบเทียบวัฒนธรรมองค์กร และการปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล
- 2.4 เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรกับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบถึงรูปแบบของวัฒนธรรมองค์กร และการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 3.2 ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรในการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 3.3 ทราบถึงผลที่วัฒนธรรมองค์กรมีต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 3.4 เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้บริหารใช้ในการกำหนดนโยบายของมหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อไป

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

- 4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ส่วนกลาง) จำนวน 2,519 คน (ดำเนินการวิจัยในปี พ.ศ. 2561) กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยสูตรของ Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

4.2 เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และสถานภาพ ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเรื่องวัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมการปรับเปลี่ยน ด้านวัฒนธรรมมุ่งความสำเร็จ ด้านวัฒนธรรมเครือข่าย ด้านวัฒนธรรมระบบราชการ และด้านค่านิยมองค์กร และส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเรื่องการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้แก่ ด้านลักษณะการปฏิบัติงาน ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านความพึงพอใจในการทำงาน ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านขวัญและกำลังใจในการทำงาน และความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกและเก็บรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) สถิติ t test One-way ANOVA และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (correlation analysis)

5. ผลการวิจัย

5.1 บุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 40 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีประสบการณ์ทำงาน 11 - 20 ปี และส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างปฏิบัติงานชั่วคราว มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรในด้านต่าง ๆ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านค่านิยมองค์กร ด้านวัฒนธรรมระบบราชการ และด้านวัฒนธรรมมุ่งความสำเร็จ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวัฒนธรรมเครือข่าย และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านขวัญและกำลังใจในการทำงาน และด้านลักษณะการปฏิบัติงาน ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน

5.2 บุคลากรที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร ด้านค่านิยมองค์กร แตกต่างกัน และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านความพึงพอใจในการทำงาน และด้านความก้าวหน้าในการทำงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 บุคลากรที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ด้านความพึงพอใจในการทำงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 บุคลากรที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร ด้านวัฒนธรรมการปรับเปลี่ยน ด้านวัฒนธรรมมุ่งความสำเร็จ และด้านวัฒนธรรมเครือข่าย แตกต่างกันอย่าง

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. สรุปผลการวิจัย

วัฒนธรรมองค์กรกับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีความสัมพันธ์กันในทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

7. อภิปรายผลการวิจัย

วัฒนธรรมองค์กรมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานและความผูกพันขององค์กร รูปแบบของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานและความผูกพันขององค์กรที่ต่างกัน ผลการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลนั้นประกอบด้วยความพึงพอใจในงาน การมีส่วนร่วมในงาน และการคงอยู่ การปฏิบัติงานในองค์กรซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อคุณลักษณะของบุคคลมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กร จากการศึกษาของ Wallach (Wallach, 1983) ได้ศึกษาถึงรูปแบบวัฒนธรรมใน 3 รูปแบบ คือวัฒนธรรมแบบราชการ (Bureaucratic) วัฒนธรรมเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร (Supportive) และวัฒนธรรมแบบสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovative) แต่ละรูปแบบมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันเนื่องจาก บุคคลนั้นได้มีค่านิยมส่วนบุคคล ทักษะ ทศนคติ ความเชื่อ เช่นเดียวกับที่ (Ogbonna, 1992) สรุปไว้ว่า วัฒนธรรมองค์กรสร้างความสามารถในการแข่งขันได้ เนื่องจากวัฒนธรรมองค์กรเป็นเรื่องของขอบเขตการจัดการภายในองค์กรที่มีผลต่อพฤติกรรมการทำงาน กระบวนการส่งผ่าน ข้อมูลต่าง ๆ การติดต่อสื่อสารของบุคลากรเกิดการแลกเปลี่ยนค่านิยมการทำงานให้สอดคล้องกัน

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ควรนำผลการวิจัยมาพัฒนาบุคลากรในเชิงรุก เพื่อให้บุคลากรได้มีความรู้ ความสามารถทำงาน พัฒนามหาวิทยาลัยให้ทำงานได้ประสิทธิภาพสามารถแข่งขันกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ได้ และบรรลุตามเป้าหมายของมหาวิทยาลัยที่ได้วางไว้

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 มหาวิทยาลัยควรจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยในการทำงานเช่น ความสะอาดของอาคาร สถานที่ วัสดุในการทำงานมีให้พอเพียง แสงสว่าง อุณหภูมิในการทำงานให้เหมาะสม ตลอดจนร้านอาหารของบุคลากรควรตั้งอยู่ในที่สะดวก สะอาด และปลอดภัย

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

8.3.1 ควรศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการและสายปฏิบัติการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

8.3.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหง

8.2.3 ควรวิจัยในเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรของมหาวิทยาลัยรามคำแหงกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ เพื่อทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันระดับอุดมศึกษาด้วยกัน

9. บรรณานุกรม/อ้างอิง

นรุตต์ ทรงฤทธิ์. (2560). *วัฒนธรรมองค์กรและความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขต ภาคเหนือของประเทศไทย*. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาองค์กร มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา.

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2558). *การพัฒนาองค์กรและการเปลี่ยนแปลง : Organization development and change*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พสุ เดชะรินทร์. 2560. องค์ประกอบสำคัญขององค์กรที่น่าทำงาน. สืบค้น 11 มกราคม 2563, จาก http://library.acc.chula.ac.th/PageController.php?page=FindInformation/ArticleAC/2554/Pas_u/ManagerWeek/M1610112

วิเชียร วิทยอดม. (2554). *ทฤษฎีองค์กร (Organization Theory)*. กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Ogbonna, E. (1992). Managing organisational culture: fantasy or reality?. *Human Resource Management Journal*, 3(2), 42-54.

Wallach, E. J. (1983). Individuals and organizations: The cultural match. *Training & Development Journal*, 37(2), 28-36.

10. คำขอบคุณ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก อาจารย์ ดร.นารินี แสงสุขที่ปรึกษาโครงการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.อรนุช ลิมตศิริ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวีร์ เพียรเพชรเลิศ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และนายโยธิน แก่นมีผล หัวหน้าสำนักงาน สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ข้อคิดเห็น ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ขอขอบคุณบุคลากรสายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่สละเวลาอันมีค่าในการตอบแบบสอบถาม คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

อนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไข
ปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0

Scenario Management Studies, University of Mahamakutrajawittayalai College. Long The
Strategic Problems of The Thailand 4.0

ภคณัฐ สวัสดิ์วิศิษฐ์¹, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ เบญจศิริ²
Pakkanat sawatdivisit ¹, Assist.Prof.Dr.Damrong Banjakeeree²
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัยตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 2) เพื่อพัฒนาอนาคตภาพ
การบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษา
ไทยแลนด์ 4.0 เป็นการวิจัยแบบรูปแบบคาดการณ์เชิงอนาคต EDFR กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้
เกี่ยวกับ (1) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (2) ด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา (3) ด้าน
การประกันคุณภาพการศึกษา (4) ด้านการผลิตงานวิจัย (5) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร (6) ด้าน
การบริหาร จำนวน 17 ท่าน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ
ค่าพิสัยควอไทล์

ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัย ควรจะต้องทำการศึกษาและทำการปรับปรุง
หลักสูตรที่เป็นภาคภาษาอังกฤษให้เพิ่มมากขึ้น และจะต้องมีการเพิ่มเติมหลักสูตร ที่สามารถตอบสนองต่อ
ความต้องการของนักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป โดยใช้วิธีการต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การนำเสนอว่า
มหาวิทยาลัยไม่ใช่สถานศึกษาสำหรับพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่บุคคลทั่วไปสามารถที่จะเข้ามาทำการศึกษาได้
และจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรต่างๆ ในอนาคต เพื่อให้
บัณฑิตที่จบมาและไม่มีงานทำ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านการผลิตและ
พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา มหาวิทยาลัย ควรฝึกอบรมและส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษารุ่นใหม่และ
บุคลากรทางการศึกษารุ่นเก่า นำเอานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการ
สอนให้เพิ่มมากขึ้น มีจัดทำแผนการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่เหมาะสม

3) ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ควรมีความ
ต่อเนื่องทั้งในส่วนกลาง และส่วนวิทยาเขต มีการจัดทำแผนการประกันคุณภาพและการพัฒนามาตรฐาน
การศึกษาอย่างครบถ้วน มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้พร้อมที่ทำงานได้
อย่างมีประสิทธิภาพ

¹ นักศึกษาปริญญาเอกุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4) ด้านการผลิตงานวิจัย มหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมการจัดทำวิจัยให้เพิ่มขึ้น ทั้งในงานวิจัยของนักศึกษา และงานวิจัยของอาจารย์ที่ทำงานประจำอยู่ในมหาวิทยาลัย อีกทั้งควรเผยแพร่งานวิจัยที่มีอยู่ให้เพิ่มมากขึ้นทั้งในระดับชาติและระดับสากล ตลอดจนส่งเสริมความรู้ในการจัดทำวิจัยให้กับคณะครูอาจารย์ นักศึกษาเพื่อทำให้งานวิจัยมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

5) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัย ควรส่งเสริมการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการสื่อสาร เพื่อการศึกษาเพิ่มมากขึ้น พัฒนาระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร กับบุคลากรทุกระดับ เพื่อการศึกษา อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

6) ด้านการบริหาร มหาวิทยาลัย จะต้องจัดทำโครงการการอบรมให้กับบุคลากรในด้านงานวิชาการ ให้เพิ่มขึ้น พัฒนาด้านการบริการวิชาการ ปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ให้ก้าวทัน และก้าวหน้า มีการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารจัดการ โดยให้มีแผนในองค์กรต่างๆ ระดับ เพื่อทำให้เกิดการผลิตนักบริหารมืออาชีพ ที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ ก้าวทันต่อไทยแลนด์ 4.0 มีการเตรียมบุคลากรทุกระดับให้มีความพร้อมต่อการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 และวางแผนและปรับนโยบายของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องต่อการบริหารการศึกษาตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ : 1. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 2. ด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา 3. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา 4. ด้านการผลิตงานวิจัย 5. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร 6. ด้านการบริหาร

ABSTRACT

This dissertation with the following objective;

1. to study the state of problems in education administration of Mahamakut Buddhist University according to strategy in educational problem solution of Thailand 4.0.
2. to develop the scenario in education administration of Mahamakut Buddhist University according to strategy in educational problem solution of Thailand 4.0.

The Research found that

1. In the state of problems, the university should encourage and support the use of ITC for study which is in line with strategic plan set up by the university, create handbook for ITC using, develop work management system in information technology to systematically cooperate both internal office and external office, and develop ITC system for learning in the form of online network with regional campuses or increase the use of online system in the future.
2. The scenario in education administration of Mahamakut Buddhist University had 6 aspects; (1) Curriculum and Learning Management, the university should study and improve the curricula in English, and design new courses that interest and response to the requirements of students and the interested. (2) Producing and Developing Educational Personnel, the university

should arrange the training and support young and old teachers to use innovation and educational technology in teaching and learning system, set a plan for producing and developing teachers appropriately and concretely, and monitor and control ethics and conduct of the teachers. (3) Education Assurance, the university should improve education assurance system continuously in the Headquarters and campuses, and set plans in education assurance and education standards development. (4) In research, the university should support both students and teachers to do researches and publicize the works in national and international levels. (5) In information technology, the university should promote and support the use of information technology in learning, develop the system of information technology efficiently, and promote and support the literacy in information technology to the university personnel in every level. (6) In administration, the university should set academic training plans for personnel by placing a focus on training management and academic service, set a plan for academic service development with cooperation of community, and improve administrative systems in the university and in other sectors in every level in order to produce professional administrators with quality and efficiency to cope with Thailand 4.0

Keyword : 1. Curriculum and Learning Management 2. Producing and Developing Educational Personnel 3. Education Assurance 4. In research 5. In information technology 6. In administration

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังจะทำการพัฒนาประเทศเข้าสู่การบริหารงานตามนโยบายของรัฐบาล โดยใช้วิธีการของการบริหารงานในยุค 4.0 หรือเรียกอีกอย่างว่า “ไทยแลนด์ 4.0” มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ นายกรัฐมนตรีได้มีการมอบหมายให้คณะรัฐมนตรีในตำแหน่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จะต้องมีส่วนในการปรับยุทธศาสตร์ในการบริหารประเทศเพื่อนำไปสู่การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารประเทศให้มากที่สุด (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559, หน้า 1) ซึ่งการที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่ยุค 4.0 มีปัจจัยเป็นจำนวนมากประกอบกับปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งก็คือได้ว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาทางด้านทรัพยากรมนุษย์หรือประชาชนคนไทย ตามการศึกษาเกี่ยวกับ “ทิศทางการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ “Thailand 4.0” ของวารสาร HR Society Magazine (2559, หน้า 1-3) พบว่า สำหรับการศึกษาประเทศเรียกเข้าไปสู่ยุค 4.0 นั้น เป็นยุคที่จะต้องมีการแข่งขันกันสูง มีการปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้นวัตกรรม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ใช้เทคนิคการบริหารงานด้วยการอาศัยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสังคมออนไลน์ สื่ออินเทอร์เน็ต เข้ามามีส่วนร่วมให้เพิ่มมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มีการเชิญสถาบันทางการศึกษาต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เข้ามาร่วมและมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการบริหารงานทางการศึกษาใน ไทยแลนด์ 4.0 รวมทั้งร่วมกันจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปีพุทธศักราช 2560 ถึงพุทธศักราช 2574

ประกอบกับตามแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (2556) ดังกล่าว ทั้ง 5 ด้าน เมื่อนำมาประกอบกับการพิจารณาร่วมกับทิศทางการบริหารงานทางการศึกษาในไทยแลนด์ 4.0 ที่กระทรวงศึกษาธิการ (2559) จำนวน 6 ด้าน ที่ได้เชิญนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องมาทำการเสวนา ทำให้ผู้วิจัยพบประเด็นปัญหาที่สำคัญของการพัฒนาทางการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อนำไปสู่ไทยแลนด์ 4.0 ในด้านการบริหารการศึกษา คือ

1. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ พบว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีการกำหนดให้การบริหารหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ จะต้องมีการปฏิบัติให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ต้องมีการเน้นให้เกิดการปฏิรูป คือ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีการคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะบุคคล และจะต้องมีการจัดจำนวนหน่วยกิตหรือชั่วโมงเรียนให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง แต่สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากพบว่า ไม่สามารถที่จะค้นคว้าหาวิชาการเรียนที่เหมาะสมได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดของการจัดทำหลักสูตรที่ไม่เพียงพอ มหาวิทยาลัยซึ่งจะต้องมีการเร่งขยายหลักสูตร เช่น หลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูงในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อทำให้นิสิตนักศึกษาและผู้เรียนได้มีความรู้ในพระพุทธศาสนาให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น น่าจะเป็นการ ต่อยอดให้เกิดการพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศของวิชาพระพุทธศาสนาในอนาคตได้ (มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 31-32)

2. ด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา พบว่า ปัญหาทางด้านบุคลากร อาจารย์ประจำยังไม่เพียงพอกับจำนวนนักศึกษาที่มีอยู่ เช่น ในปีการศึกษา 2554 มีนักศึกษาทั้งสิ้น 13,481 รูป/คน มีอาจารย์ประจำ รวมทั้งสิ้น 165 รูป/คน ซึ่งเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ อาจารย์ต่อนักศึกษา = 1:25 ซึ่งมหาวิทยาลัยจะต้องมีอาจารย์ประจำรวมทั้งสิ้นประมาณ 528 รูป/คน โดยเฉพาะอาจารย์ประจำวิทยาเขตและวิทยาลัยในต่างจังหวัด ปัญหาดังกล่าวนี้ มีความสอดคล้องกับปัญหาที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีการระบุไว้ว่า ปัจจุบันมีการขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา จึงทำให้เกิดปัญหาทางด้านจัดการศึกษาที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ครูไม่สามารถสอนในวิชาที่ตนเองถนัดได้และในการบรรจุครูก็มีการบรรจุครูที่ไม่ตรงต่อวุฒิการศึกษาที่ได้อ่านเรียนมา (มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 21-22)

3. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะต้องมีการพัฒนาในหลายด้าน เช่น ควรจะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรให้ได้เป็นไปตามมาตรฐานและทุกหลักสูตรจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมไปถึงควรจะต้องมีการพิจารณาว่านิสิตนักศึกษาทั้งศิษย์เก่าและศิษย์ใหม่ จะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการสมัครงาน การสัมภาษณ์งาน หรือการนำไปสู่การใช้ในชีวิตจริงได้หรือไม่ ด้วยการจัดประเมินโดยใช้หลัก PDCA เป็นต้น อีกครั้งคณะและวิทยาเขตของมหาวิทยาลัย จะต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่จะต้องตอบสนองต่อพัฒนาการเรียนรู้ ใน 5 ด้านคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านปัญญา ด้านความสัมพันธ์ และความด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 21-22)

4. ด้านการผลิตงานวิจัย พบว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มีการให้ความสำคัญกับการผลิตและพัฒนากำลังคนและงานวิจัย แต่ก็ย่อมประสบปัญหาที่สำคัญหลายด้าน เช่น การจัดระบบการวิจัยที่ยังขาดการนำพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยต่างๆ การพิมพ์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยที่ยังขาดการนำเผยแพร่ในระดับนานาชาติหรือระดับชาติ และการผลิตการวิจัย เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาสถาบันทางการศึกษาและในระดับชาติ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 22-23)

5. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร พบว่า (1) ปัญหาเทคโนโลยีทางการศึกษาโดยส่วนใหญ่คือ ปัญหาความไม่พร้อมของครูผู้สอน เพราะการจะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทางด้านต่างๆ จำเป็นจะต้องมีการนำเอาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ประเภทต่างๆ เข้ามาใช้ อีกทั้ง สถานศึกษามีการขาดแคลนงบประมาณที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาวัตกรรมการเรียนการสอนประเภทต่างๆ หรือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อินเทอร์เน็ตเป็นต้น และ (2) ปัญหาความเจริญทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วและกว้างขวางการเรียนการสอนทางไกลและการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนมากขึ้น แต่

มหาวิทยาลัยยังพัฒนาช้า เพราะบุคลากรมีการพัฒนาทางด้าน ICT เพื่อการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำสื่อ การเรียนการสอนในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์น้อย เป็นต้น(มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 29)

6. ด้านการบริหาร พบว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยังประสบปัญหาเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างและกลไกการบริหารที่จะทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการบริหารจัดการ เนื่องจากปัญหาทางด้านกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่ยังไม่เหมาะสม เช่น การบริหารงบประมาณ การบริหารงานทางด้านบุคลากร การบริหารงานทางด้านวิชาการ ตลอดจนการตรวจสอบและดำเนินการภายในอาคาร ที่ยังไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เกิดประสิทธิภาพ เพราะการจัดทำยุทธศาสตร์ ยังขาดการนำเอาปัจจัยดังกล่าวเข้ามาพิจารณาร่วม ใช้การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ของขนาดต่างๆ รวมไปถึงการขาดการประเมินทั้งภายในและภายนอกจากหน่วยงานที่ตรวจสอบคุณภาพของมหาวิทยาลัยในระดับสากล เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 17-18)

จากการศึกษาที่มาและสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีตั้งใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง อนาคตภาพ การบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 ใน 6 ด้าน คือ (1) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (2) ด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา (3) ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา (4) ด้านการผลิตงานวิจัย (5) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร และ (6) ด้านการบริหาร เพื่อนำไปสู่การเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการบริหารงานทางด้านบริการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคตได้สูงสุด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0

2.2 เพื่อพัฒนาอนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1) สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนา และวางแผน ปรับปรุง แก้ไขการจัดการเรียนการสอน พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานในอนาคตต่อไป

2) ได้ผลการประเมินและรับรองอนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษา ไทยแลนด์ 4.0 สามารถไปปรับกลยุทธ์การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยตามความเหมาะสม

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาถึงสภาพปัญหาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา จากการค้นคว้าจากเอกสาร บทความ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ด้าน

การประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการผลิตงานวิจัย ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร และด้านการบริหาร

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยอนาคต (Future Research) ในรูปแบบเดลฟาย (Ethnographic Delphi Futures Research) จะมีทั้งหมด 3 ครั้งตามรูปแบบการวิจัยอนาคต (Future Research) คือ

2.1 ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ครั้งที่ 1

การสัมภาษณ์ จะทำการชี้แจงให้ผู้เชี่ยวชาญทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และให้คำมั่นสัญญากับผู้เชี่ยวชาญว่า ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมด ผู้วิจัยจะไม่เปิดเผยแหล่งที่มาของข้อมูล ไม่แสดงชื่อนามสกุล ตำแหน่ง และบทบาทหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญ หลังจากนั้น ผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกถ้อยคำที่ได้จากการสัมภาษณ์ลงในแบบบันทึกถ้อยคำ บันทึกเทปเสียงและให้ผู้เชี่ยวชาญยินยอมด้วยวาจา หากมีผู้เชี่ยวชาญบางรายไม่ประสงค์ให้บันทึกเทปและถอดเทป ผู้วิจัยจึงจะใช้วิธีการทบทวน คำตอบหรือเน้นย้ำข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ในช่วงการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดและไม่ชี้แนะ (non-directive, open-ended) โดยผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อเกี่ยวกับอนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมีการแบ่งช่วงสัมภาษณ์ออกเป็นช่วง ๆ โดยแบ่งตามหัวข้อที่สัมภาษณ์ และหากผู้วิจัยมีข้อสงสัย จะทำการสอบถามในประเด็นที่สงสัยเพิ่มเติม

ทำการสรุปการตอบข้อคำถามของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดลงในแบบจดบันทึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลถึงความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกันในประเด็นต่าง ๆ แล้วทำการสรุปเป็นภาพรวมเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในครั้งต่อไป

2.2 ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม เรื่อง อนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่มาจากกรสรุปความคิดเห็นและสรุปข้อมูลที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญในครั้งที่ 1 แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาทำการจัดกลุ่มออกเป็น 6 กลุ่มตามตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา คือ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการผลิตงานวิจัย ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร และด้านการบริหาร ซึ่งในแต่ละด้านผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ทำการสรุปมาสร้างเป็นข้อคำถาม และใช้ระดับการประเมินค่า 5 ระดับในรูปแบบ Likert Scale เป็นตัวชี้วัดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทำการตอบ แบบสอบถามฉบับดังกล่าวต่อไป

2.3 ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ครั้งที่ 3 - ผู้วิจัยนำข้อสรุปข้อคำถามต่าง ๆ ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้ทำการให้คะแนนไว้ เพื่อไปหาผู้เชี่ยวชาญได้รับทราบถึงผลคะแนน และสอบถามว่า ผู้เชี่ยวชาญจะทำการยืนยันถึงผลการสัมภาษณ์ จะทำการขอเหตุผลว่าเป็นเพราะเหตุผลประกอบ เพื่อนำไปสู่การพิจารณา ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญทางอื่น ๆ ในการเพิ่มหรือการลดคะแนนข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในขั้นตอนต่อไป และสุดท้าย จะทำการหาฉันทมติร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 รูป/คน เพื่อให้คำตอบที่มีความถูกต้องหนึ่งเดียว เพื่อนำไปสู่การสร้างเป็นอนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 ที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการเขียนอนาคตภาพ

ผู้วิจัยนำข้อสรุปข้อคำถามต่าง ๆ ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้ทำการให้คะแนนไว้ มาวิเคราะห์สังเคราะห์โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean), ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าร้อยละ เพื่อนำไปสู่การสร้างเป็นอนาคตภาพการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 ที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ผลการวิจัย

5.1 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัย ควรจะต้องทำการศึกษาและทำการปรับปรุงหลักสูตรที่เป็นภาคภาษาอังกฤษให้เพิ่มมากขึ้น และจะต้องมีการเพิ่มเติมหลักสูตร ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป โดยใช้วิธีการต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษา และบุคคลภายนอกเข้าใจถึงหลักสูตรที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัย หรือการนำเสนอว่ามหาวิทยาลัยไม่ใช่สถานศึกษาสำหรับพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่บุคคลทั่วไปสามารถที่จะเข้ามาทำการศึกษาได้ และจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรต่างๆ ในอนาคต เพื่อให้บัณฑิตที่จบมาและไม่ม้งานทำ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 ด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา มหาวิทยาลัย ควรฝึกอบรมและส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษา รุ่นใหม่และบุคลากรทางการศึกษา รุ่นเก่า นำเอานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เพิ่มมากขึ้น มีจัดทำแผนการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ที่เหมาะสม และเป็นรูปธรรม มีการควบคุมจรรยาบรรณของบุคลากรทางการศึกษา ผู้สอนทั้งที่เป็นบุคลากรทางการศึกษา รุ่นใหม่และบุคลากรทางการศึกษา รุ่นเก่า มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีแผนการศึกษา ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเหมาะสม จะมีแนวทางในการพัฒนาได้ เช่น กระบวนการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น การคัดเลือกบุคลากรทางการศึกษา ที่จะต้องถูกต้องตามสาขาวิชาเอกที่จบมา การอบรมบุคลากรทางการศึกษา การลดภาระงานของบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้วิธีการยกเลิกการตรวจสอบจากเอกสาร แต่ใช้วิธีการ จากการนำศึกษานิเทศก์เข้ามาประเมินบุคลากรทางการศึกษา ในระหว่างการจัดการเรียนการสอนโดยตรง และสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้มีการกำหนดมาตรฐานด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ด้วยการกำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาการศึกษา

5.3 ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ควรมีความต่อเนื่องทั้งในส่วนกลาง และส่วนวิทยาเขต มีการจัดทำแผนการประกันคุณภาพและการพัฒนามาตรฐานการศึกษาอย่างครบถ้วน มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้พร้อมที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรปรับปรุงมาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่ใช้ในปัจจุบันที่ให้ความเหมาะสม โดยเฉพาะบุคลากรสายวิชาการในระดับปริญญาเอก มีแผนสนับสนุนงบประมาณในการจ้างบุคลากรทางสายวิชาการ โดยเฉพาะในระดับปริญญาเอก และมีระบบการประกันคุณภาพที่เป็นไปด้วยประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2559) ที่พบว่า การประกันคุณภาพการศึกษา จะต้องเน้นที่การประเมินครู การประเมินระบบการศึกษาต่อในแต่ละระดับ การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และการประเมินสถานศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 สามารถประเมินได้จากปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) บุคลากรทางการศึกษา (2) ตัวชี้วัด (3) การประเมินจากบุคลากรภายนอกหรือศึกษานิเทศภายนอก เป็นต้น

5.4 ด้านการผลิตงานวิจัย มหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมการจัดทำวิจัยให้เพิ่มขึ้น ทั้งในงานวิจัยของนักศึกษา และงานวิจัยของอาจารย์ที่ทำงานประจำอยู่ในมหาวิทยาลัย อีกทั้งควรเผยแพร่งานวิจัยที่มีอยู่ให้เพิ่มมากขึ้นทั้งในระดับชาติและระดับสากล และอาศัยความร่วมมือจากสถาบันอื่นๆ ในการจัดหาทุนพร้อมจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตลอดจนส่งเสริมความรู้ในการจัดทำวิจัยให้กับคณะครูอาจารย์นักศึกษาเพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

5.5 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัย ควรส่งเสริมการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เพื่อการศึกษาเพิ่มมากขึ้น พัฒนาระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร กับ

บุคลากรทุกระดับ และการจัดทำตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เพื่อการศึกษา อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

5.6 ด้านการบริหาร มหาวิทยาลัย จะต้องจัดทำโครงการการอบรมให้กับบุคลากรในด้านงาน วิชาการ ให้เพิ่มขึ้น เน้นกระบวนการทางด้านการจัดการฝึกอบรม เพื่อสนับสนุนด้านการบริการวิชาการ อาศัย ความร่วมมือกับชุมชนที่มีอยู่ร่วมกันวางแผนและพัฒนาด้านการบริการวิชาการ ปรับปรุงและพัฒนาการ บริหารจัดการต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ให้ก้าวทัน และก้าวหน้า มีการจัดทำแผนพัฒนาการบริหารจัดการ โดย ให้มีแผนในองค์กรทุกๆ ระดับ เพื่อทำให้เกิดการผลิตนักบริหารมืออาชีพ ที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ ก้าวทัน ต่อไทยแลนด์ 4.0 มีการเตรียมบุคลากรทุกระดับให้มีความพร้อมต่อการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัยตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 และวางแผนและปรับ นโยบายของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องต่อการบริหารการศึกษาตามแนวยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาการศึกษา ไทยแลนด์ 4.0 ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้เป็นหัวข้อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การผลิตหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ มีรูปแบบขั้นตอนและกระบวนการ คือ การ ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์และแผนแม่บทที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดและจัดทำขึ้นมา มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการต่างๆ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีกำหนด และการพิจารณา ตามคำขอการเปิดสาขาวิชาต่างๆ จะเป็นหลักสูตรใหม่หรือหลักสูตรเก่าที่ต้องการปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มเติม ซึ่งหากหลักสูตรบางหลักสูตร ยังไม่ได้มีการบรรจุไว้ในแผนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตามที่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้กำหนด สาขาวิชาต่างๆ ที่ทำการขอหลักสูตร ควรมีการนำเสนอข้อมูล รายละเอียดภายในหลักสูตรอย่างถูกต้องครบถ้วน เพื่อนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการฯ เพื่อพิจารณาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ในขั้นตอนต่อไป

2. ด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ควรมีการกำหนดกรอบแนวทางการผลิตและ พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษา และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดทำ แผนการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสังคมที่ เปลี่ยนแปลงไป ส่วนการดำเนินการผลิตครู ควรมีการเปิดหลักสูตรที่มุ่งเน้นการสอนทางด้านคุณธรรมจริยธรรม ที่จะต้องสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกำหนดขึ้น และควรจะเน้นให้ มีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาให้มากกว่า 30 หน่วยกิต เพื่อให้วิชาที่ทำการสอนในปัจจุบันและ อนาคต มีการนำหลักธรรมมาใช้ประกอบกับการพัฒนาความรู้ควบคู่กับพื้นฐานของการปฏิบัติจริง

3. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ควรมี ความต่อเนื่องทั้งในส่วนกลางและส่วนวิทยาเขต ควรมีการทำแผนการประกันคุณภาพและการพัฒนามาตรฐาน การศึกษาที่เน้นจุดมุ่งหมายของบุคลากรอย่างครอบคลุม เช่น ด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย รวมไปถึงด้าน การมีส่วนร่วมของผู้เรียนและบุคลากรในการปฏิบัติตามกลยุทธ์ที่กำหนดอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ มีความ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย มีการกำหนดตัวบ่งชี้ตามแผน กลยุทธ์และแผนประจำปี ด้วยการเน้นจุดเด่น หรือความเชี่ยวชาญเฉพาะของสถานศึกษาหรือที่เรียกว่าอัต ลักษณ์ของสถานศึกษา ตลอดจนควรวางแผนสนับสนุนงบประมาณในการจ้างบุคลากรทางสายวิชาการ โดยเฉพาะในระดับปริญญาเอกให้เพิ่มมากขึ้น

4. ด้านการผลิตงานวิจัย การกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัย ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์ของการวิจัย คือ (1) ผลงานวิจัยที่ตอบสนองปัญหาของชุมชน สังคม และอนุภูมิภาค (research impact) (2) ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารนานาชาติที่มีผลกระทบ (impact) สูงและได้รับการอ้างอิง (research publications & citations) (3) ผลงานสร้างสรรค์ ผลงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ หรือที่เป็นนวัตกรรม และนำไปสู่การเผยแพร่วิชาการพระพุทธศาสนา ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพการทำงานวิจัยของอาจารย์และนักวิจัยให้มีคุณภาพและมาตรฐานให้สูงขึ้น รวมทั้งบูรณาการทำงานวิจัยเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน มีการเพิ่มศักยภาพด้านทรัพยากรและเงินลงทุนสนับสนุนการวิจัย และมีการเพิ่มขีดความสามารถในการเผยแพร่ผลการวิจัย/งานสร้างสรรค์ในระดับชาติและนานาชาติให้มากที่สุด

5. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร ควรมีการส่งเสริมการเรียนการสอนที่ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้มีการดำเนินการ มีภาระงานที่จัดอบรมคอมพิวเตอร์เพื่อให้บริการแก่นักศึกษา อาจารย์ บุคลากร ในด้านการเรียนการสอน การค้นคว้าหาความรู้ และได้ร่วมมือกับฝ่ายเทคโนโลยีการศึกษาในการติดตั้งอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนภายในห้องคอมพิวเตอร์ ซึ่งการพัฒนาบุคลากรที่ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศได้รับผิดชอบนั้น ได้รับการจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริม พัฒนาบุคลากรภายในมหาวิทยาลัย พร้อมกันนี้ยังมีการจัดอบรมเพิ่มทักษะการใช้งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้กับนักศึกษา โดยได้จัดอบรมเพื่อพัฒนาสื่อการเรียนการสอนสำหรับอาจารย์ รวมทั้งพัฒนาทักษะการทำงานให้กับนักศึกษา เพื่อความพร้อมใช้ของบัณฑิต และควรมีส่งเสริมการใช้ ICT เพื่อการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ควรพัฒนาตัวชี้วัดระบบ ICT เพื่อเป็นที่ยึดถือคล่องกับการพัฒนาไทยแลนด์ 4.0 และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกำหนด หรือใช้ระบบออนไลน์ให้เพิ่มมากขึ้นต่อไปในอนาคต

6. ด้านการบริหาร ควรมีการดำเนินการด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ เริ่มต้นควรจะต้องทำการสำรวจถึงความต้องการของนักศึกษา ความต้องการจากผู้สอน และความต้องการจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน เช่น การสำรวจถึงตำราที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีเพียงพอต่อการให้บริการหรือไม่ และหากมีไม่เพียงพอ อาจมีการจัดกระบวนการบริหารงานโดยใช้วิธีการทางเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ เช่น การจัดทำตำราเรียนแบบอิเล็กทรอนิกส์ให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ใช้สื่อออนไลน์และ/หรือนวัตกรรมการเรียนการสอนแบบ E-Learning ผสมผสานกับการสอนในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคการศึกษาไทยแลนด์ 4.0 ให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ พบว่า

1. มิติด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ คือ ควรมีการปรับพื้นที่เนื้อหาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของผู้เรียนโดยเฉพาะ แต่ก็ยึดมั่นในการนำหลักพระพุทธศาสนามาเป็นแก่นและเป็นแกนของหลักสูตรอยู่ โดยหากกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มผู้สูงวัย มหาวิทยาลัยอาจจะพัฒนาเป็นหลักสูตรระยะสั้น เพื่อให้เหมาะกับกลุ่มผู้เรียน กลุ่มพระสงฆ์หรือกลุ่มคณะสงฆ์หรือกลุ่มผู้สูงวัย เพื่อรองรับกลุ่มประชากรที่จะเข้ามาศึกษาให้มากขึ้น

2. มิติทางด้านผู้สอน คือ มหาวิทยาลัยควรจะต้องพัฒนาศักยภาพของผู้สอนจากผู้สอน ผู้บรรยาย มาเป็นผู้แนะนำ คือ ปรับมิติของผู้สอน บทบาทของผู้สอน และตัวผู้สอนเองนอกจากมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ

ในเชิงลึก ในด้านเนื้อหาแล้ว จะต้องมึทักษะในเรื่องของการคิด การวิเคราะห์ การเรียนรู้ ให้ตอบรับกับพฤติกรรมของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

3. มิติทางการเรียนรู้ คือ มหาวิทยาลัยควรปรับสถานที่เรียน อาจเปลี่ยนห้องเรียน ห้องสอน ห้องบรรยาย เป็นพื้นที่การเรียนรู้ คือ เรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา อาจย้อนกลับไปหาอดีต สมัยก่อนเรียนตามโคนต้นไม้ แต่ในปัจจุบันมี wifi ในทุกพื้นที่ เพื่อให้ตอบรับกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เกิดผลการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21

4. มิติทางการจัดการศึกษา คือ เน้นการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม แบบมีความร่วมมือ เช่น การทำ MOU การจัดการศึกษาต่อไปอาจไม่ใช่แบบเอกเทศ แต่จะเป็นการร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์ สถาบันการศึกษาอื่นๆ สถาบันทางสังคม ภาคประชาชน หรือชุมชน เพราะฉะนั้น มหาวิทยาลัยจะต้องไปทำความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น

5. มิติของบัณฑิต คือ บัณฑิตจะต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในหลักพระพุทธศาสนา ทั้งในระดับชาติและนานาชาติได้ และมีความรู้เชิงลึกในหลักพระพุทธศาสนา มีความเชี่ยวชาญในหลักพระพุทธศาสนา มีทักษะ มีสมรรถนะทางด้านภาษา ต่อไปภาษาต่างประเทศ จะเป็นภาษาสำคัญ เพราะฉะนั้น ต้องมีความรู้มากกว่า 2 ภาษา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษพื้นฐาน และภาษาจีน เป็นต้น

บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง (เฉพาะที่มีอ้างอิงในบทความวิจัยเท่านั้น)

- กาญจน์วิรัชญา ชูกำลัง. (2558). *แนวทางการพัฒนาครูด้านวิชาการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ณรงค์ชัย เฟ็งสถิตย์. (2552). *รูปแบบการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง*. วิทยานิพนธ์. สาขาการพัฒนาระบบการศึกษามนุษย์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทีมีวิชาการและคณะทำงาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *การพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารงานบุคคลสู่การขับเคลื่อนปฏิรูปการศึกษาในภูมิภาคอย่างยั่งยืน*. สำนักงานพัฒนาระบบการบริการงานบุคคลและนิติการ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ.
- อึ้ง บัณฑิต. (2503). *ทฤษฎีหลักสูตร (ภาค ๒)*. กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระมหาสหัส คำคุ้ม. (2559). *การพัฒนาแบบการบริหารมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีประสิทธิผล*. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-เมษายน 2559.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2556). *แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2556 - 2565)*. ได้รับอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในคราวประชุมครั้งที่ 5 วันที่ 28 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2556.
- วสันต์ ปานทอง. (2556). *รูปแบบการพัฒนาครูเพื่อศิษย์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 15 ฉบับพิเศษ พุทธศักราช 2556. นิตยสารระดับการศึกษาดุสิตบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษา. ภาควิชาบริหารและพัฒนาศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สังต์ อุทรานันท์. (2547). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาศึกษาหลักสูตร*. กรุงเทพมหานคร : วงเดือนการพิมพ์

- ธนกร หวังพิพัฒน์วงศ์. *การประยุกต์ไอซีทีเพื่อการศึกษา ICT for Education*. 9 พฤศจิกายน 2559, <www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/july_dec2004/thanakom.pdf>
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). *ประเทศไทย 4 ทำไมและอย่างไร*. 9 พฤศจิกายน 2559, <<http://www.drborworn.com/article/detail.asp?id=16223>>
- Katrin Kalamees. (2013). *The Tabu-Tyler Rationales*. Journal of the American Association for the Advancement of Curriculum Studies-Volume 9.
- Tichy and Devanna, M.A. (1990). *Transformational leader*. New York : McGraw-Hill.

คำขอบคุณ

ดุชนิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือและแนะนำอย่างดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ เบญจศิริ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำข้อคิดเห็นต่างๆในการทำงานวิจัยตลอดจนการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆมาโดยตลอดผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงประโยชน์และคุณค่าของงานวิจัยในครั้งนี้คงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยในอนาคตต่อไป

การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศกเชิงพุทธบูรณาการ
HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT BY BUNNIYOM SYSTEM OF ASOKA
COMMUNITY IN BUDDHIST INTEGRATED APPROACH

ทิวเมฆ นาวาบุญนิยม¹, พระศรีวินยาภรณ์², พระสุทธิสารเมธี³
Tiwmek Navaboonnayom¹, Phra Srivinayaphon², Phra Sutthisanmethi³
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา 3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก 4) เพื่อเสนอแนวทางและการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศกเชิงพุทธบูรณาการ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูป/คน และมีการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศกนำไปสู่การพัฒนา 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ 2) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในงานวิจัย คือ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) บุญกิริยาวัตถุ 10 สาราณียธรรม 6 และอปริหานิยธรรม 7 3) การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก เกิดผลดี 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง เกิดความมีอิสรภาพ ด้านการพัฒนาชุมชน เกิดความมีบูรณาภาพ ด้านวัฒนธรรม เกิดความมีสันติภาพ ด้านเศรษฐกิจ เกิดความมีภราดรภาพ และ 4) องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย คือ “FIPF” Model หมายถึง รูปแบบคุณธรรมบุญนิยม 4 ประการ คือ อิสรภาพ บูรณาภาพ สันติภาพ และภราดรภาพ

คำสำคัญ : 1. การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ 2. ระบบบุญนิยม 3. ชุมชนชาวอโศก

¹ ศน.ด. (พุทธศาสนศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹ Ph.D. (Buddhist Studies), Graduate School, Mahamakut Buddhist University

² ดร. (พุทธศาสนศึกษา) อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

² Ph.D. (Buddhist Studies) Lecturer in Buddhist Studies Department, Mahamakut Buddhist University.

³ ศน.ด. (พุทธศาสนาและปรัชญา), อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

³ Ph.D. (Buddhism and Philosophy), Lecturer in Buddhism and Philosophy Department, Mahamakut Buddhist University.

Corresponding author; Email: tiwboon7176@gmail.com

(Received: 14 August 2020; Revised: 27 August 2020; Accepted: 29 August 2020)

ABSTRACT

The objectives of this dissertation were as for; 1) to study human resource development by Bunniyom or Puñnist system or meritorious system of Asoka community, 2) to study human resource development according to Buddhism, 3) to integrate the Buddhist principles in human resource development with bunniyom system of Asoka Community, and 4) to propose approaches and knowledge body on "The Model of Human Resource Development by Bunniyom system of Asoka Community in Buddhist Integrated Approach". It is qualitative research. Have in-depth interviews with 10 experts and from focus group discussion with 5 experts.

The results indicated as follows: 1) Human Resource Development by Bunniyom system of Asoka Community. Lead to the development in 4 areas: self-development, Community development, culture, and economy. 2) The Buddhist principles used in the research are the threefold Training principles (Precept, Concentration, and wisdom), 10 principles of Puññakiriyavatthu, 6 principles of Saraniyadhamma, and 7 principles of Aparihaniyadhamma. 3) The good results occurring from the Integration of Buddhist principles with the Bunniyom system of the Asoka community are in 4 sides: Self-development for freedom, Community development for Integrity, Culture for having peace, Economics for creating Fraternity. And 4) The new body of knowledge gained from research is the "FIPF" Model. It means the four forms Bunniyom; freedom, integrity, peace, and fraternity.

Keyword: 1. Human resource development 2. Bunniyom system 3. Asoka community.

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ตลอดเวลาที่ผ่านมา การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ของประเทศไทย อยู่ภายใต้อุดมการณ์ของระบบทุนนิยม อยู่ในกรอบแนวคิดของอารยธรรมตะวันตก ที่เน้นเรื่องทุน และให้ความสำคัญกับทุน โดยมีรากฐานความคิดการพัฒนาคนมาจากหลายแนวคิด เช่น แนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างบูรณาการ กล่าวไว้ว่า ในบรรดาปัจจัยการผลิตทั้งหมด ทรัพยากรมนุษย์ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและมีคุณค่ามาก เหตุผลสำคัญ คือ ทรัพยากรอื่น ๆ ทุกชนิด ไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ ต่างกับทรัพยากรมนุษย์ เมื่อนำมาใช้ในระบบการผลิต ย่อมสามารถเพิ่มมูลค่าได้จากการพัฒนาทักษะของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง 2 ลักษณะ คือ ทักษะในการผลิตและทักษะชีวิต (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2559)

การพัฒนาตามระบบทุนนิยม ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ทั้งด้านวัตถุ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น มีสิ่งก่อสร้างที่ใหญ่โตและมีตึกรามบ้านช่องที่ทันสมัย มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก มีเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย สามารถแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดาย เพื่อนำมาบำรุง

บ่าเรอ กามคุณ 5 ที่เกิดขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย ให้ได้เสพออย่างสมใจ ยิ่งเอร็ดอร่อยมาก ยิ่งผลิตเพลินมาก ยิ่งเสพ ยิ่งติดกันมาก ๆ ทุนนิยมถือว่า เป็นสิ่งที่ดี การที่ทุนนิยมยึดครองโลกได้สำเร็จ ก็เพราะว่า มีปรัชญาที่ตอบสนองความต้องการของกิเลสและตัณหาได้อย่างทั่วถึง ผู้ที่อุ้มไปด้วยกิเลส ย่อมยินดีกับแนวทางทุนนิยม เพราะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบายเพิ่มมากขึ้น มีฐานะทาง เศรษฐกิจดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ความเจริญทางด้านวัตถุ ด้านเศรษฐกิจและด้านเทคโนโลยีที่มีอยู่นั้น กลับทำให้ปัญหาสังคมเกิดขึ้นตามมาอย่างมากมาย โดยเฉพาะคนจน คนด้อยโอกาส และคนที่ดิ้นรนเพื่อจะเป็นคนรวยแล้วสู้เขาไม่ได้ ต้องพ่ายแพ้อย่างหมดตัว ผลก็คือ เกิดความทุกข์ ความยาก และความลำบาก กระจายไปทั่ว หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ ยั่งยืน (สำนักงานคณะ กรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540 : 10) สิ่งที่เกิดขึ้นกับระบบทุนนิยม ก็คือ การแสวงหากำไร ทุกคนจะมีแนวคิดคล้าย ๆ กัน คือ ทำอย่างไรจึงจะมีกำไร สูงสุด ส่วนหายนะที่เกิดขึ้นกับคนและสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากความมั่งคั่งร่ำรวย จะเป็นอย่างไร ก็ไม่ได้ใส่ใจมากเท่าที่ควร ผลกระทบที่เกิดขึ้นและมีอาจปฏิเสธได้ ก็คือ ภาวะแห่งการขูดรีด ภาวะแห่ง การเอารัด เอาเปรียบ เกิดการผูกขาดปัจจัยการผลิต โดยชนชั้นนายทุนและกลุ่มทุนขนาดใหญ่ เกิด การแข่งขันในกลุ่มนายทุนอย่างไร้ขอบเขต จนเป็นเหตุแห่งความได้มาซึ่งความไร้เสถียรภาพ และ นำไปสู่ความตกต่ำทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง จิตสำนึกทางสังคมของปัจเจกชนตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ

ด้วยเหตุที่มีคนกลุ่มเล็ก ๆ อยู่กลุ่มหนึ่ง ที่เรียกตนเองว่า ชาวอโศก มีวิถีชีวิตที่แตกต่างจาก แนวทางของระบบทุนนิยม ชนิดที่เป็นคนละขั้วกันเลยทีเดียว ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนชาวอโศก จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองด้วยระบบบุญนิยมของสมณะโพธิรักษ์ คือ ถือศีล 5 ละอายมุข และกินอาหารมังสวิรัต ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจ ใคร่เรียนรู้ ใคร่ศึกษา ค้นคว้า แนวทางการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก ที่มีวิถีชีวิตแบบ พอเพียง และพึ่งตนเองได้อย่างครบวงจร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก
- 2.2 เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา
- 2.3 เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของ ชุมชนชาวอโศก
- 2.4 เพื่อนำเสนอ “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาว อโศกเชิงพุทธบูรณาการ”

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 การนำคุณธรรมบุญนิยมไปใช้ในการพัฒนาตนเอง ย่อมทำให้แต่ละคนที่ได้รับการ พัฒนา หลุดพ้นจากอำนาจของกิเลส เกิดผลดี คือ เกิดอิสรภาพขึ้นที่จิตในจิตได้อย่างแท้จริง
- 3.2 การนำคุณธรรมบุญนิยมมาใช้ในการพัฒนาครอบครัว ย่อมทำให้ครอบครัวนั้นๆ เกิด สาราณียธรรม 6 คือ ระลึกถึงกัน รักกัน เคารพกัน ไม่วิวาทกัน สามัคคีกัน และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจ เดียวกัน ได้อย่างแท้จริง

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศกเชิงพุทธบูรณาการ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ เอกสารทุติยภูมิ คือ ข้อมูลจากตำรา หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อตอบโจทย์วิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

4.1 วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก และหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

4.2 จัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก โดยบูรณาการร่วมกับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

4.3 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ จำนวน 10 รูป/คน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักไตรสิกขา บุญกิริยาวัตถุ 10 สาราณียธรรม 6 และอปรีหานิยธรรม 7 มาใช้กับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยม ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ และเมื่อผู้วิจัยติดต่อผู้เชี่ยวชาญระบบบุญนิยม จำนวน 5 รูป/คน ได้แล้ว ผู้วิจัยจึงได้จัดให้มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้เชี่ยวชาญในระบบบุญนิยม

4.4 ทำการสรุปผล โดยวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ระหว่างผลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และผลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม แล้วนำมาบูรณาการร่วมกัน

4.5 นำเสนอรายงานผลการศึกษา “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศกเชิงพุทธบูรณาการ” เชิงพรรณนาในรูปแบบดุษฎีนิพนธ์ โดยการศึกษาและนำเสนอผลการวิจัยที่ค้นพบต่อคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ทั้ง ๓ รูป/คน

4.6 นำผลงานเสนอในการสัมมนาวิจัยนิพนธ์ (Pre Submission) โดยมีคณะกรรมการตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด เพื่อรับฟังการวิจารณ์ผลงาน (Public Hearing) และตอบข้อซักถามของผู้เข้าร่วมสัมมนา เพื่อประโยชน์ในการปรับความสมบูรณ์ของดุษฎีนิพนธ์

4.7 เสนองานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อขอสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัย

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ได้ค้นพบคำตอบตรงตามวัตถุประสงค์ทุกประการ ดังนี้

5.1 การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยม

5.1.1 ระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก มีรากฐานมาจากภูมิปัญญาพุทธ ที่มีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกันตามแบบสังฆสมณสมัยพุทธกาล หมายถึง มีวิถีชีวิตแบบสาธารณโภคีที่สมบูรณ์ คือ เครื่องกินเครื่องใช้ที่พระภิกษุได้รับมา จะจัดเก็บไว้เป็นส่วนกลาง มีพระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์ มีหน้าที่ดูแลงานต่าง ๆ เช่น ผู้แต่งตั้งเสนาสนะและแจกกัณฑ์อาหาร (วิ.จ. 6/592/271) ผู้รักษาเรือนคลัง ผู้รับจีวร ผู้แจกจีวร ผู้แจกข้าวยาคุ ผู้แจกผลไม้ ผู้แจกของเคี้ยว ผู้แจกของเล็กน้อย ผู้แจกผ้า ผู้แจกบาตร ผู้ใช้คนวัด ผู้ใช้สามเณร (วิ.จ. 7/326-335/95-99) การแบ่งของกินของใช้กันนี้

พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า เป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยศพร เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงกัน และเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (รินธรรม อโศกตระกูล, 2549) อย่างไรก็ตาม หลังจากสมณะโพธิรักษ์อุปสมบทเมื่อ พ.ศ.2513 ที่วัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ ท่านก็ได้ปฏิบัติธรรมตามจูลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล ที่มีบัญญัติไว้ในพระพุทธศาสนา ผู้ที่เคารพ ศรัทธา เลื่อมใส และปฏิบัติตามแนวทางบุญนิยมของสมณะโพธิรักษ์ จะเรียกตนเองว่า ชาวอโศก เมื่อชาวอโศกมีปริมาณมากขึ้น จึงเกิดการรวมตัวกันเป็นหมู่กลุ่มชุมชนสังคม ที่เรียกว่า ชุมชนชาวอโศก ต่อมาก็มีชุมชนบุญนิยมของชาวอโศกเกิดขึ้นอยู่เรื่อย ๆ และกระจายอยู่ทั่วประเทศ

5.1.2 ระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก มีสมณะโพธิรักษ์ เป็นต้นเค้า เป็นผู้ให้กำเนิด มีการเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2538 ในหนังสือพิมพ์เราคิดอะไร คอถัมภ์ข้าพเจ้าคิดอะไร สมณะโพธิรักษ์ยืนยันอย่างชัดเจนว่า เป็นความรู้ของข้าพเจ้าเอง ไม่ใช่ความรู้ของผู้อื่น หรือเอามาจากที่อื่นใด ๆ เลย (สมณะโพธิรักษ์, 2538) และความรู้ในระบบบุญนิยมที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ได้แก่ 1. ความหมายและสาระของบุญในระบบบุญนิยม 19 ประการ 2. ทฤษฎีกำไร-ขาดทุนของอารยชน 3. นิยามแห่งความเป็นบุญนิยม 11 ประการ 4. ความสำคัญของระบบบุญนิยม 6 ประการ และ 5. อุดมการณ์สูงสุดของบุญนิยม 7 ประการ สำหรับแนวทางการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอุดมการณ์บุญนิยมของชุมชนชาวอโศก ได้แก่ ทฤษฎีสัมมาอาริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อผู้วิจัยนำระบบบุญนิยมมาสังเคราะห์แล้ว พบว่า ระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ

5.2 หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ของชุมชนชาวอโศก

5.2.1 หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นธรรมะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องติดต่อกันเป็นสาย เป็นปัจจัย การเป็นธรรมะที่โยงใยเกื้อกูลกัน เป็นเหตุเป็นผลแก่กันและกันอย่างสลับซับซ้อน ศีล สมาธิ ปัญญา ในงานวิจัยนี้ มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง สำคัญยิ่ง ขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้เลย การปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา ของชาวอโศก เป็นการปฏิบัติอยู่กับอิริยาบถต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติศีล สมาธิ ของชาวอโศก จะปฏิบัติตามลำดับ ปฏิบัติทีละข้อ ๆ ข้อไหนพร้อมก่อน เริ่มก่อน ปฏิบัติก่อน เมื่อตั้งศีลแล้ว ก็สมาทานศีล มีสติ สังวร ควบคุมกาย-วาจา ได้อย่างต่อเนื่อง ได้อย่างถูกวิธี คือ ขณะที่สังวร กายวาจานั้น ๆ ด้วยสติ ด้วยธรรมวิจย ด้วยวิริยะ จิตย่อมได้รับการอบรมไปด้วยในตัว จิตย่อมเลือกเฟ้น สั่งสมกุศล หรือสั่งสมสมมาเสมอ ๆ เป็นโพชนงค์ ที่รู้ได้ เห็นได้ จากกรรม จากการงาน ที่ตนได้ทำเอาไว้ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้บุญชำระกิเลสได้อย่างถูกต้อง ตรงตามเนื้อศีลที่ได้สมาทานเอาไว้ เมื่อกิเลสถูกชำระด้วยบุญ กิเลสก็ตาย เมื่อกิเลสในศีลข้อนั้นสูญสลายไปหมดแล้ว พฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ย่อมเจริญขึ้น จนที่สุดบริบูรณ์ได้นั่นเอง หมายความว่า จิตของผู้ปฏิบัตินั้น ๆ จะก้าวเข้าสู่สภาพสูง เป็นจิตอันยิ่ง หรือจิตอันดียิ่ง เรียกว่า “สมาธิ” หรืออธิจิต เมื่อศีลชำระจิตจนเป็นสมาธิ (อธิจิต) ได้แล้ว จิตของผู้ที่ปฏิบัติอยู่นั่นเอง ก็จะมีสติเห็นของจริงตามความเป็นจริง คือ จะรู้ของจริงในจิตของตนว่า กิเลสเป็นเช่นใด แล้วก็จับตัวตนของมันได้ ซึ่งมีอาการที่สามารถรู้ได้และสัมผัสได้ ผู้ที่ปฏิบัติได้ ย่อมรู้ว่า จิตทีละหนายคลายจาง ต่างกับจิตที่มีกิเลสสนั่น ๆ อยู่อย่างไร ผู้ที่ปฏิบัติได้ จะรู้ของแท้ จะรู้สภาวะจริง ๆ ซึ่งไม่ใช่การคิดเอาเอง นี่คือ ปัญญา ที่เรียกว่า วิปัสสนาญาณ เป็นปัญญาชนิดที่

กำจัดกิเลสได้แบบรู้ ๆ เป็นปัญญาโลกุตระที่อยู่เหนือกิเลส เป็นปัญญาที่มีธาตุรู้ มีตัวรู้ เป็นปัญญาที่รู้จักรู้แจ้งรู้จริง คือ รู้ความเกิด-ความดับ อันเป็นอริยะ อันให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบได้อย่างแท้จริง

5.2.2 หลักพุทธธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพมนุษย์

หลักพุทธธรรมที่ผู้วิจัยนำมาสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 10, สาราณียธรรม 6 และอธิทานิยธรรม 7 ผลการวิจัย พบว่า หลักธรรมทั้ง 3 หมวด เป็นหลักธรรมที่ช่วยคลี่คลายและช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนชาวอโศกได้ทุกปัญหา เช่น ปัญหาเอาแต่ใจตัวเอง คนมักโกรธ คนตระหนี่ คนขี้เกียจ คนที่ขบถนินทา ฯลฯ จะเห็นได้ว่า เมื่อนำปัญหาต่าง ๆ เข้าสู่ที่ประชุมอธิทานิยธรรมที่เพียบพร้อมไปด้วยผู้มีศีล มีคุณธรรม ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ก็จะได้รับแก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้องและชอบธรรม นอกจากนี้ ยังมีการนำหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 มาใช้แก้ปัญหาคนที่แข่งกระด้าง ด้วยการสอนให้อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น หรือบางคนชอบรังแกผู้อื่น ขบถนินทาผู้อื่น ผู้มีศีลก็จะนำสาราณียธรรม 6 มาสอน โดยสอนให้รู้จักเมตตาทายกรรม, เมตตา วจีกรรม และเมตตาตามโนกรรม หรือกรรมของผู้ที่มีศีล (บางข้อ) แล้วข่มผู้อื่นที่ศีลด้อยกว่าตน หรือทำไม่ได้ ไม่ดีเท่าตน ผู้ที่เป็นสัตบุรุษ ก็จะสอนให้รู้จักสัสสัมญาณตา ประพฤติตนให้เสมอสมานกัน เป็นต้น

5.3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยม

ระบบบุญนิยมของสมณะโพธิรักษ์ และแนวทางปฏิบัติเพื่อเข้าถึงอุดมการณ์บุญนิยม คือ ทฤษฎีสัมมาอาริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ ผลที่ได้ คือ ทำให้เกิดการพัฒนาคูณภาพมนุษย์ของชุมชนชาวอโศกขึ้น 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ เมื่อผู้วิจัยนำระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศกมาบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรม ทั้ง 4 ด้าน ย่อมก่อให้เกิดผลและอานิสงส์ ดังนี้

5.3.1 ด้านการพัฒนาตนเอง การพัฒนาตนเองของสมาชิกชุมชนชาวอโศก เป็นเรื่องที่ชุมชนให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ชาวอโศกถือว่า ศีล คือ เป็นต้นน้ำ เป็นต้นทางแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ดังนั้น การถือศีล การสมาทานศีล และการปฏิบัติปฏิบัติในศีล คือ สิ่งที่ชาวอโศกปฏิบัติกันเป็นปกติ สอดคล้องกับชิตตะวัน ชนะกุล ให้สัมภาษณ์ว่า “การพัฒนาตนเอง ต้องเริ่มต้นที่ศีล และถ้าจะให้ดี ต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก” ที่กล่าวว่า ต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะว่า วิยเด็ก เป็นวัยที่เปรียบเสมือนผ้าขาว รับรู้อะไรได้ง่าย เรียนรู้อะไรได้ง่าย ถ้าเราสอนให้เด็กถือศีล เด็กย่อมถือศีลได้ โดยไม่ยาก โดยไม่ลำบาก แต่ถ้าปล่อยให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ แล้วไม่พัฒนาตนเอง ย่อมเป็นคนเสื่อม ย่อมเป็นคนไม่เจริญ ย่อมมีอนาจาระ คือ มีความประพฤติชั่ว ด้วยการล่วงละเมิดทางกาย ด้วยการการล่วงละเมิดทางวาจา ด้วยการการล่วงละเมิดทั้งทางกายทั้งทางวาจา (อภิ.วิ. 35/604/282) ผู้ประพฤติตนเช่นนี้ เรียกว่า ผู้ที่มีศีลวิบัติ ผู้ที่จะพ้นทุกข์จากวิบากบาปเหล่านี้ได้ ต้องตั้งศีล เพราะศีลเป็นตัวดักกิเลส สอดคล้องกับใจเพชร กล้าจน ให้สัมภาษณ์ว่า “เมื่อเราตั้งศีล เราก็จะเห็นอาการที่ไม่ได้ตั้งใจ ไม่ได้สนใจ ที่มันดัน ลีลาของการดันนั้นแหละ คือ ลีลาของกิเลส ดังนั้น เจื่อนไขแรกที่จะทำให้เราเห็นกิเลส รู้จักกิเลส ก็คือ การตั้งศีล” และเมื่อเห็นกิเลสแล้ว เราก็ต้องกำจัดกิเลสด้วยบุญ ใช้บุญเป็นเครื่องชำระล้างกิเลส เมื่อบุญกำจัดกิเลสได้ กิเลสก็ไม่มี เมื่อกำจัดกิเลสได้ กิเลสที่เคยครอบงำเราอยู่ ก็หมดไป ก็สูญไป จิตวิญญานที่มีอยู่ ดำรงอยู่ ย่อมเป็นจิตวิญญานที่สะอาด บริสุทธิ์ เป็นจิตวิญญานที่มีอิสระ คือ มีอิสระจากกิเลส สรุปได้ว่า การถือศีล การลดกิเลส ทำให้เกิดความเป็นอิสระขึ้นที่จิตวิญญานได้อย่างจริงแท้แน่นอน

5.3.2 ด้านการพัฒนาชุมชน ชาวอโศก เชื่อมั่นว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้ ต้องมีนักบวชที่มี อริยศีลเป็นกัลยาณมิตร สอดคล้องกับสงกรานต์ ภาคโชคดี ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “สิ่งที่ผมเห็นและเข้าใจ ว่า เป็นจุดแข็งของการพัฒนาชุมชน ก็คือ มีนักบวชที่เป็นกัลยาณมิตร มีนักบวชที่มีอริยศีลชั้น เป็นสภระ นักบวชชาวอโศกทุกคน คือ ผู้มีส่วนร่วมในการบูรณาการชุมชนบุญนิยมให้เข้มแข็ง ตั้งแต่ เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของพุทธบริษัท 4 แบบอโศก คือ สมณะ (นักบวชชาย) ลิกขมาตุ (นักบวชหญิง) อุบาสก และอุบาสิกา คือ กุญแจไขไปสู่ความเจริญ ความก้าวหน้า และพัฒนาไปสู่วิถี แห่งบุญนิยมด้านต่าง ๆ การบูรณาการร่วมกันของพุทธบริษัททั้ง 4 เป็นเหตุ จึงทำให้เกิดความอบอุ่น ความสามัคคี และมีบูรณภาพ” ชาวอโศก เชื่อมั่นว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้ ชุมชนต้องไม่มีอบายมุข และ ไม่มีคนที่วิบัติในศีล ชาวอโศกเชื่อว่า ถ้าเรามีศีลวิบัติ ย่อมมีวิบากชั่ว วิบากเลว เป็นผล ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก (ส.ม. 19/1489/363) ชุมชนจะเข้มแข็งได้ ต้องมีอธิธานิยธรรม สอดคล้อง กับสม นาสอ่าน ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง 1) ต้องมีผู้นำทางจิตวิญญาณ 2) ต้องมีการแบ่งงานและกระจายงาน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ 3) ต้องมีการประชุมอธิธานิยธรรมกัน เป็นประจำ” และสอดคล้องกับการสนทนากลุ่ม ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ชุมชนชาวอโศกจะเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนได้ สมาชิกในชุมชนต้องลดกิเลสเท่านั้น ถ้าผู้ที่อยู่ในชุมชนไม่ลดกิเลส ไม่ให้ความสำคัญกับการลดกิเลส กิเลสที่ฝังรากลึกอยู่ในสันดานของแต่ละคน จะแตกตัว จะขยายตัว และลุกลามอย่างรวดเร็ว ชุมชนชาวอโศก ตระหนักถึงภัยร้ายของกิเลส คือ ราคะ โลภะ โทสะ โมหะ สมาชิกของชุมชน อโศก จึงมีความเห็นร่วมกันว่า เราจะต้องบูรณาการไตรสิกขา ให้อยู่ในวิถีชีวิตของเราให้ได้ ถ้าบูรณา การได้ ก็ไม่ต้องแยกส่วนไปปฏิบัติ ถ้าบูรณาการได้ ก็ไม่ต้องหยุดงาน ไม่ต้องลางาน เพื่อหาเวลาไป ปฏิบัติ เหตุที่ชุมชนชาวอโศกบูรณาการไตรสิกขาไว้ในวิถีชีวิตปกติได้ ก็เพราะเชื่อในสิ่งที่สมณะโพธิ รักษ์ ได้อบรม ได้สั่งสอน โดยให้สมาทานศีลที่เหมาะสมกับฐานะของตน แล้วนำไปปฏิบัติกันให้ได้จริง ๆ ปฏิบัติประจำทุกวัน ทุกวินาทีกับชีวิตให้ได้มากที่สุด เมื่อศีลได้รับการปฏิบัติจนบริสุทธิ์ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย ได้จริง ๆ ติดต่อกันเนื่อง ๆ และทำได้บริบูรณ์เช่นนั้นอยู่เสมอ ๆ เมื่อประพฤติ ได้ดังนี้ เป็นปกติของชีวิต กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็จะเจริญขึ้น จนที่สุดบริบูรณ์ได้นั่นเอง ” สรุปได้ว่า การลดกิเลสที่ดี การมีศีลสามัญญตาที่ดี การมีทัญญูสามัญญตาที่ดี ทำให้เกิดการบูรณะชุมชน ชาวอโศกขึ้นทั้งชุมชนได้อย่างจริงแท้แน่นอน

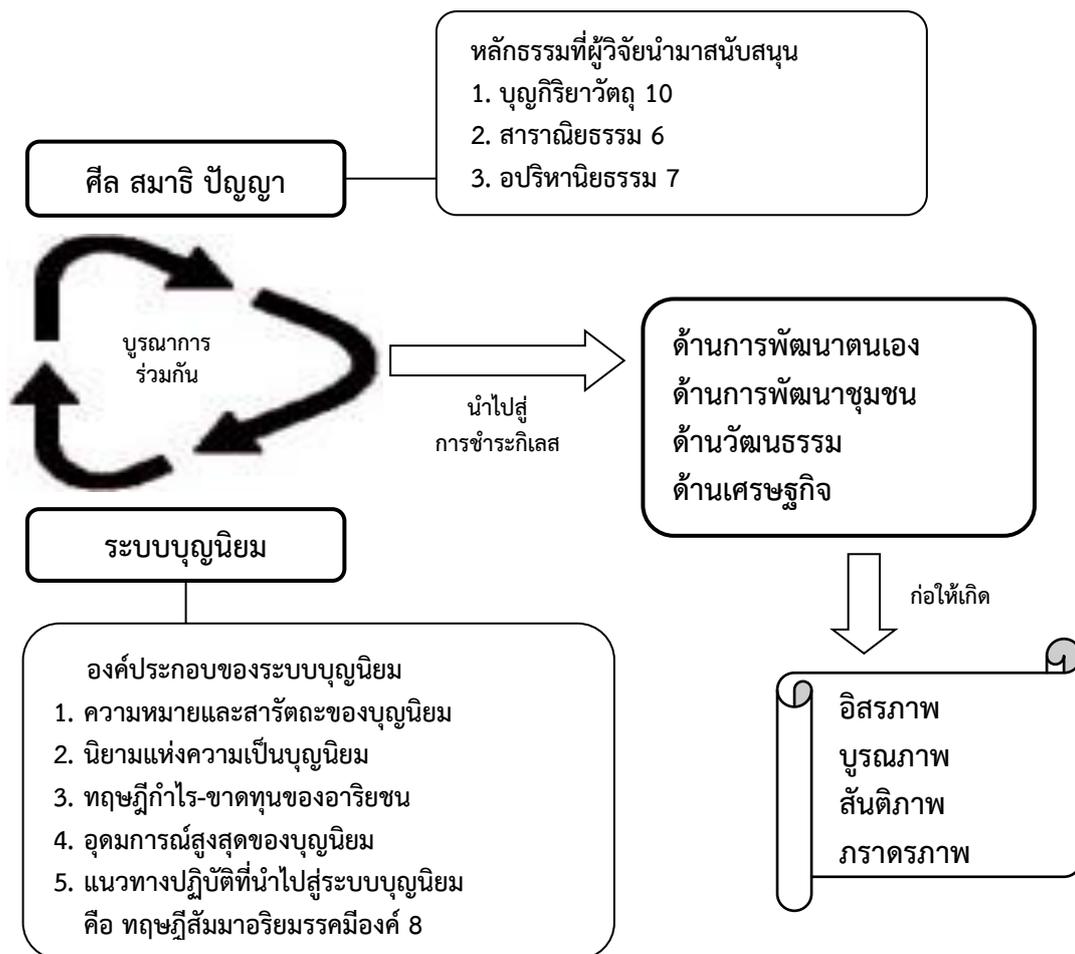
5.3.3 ด้านวัฒนธรรม การสร้างวัฒนธรรมบุญนิยมของชาวอโศก เริ่มต้นด้วยการสังวร ศีล สำรวมอินทรีย์ จากทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผู้ที่ถือศีล ผู้ที่มีศีล ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ก็คือ ผู้ที่รู้โทษรู้ภัยของกิเลส ผู้ที่เห็นโทษเห็นภัยของกิเลส แล้วเวรมณี คือ เว้นขาดได้โดยเด็ดขาด การลดละกิเลส คือ เป้าหมายของชาวอโศก สอดคล้องกับภุชญา ให้วฒนานนกุล ให้สัมภาษณ์ว่า “ผู้ใด ก็ตาม ถ้าได้ก้าวเข้ามาในชุมชนชาวอโศกแล้ว มีสิ่งหนึ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็คือ การลดละกิเลส ชาวอโศกศรัทธาการลดละกิเลส และมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การลดละกิเลส เป็นวัฒนธรรมบุญนิยมขององค์กรชาวอโศก” ผู้ที่ไม่ยินดีกับการลดกิเลส ก็คือ ผู้ที่ยัง วิบัติในศีลอยู่ ผู้ที่มีศีลวิบัติ ย่อมฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำ หยาบ และพุดเพื่อเจ้า (อง.ต.ก. 20/557/255) ผู้ใดที่ลดได้ เลิกได้ ชื่อว่า เป็นผู้มีศีล สอดคล้องกับปาน เทพ พัวพงษ์พันธ์ ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “คนที่เคยฆ่าสัตว์ แล้วเลิกได้ คนที่เบียดเบียนสัตว์ แล้วเลิกได้ ชื่อว่า เป็นคนที่มีเมตตา แม้ว่าตนเองจะไม่ฆ่า หรือไม่เบียดเบียนแล้วก็ตาม แต่การกินเนื้อสัตว์ดังกล่าว

ก็ยังเป็นเหตุให้สัตว์ต้องตายอยู่ ผู้ที่อยู่ในวิถีแห่งบุญนิยม มีทัศนะว่า ผู้ที่ยังกินเนื้อสัตว์อยู่นั้น คือ ผู้ที่ยังไม่บริสุทธิ์ในศีล ต้องมีความกรุณาเพิ่มขึ้น ด้วยการตั้งอธิศีลว่า จะกินอาหารมังสวริติ ผู้ที่ทำได้ จะรู้ว่า เกิดผล เกิดอานิสงส์ที่ดี 2 ประการ คือ 1. ศีลบริสุทธิ์ 2. สุขภาพดีขึ้น การกินมังสวริติ ถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวโศก ผู้ที่ละเมิดศีล 5 คือ ผู้ที่ไม่รักตนเอง ไม่รักผู้อื่น เป็นทรายนธรรม ไม่ใช่วัฒนธรรม เพราะเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ถ้าเลิกสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ ก็จะเกิดวัฒนธรรมที่ดี เกิดหมู่กลุ่มที่ดี เกิดชุมชนที่ดี เกิดสังคมที่ดี เป็นหมู่กลุ่มชุมชนสังคมที่มีสุขสันติ สุขสงบ สุขเย็น สุขอบอุ่น เป็นสุขที่อยู่บนพื้นฐานของผู้มีศีล มีคุณธรรม” สรุปได้ว่า การถือศีลให้บริสุทธิ์ก็ดี การลดละกิเลสก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดสันติภาพขึ้นในชุมชนของชาวโศกทั้งสิ้น

5.3.4 ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจบุญนิยมของชุมชนชาวโศก เป็นเศรษฐศาสตร์โลกุตระ เป็นศาสตร์ที่สอนให้คนลดละความโลภ ลดละความเห็นแก่ตัว การค้าในระบบบุญนิยม มี 4 ระดับ คือ 1) ขายต่ำกว่าราคาตลาด 2) ขายเท่ากับ 3) ขายต่ำกว่าทุน 4) ให้ฟรีหรือแจกผลผลิตฟรี สอดคล้องกับจิตตะวัน ชนะกุล ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ในฐานะอาจารย์สอนเศรษฐศาสตร์ จึงรู้ว่า เศรษฐกิจบุญนิยมของชาวโศก ใช้การลดกิเลส เป็นธงนำ ใช้กระบวนการของไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เป็นองค์ประกอบในการลดกิเลส และใช้บุญ เป็นเครื่องมือในการชำระกิเลส เพราะชาวโศกนิยมการลดกิเลส และรู้ว่า การลดกิเลสเป็นสิ่งที่ดี ชาวโศกจึงพยายามพัฒนาเศรษฐกิจบุญนิยมของตนเอง ให้เจริญขึ้น ให้สูงขึ้น อยู่ตลอดเวลา” จึงอาจกล่าวได้ว่า การค้าบุญนิยมเป็นรูปแบบการค้าที่เป็นไปเพื่อการลดละกิเลส สอดคล้องกับสมณะเพาะพุทธ จันทเสฏฐ์ ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “แม้ว่าการค้าขายในระบบบุญนิยม ระดับที่ 1 จะขายต่ำกว่าท้องตลาด แต่ก็ยังมีกิเลส บวกเข้าไปในกำไร กิเลสที่บวกเข้าไปนั้นแหละ ตัวบาป แม้จะขายต่ำกว่าท้องตลาด ก็ยังมีบาปอยู่ แต่บาปไม่มาก ถ้าจะไม่ให้บาปเลย ต้องขายเท่ากับ การขายเท่ากับ เสมอตัว ไม่ได้บาป แต่ก็ไม่ได้บุญ ถ้าจะให้ได้บุญ ต้องเริ่มต้นด้วยการขายต่ำกว่าทุน พอเริ่มขายต่ำกว่าทุน ก็เริ่มเป็นบุญ และถ้าขายต่ำกว่าทุนมากเท่าไร ยิ่งได้บุญมากขึ้นเท่านั้น คำว่า ได้บุญ หมายถึง ได้ตัดกิเลส ได้ชำระกิเลส การค้าขายแบบบุญนิยม ต้องขายถูกลง ขายลดลงไปเรื่อย ๆ จึงจะถูกต้องตามสัจจะ ที่สุดให้เปล่า หรือแจกฟรี คือ ไม่มีลาภแลกลาภใด ๆ กลับคืนมาเลย เป็นการให้ที่สะอาดบริสุทธิ์ เป็นการให้ที่ล้ำค่า อาจกล่าวได้ว่า การขาดทุนก็ดี การเต็มใจขาดทุนก็ดี คือ การทำบุญให้กับชีวิต คือ การเดินทางเข้าสู่ความเป็นพระอรหันต์ คือ การเดินทางตามรอยเท้าของผู้ที่เป็นพระอรหันต์” นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับกฤษณา ให้วฒนานุกูล ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “จากประสบการณ์ที่ได้ติดตามและศึกษาชุมชนชาวโศก มายาวนานมากกว่า 30 ปี ทำให้เข้าใจถึงหลักการและมีวิธีการที่ถูกต้องในการสร้างชุมชนบุญนิยมที่มีระบบเศรษฐกิจบุญนิยมที่สมบูรณ์ ต้องยอมรับข้อเท็จจริงว่า ชุมชนชาวโศกบูรณาการการค้าในระบบบุญนิยมทั้ง 4 ระดับ ได้อย่างดีเยี่ยม เป็นการบูรณาการที่ไหลลื่นและกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชน หมายความว่า เมื่อพูดถึงอบายมุข ก็ปลอดอบายมุขทั้งชุมชน เมื่อพูดถึงงานอาชีพ ก็มีงานสัมมาอาชีพทั้งชุมชน เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน เมื่อมีผลผลิตเกิดขึ้น ก็แบ่งกันกิน จะขายบ้าง ก็เล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อพูดถึงค่าจ้างแรงงาน ก็ทำงานฟรีทั้งชุมชน เมื่อพูดถึงศีล ก็ถือศีลทั้งชุมชน เมื่อพูดถึงด้านการศึกษา ครูที่สอน ก็สอนฟรี ไม่มีเงินเดือน นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ ก็เรียนฟรี ไม่ต้องเสียค่าเทอมหรือค่าหนังสือ เมื่อพูดถึงด้านสาธารณสุข พยาบาลและอสม. ที่มีอยู่ ก็ตรวจรักษาฟรี ฯลฯ จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนชาวโศก เป็นบุญนิยมทุกด้าน ส่วนจะเป็นบุญนิยมใน

ระดับใด ก็เป็นเรื่องของชุมชน” จะเห็นได้ว่า เมื่อแต่ละคนลดสติภูมิและลดความเห็นแก่ตัวลงมาได้ ย่อมทำให้เกิดความเป็นพี่เป็นน้อง ย่อมทำให้เกิดความเป็นภราดรภาพภายในชุมชนชาวอโศกได้จริง ๆ

สรุปได้ว่า เมื่อผู้วิจัยนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการร่วมกับระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติเพื่อชำระกิเลสได้เหมือนกันทั้งชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดผลและอานิสงส์ขึ้น 4 ด้าน คือ อิศรภาพ บูรณภาพ สันติภาพ และภราดรภาพ ดังภาพที่ 1

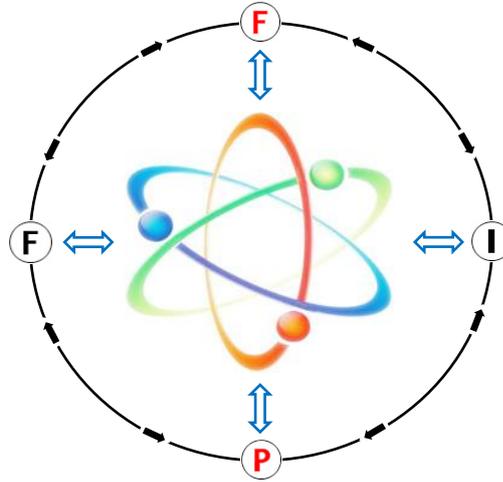

ภาพที่ 1 ผลและอานิสงส์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวอโศกทั้ง 4 ด้าน คือ อิศรภาพ บูรณภาพ สันติภาพ ภราดรภาพ

6. สรุปผลการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยนำหลักพุทธธรรมที่ใช้ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ มาบูรณาการร่วมกับระบบบุญนิยมในบทที่ 2 ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เป็นองค์ความรู้ที่เกิดการสังเคราะห์และกลั่นตัวจนตกผลึก เรียกว่า “FIPF” Model หมายถึง รูปแบบคุณธรรมบุญนิยม เป็นโมเดลการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ได้อย่างเลิศยอด เป็นองค์รวมของการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาผู้ที่มีความทุกข์ ให้พ้นทุกข์ เพื่อแก้ปัญหาผู้ที่มีกิเลส ให้หลุดพ้นจากความเป็นทาสของกิเลส ด้วยกระบวนการของศีล สมาธิ

ปัญญา อันเป็นอริยะ ผู้ที่ประพฤติได้ ก็คือ อริยบุคคล ผู้ที่ปฏิบัติได้ ก็คือ ผู้ที่เดินตรงเข้าสู่ความเป็นสังคมแห่งบุญนิยม ซึ่งเป็นสังคมที่มีอิสรภาพ (Freedom : F) บุรณภาพ (Integrity : I) สันติภาพ (Peace : P) และภราดรภาพ (Fraternity : F) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 FIPF Model หมายถึง รูปแบบคุณธรรมบุญนิยม

F = Freedom หมายถึง อิสรภาพ เป็นอิสรภาพที่เกิดจากการฝึกฝนตนเอง ชัดเกลตาตนเอง ด้วยการปฏิบัติไตรสิกขา ด้วยการใช้บุญชำระกิเลส เมื่อบุญชำระกิเลสได้แล้ว กิเลสก็หมด บาบก็สูญ เมื่อกิเลสหมด บาบสูญ จิตก็ว่างจากกิเลส บาบก็สูญไปจากจิต จิตที่ว่างจากกิเลส คือ จิตที่เป็นอิสระจากกิเลส หลุดพ้นจากการครอบงำของกิเลส เป็นจิตที่มีอิสระจริง เป็นจิตที่เข้าถึงเสรีภาพแท้ เป็นจิตที่มีอิสระเสรีภาพอย่างจริงแท้แน่นอน

I = Integrity หมายถึง บุรณภาพ เป็นบุรณภาพที่เกิดจากการเติมเต็มสิ่งที่ยังพร่องอยู่ ยังไม่สมบูรณ์อยู่ ที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวอโศก ให้ลดความพร่องลง ให้สมบูรณ์เพิ่มขึ้น เมื่อชุมชนชาวอโศก มีความเป็นเอกภาพ มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ต่างคนก็ต่างลดละกิเลส ต่างคนก็ต่างคิดที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของตน เมื่อแต่ละคนร่วมใจกันพัฒนา บุรณภาพในสังคมชาวอโศกจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา เป็นบุรณภาพที่เกิดจากน้ำมือ น้ำแรง น้ำใจ ของทุกๆ คน

P = Peace หมายถึง สันติภาพ เป็นสันติภาพที่เกิดจากการชำระกิเลส เมื่อแต่ละคนชำระกิเลสได้ ภาวะของความสงบ ภาวะของความสันติ ที่เป็นพลังงานรวมของคนทั้งชุมชน ย่อมเกิดขึ้น เป็นภาวะที่สุขสงบ สุขสันติ สุขเย็น เป็นความสุข ความสันติ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นสันติภาวะที่มีเกิดจริง มีจริง ในขณะที่ทำกิจ ทำการทำงาน หรือทำอาชีพ ในแต่ละวัน

F = Fraternity หมายถึง ภราดรภาพ คำว่า ภราดรภาพ หมายถึง ความเป็นพี่เป็นน้อง อีกแบบหนึ่ง อีกชนิดหนึ่ง ที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องที่สืบเชื้อสายโลหิตเดียวกัน แต่เป็นญาติทางธรรม ญาติที่มีศีล มีอารยธรรม เป็นญาติที่เห็นคุณค่าของการให้ การเสียสละ เป็นความดี เป็นความประเสริฐ เป็นญาติที่พึ่งเกิด พึ่งแก่ พึ่งเจ็บ พึ่งตายกันได้ เป็นสังคมที่มีความเป็นพี่เป็นน้องกันจริง ๆ

7. อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศกเชิงพุทธบูรณาการนั้น

1) จากการวิจัย พบว่า การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศก สอดคล้องกับ (เพ็ญศิริ พันทา, 2545) ที่กล่าวว่า หลักการของบุญนิยม ให้ความสำคัญกับการเสียสละ โดยไม่รับค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่จะได้รับการขัดเกลาทางด้านจิตใจ จนเกิดจิตสำนึกที่เป็นบุญเป็นผลตอบแทน และสอดคล้องกับ (เพชรดินฟ้า ดิศโยธิน, 2550) ที่กล่าวว่า การบริหารสวัสดิการแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระบบบุญนิยม ยึดหลักสาธารณโภคี คือ ใช้สิ่งของกองกลางร่วมกัน เมื่อส่วนกลางอุดมสมบูรณ์ จะเกิดการกระจายผลผลิตที่มีอยู่ อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยไม่มีผู้ใดขาดแคลนเลย

2) จากการวิจัย พบว่า การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ (พระอภิรักษ์ กิตติปัญญา, 2555) ที่กล่าวว่า การบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา เป็นหลักการปฏิบัติเพื่อชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์จากอกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นกรรมดี ส่งผลให้ได้รับความสุขและความเจริญในการดำเนินชีวิต และสอดคล้องกับ (พระชัยณรงค์ วิทิต, 2555) ที่กล่าวว่า ศีล 5 เป็นหลักมนุษยธรรม เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัย

3) จากการวิจัย พบว่า การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ของชุมชนชาวอโศกมีทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ และเมื่อนำการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทั้ง 4 ด้าน มาบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรม อันประกอบด้วย หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) บุญ กิริยาวัตถุ 10 สาราณียธรรม 6 และอปริหานิยธรรม 7 พบว่า การบูรณาการร่วมกันดังกล่าว นำไปสู่การชำระกิเลสทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ผลลัพธ์ที่ได้ คือ เกิดอิสรภาพทั้งชุมชน ด้านการพัฒนาชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้ คือ เกิดบูรณาภาพทั้งชุมชน ด้านวัฒนธรรม ผลลัพธ์ที่ได้ คือ เกิดสันติภาพทั้งชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ผลลัพธ์ที่ได้ คือ เกิดภราดรภาพทั้งชุมชน

4) จากการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยมของชุมชนชาวอโศกเชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ “FIPF” Model หมายถึง รูปแบบคุณธรรมบุญนิยม

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 “FIPF” Model เป็นโมเดลสำหรับการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์และสังคม ดังนั้น “FIPF” Model จึงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนามนุษย์และสังคมได้ทั้งหมด คือ 1. ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง 2. ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสถาบันครอบครัว 3. ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรชุมชนและองค์กรเอกชน โดยมีคณะกรรมการขององค์กรต่าง ๆ เป็นผู้รับผิดชอบ 4. ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรของส่วนราชการ โดยให้ปลัดกระทรวงเป็นผู้รับผิดชอบ

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.1.2 ผู้ที่จะเริ่มพัฒนาตนเอง ควรเริ่มต้นด้วยการคบหาสมาคมกับกัลยาณมิตรที่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เพราะกัลยาณมิตรที่ดี จะห้ามไม่ให้เราประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ กัลยาณมิตรที่ดี จะสอนให้เราไม่ไปละเมิดศีล หรือทำความวิบัติในศีล กัลยาณมิตรที่ดี จะสอนให้เราสำรวมอินทรีย์ และสังวรศีล จนเข้าถึงศีลสัมปทา และเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.1.3 ควรมีการวิจัย ผลที่ได้รับจากการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยหลักไตรสิกขา จากชุมชนพอเพียงวิถีพุทธในประเทศ เพื่อนำมาเปรียบเทียบความแตกต่าง และความสอดคล้องซึ่งกันและกัน กับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ด้วยระบบบุญนิยม หากทำได้ดังกล่าวมานี้ จะทำให้พบความจริงที่เกิดขึ้นทั้ง 2 รูปแบบ เมื่อพบความจริงในเชิงประจักษ์เป็นที่ชัดเจนแล้ว ก็จะได้นำไปขยายผลต่อไป

9. บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

พระอภิรักษ์ กิตติปัญญา (บุญเจียม). (2555). *การศึกษาวิเคราะห์การบำเพ็ญบุญของอุบาสกในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท* (ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อยุธยา.

พระชัยณรงค์ วิฑิต (รุ่งมระชุด). (2555). *การประยุกต์หลักศีล 5 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม* (ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อยุธยา.

เพชรดินฟ้า ดิโยธิน. (2550). *การบริหารสวัสดิการสังคมแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระบบบุญนิยมศึกษากรณีชุมชนดินหนองแดนเหนือ จังหวัดอุดรธานี* (ปริญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

เพ็ญศิริ พันพา. (2545). *ระบบบุญนิยม : การพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ศึกษาเฉพาะกรณีสาธารณโภคีศรัทธาอโศก ชุมชนศรัทธาอโศก จังหวัดศรีสะเกษ* (ปริญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

รินธรรม อโศกตระกูล. (2549). *ระบบบุญนิยมในชุมชนราชธานีอโศก จังหวัดอุบลราชธานี: นวัตกรรมสังคมจากภูมิปัญญาพุทธ*. โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงวัฒนธรรม: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สมณะโพธิรักษ์. (2538). ข้าพเจ้าคิดอะไร. *วารสารหนังสือพิมพ์เราคิดอะไร*, 1(24), 14-17.

สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2559), *การบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างบูรณาการ*. วี.พริ้นท์ (1991).

กรุงเทพมหานคร:

10. คำขอบคุณ

ดุขฎิณิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จบริบูรณ์ได้ เพราะได้รับความเมตตาและเกื้อกูลเป็นอย่างสูงของ พระศรีวินยาภรณ์, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และพระสุทธิสารเมธี, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ จนกระทั่ง ดุขฎิณิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอบคุณเพื่อนๆ ที่ให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพัฒนาการมนุษย์และจิตวิทยาการเรียนรู้
วิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 โดยการเรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก
A Study of academic achievement about Human development and Psychology
of learning in Psychology for Teachers of the First Year Undergraduate Students
by Creating Infographic

ธันยนันท์ ทองบุญตา¹
Thunyanun Thongboonta¹
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษาระหว่างกลุ่มที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกและกลุ่มเรียนรู้แบบปกติ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษาจากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกกับเกณฑ์ร้อยละ 80 โดยใช้การทดลองแบบ Posttest-Only Control Group Design ซึ่งเก็บข้อมูลจากนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จำนวน 2 กลุ่มเรียน โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่เรียนรู้แบบปกติจำนวน 1 กลุ่มเรียน (60 คน) และกลุ่มที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก จำนวน 1 กลุ่มเรียน (55 คน) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบความรู้ และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกและกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ Independent t-test และ One sample t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก มีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 2) กลุ่มที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2. จิตวิทยาสำหรับครู 3. อินโฟกราฟิก

¹ อาจารย์ประจำ สาขาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

¹ Lecturer of Psychology and Guidance, Faculty of Education, Thepsatri Rajabhat University
Corresponding author; Email: thunyanunthongboonta@gmail.com

(Received: 24 August 2020; Revised: 26 August 2020; Accepted: 5 November 2020)

Abstract

The objectives of this research were 1) to compare undergraduate students' academic achievement in Psychology for Teachers between creating infographic group and traditional learning group; and 2) to compare their academic achievement after creating infographic with a criterion of 80%. The posttest-only control group design was used in this study by collecting the data from Thepsatri Rajabhat University students who enrolled in "Psychology for Teachers" course which were divided into one control group (n= 60) and one experimental group (n= 55) Research instruments consisted of the achievement test and plans of learning activities. The data then was analyzed by using Independent t-test and One sample t-test. The results indicated that: 1) Academic achievement of the students in the creating infographic group (experimental group) was statistically significantly higher than those in the traditional learning group (control group) (pvalue< 0.05); and 2) Academic achievement of creating infographic group was statistically significantly higher than the criterion of 80% (p-value< 0.05).

Keywords: 1. academic achievement 2. Psychology for Teachers 3. infographic

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิต ในการพัฒนาคุณภาพของเยาวชนไทยให้สอดคล้องกับทักษะดังกล่าว ผู้สอนจึงต้องเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีสมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันการสื่อสารออนไลน์ที่เต็มไปด้วยข้อมูลมหาศาล การสื่อสารด้วยภาพจึงมีบทบาทอย่างมากต่อการรับรู้และเข้าใจของการทำงานในปัจจุบัน โดยเฉพาะสื่ออินโฟกราฟิกที่กำลังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เนื่องจากการนำข้อมูลจำนวนในปริมาณมาก มาคัดกรองให้เหลือแต่เนื้อหาหลักทำให้เข้าใจได้ง่าย และสื่อออกมาในลักษณะของภาพกราฟิก ที่นอกจากจะสวยงามแล้วยังสามารถเข้าใจได้ง่ายในเวลาอันรวดเร็ว และเหมาะสำหรับผู้คนในยุคไอทีที่ต้องการเข้าถึงข้อมูลในเวลาอันจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทฤษฎีอินโฟกราฟิกไว้ว่า การออกแบบอินโฟกราฟิก (Infographics Design) Infographics มาจากคำว่า Information + graphics ดังนั้น อินโฟกราฟิก (Infographics) หมายถึง การนำข้อมูลหรือความรู้มาสรุปเป็นสารสนเทศ ในลักษณะของกราฟิกที่ออกแบบเป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว ดูแล้วเข้าใจง่ายในเวลารวดเร็วและชัดเจน สามารถสื่อให้ผู้ชมเข้าใจความหมายของข้อมูลทั้งหมดได้โดยไม่ต้องมีผู้นำ เสนอมาช่วยขยายความเข้าใจอีก เรียกว่าเป็นการย่อข้อมูลเพื่อให้ประมวลผลได้ง่ายเพียงแค่วาดตามอง ซึ่งเหมาะสำหรับผู้คนในยุคสมัยใหม่ที่ต้องการเข้าถึงข้อมูลซับซ้อนมหาศาลในเวลาอันจำกัด ด้วยเหตุผลเพราะมนุษย์มีการจดจำภาพ ได้มากกว่าตัวหนังสือ และในปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมในโลกของ Social Network (จรงค์ เทศนา, 2558)

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการนำสื่อทางเทคโนโลยี เข้ามาใช้ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบปกติหรือกระบวนการ เรียนรู้รูปแบบอื่นที่ หลากหลาย ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถ เข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยผู้เรียน สามารถใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ข้อมูลรวมถึงการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ กระบวนการทางสมองของมนุษย์จะมีการย่อย ข้อมูลข่าวสารเพื่อการเรียนรู้ 4 แบบด้วยกัน ได้แก่ (1) การมองเห็นใช้ภาพแผนผังที่ ฯลฯ เพื่อการ เข้าใจแทนคำพูด(2) การได้ยินมนุษย์เรียนรู้โดยการฟังคำที่ออกเสียง (3) อ่าน /เขียน เรียนรู้โดยการ อ่านและเขียน (4) ประสบการณ์ (kinesthetic) เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ด้วยการลงมือปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เป็นทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ของ เพียเจต์ แนวคิดหลักของทฤษฎี คือ การเรียนรู้ ที่เกิดจากการสร้างพลังความรู้ ในตนเองและ ด้วยตนเอง ของผู้เรียน หากผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความคิดและนำความคิดของตนเองไปสร้างสรรค์ ขึ้นงานโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสม จะทำให้ผู้เรียนเห็นภาพความคิดนั้นเป็นรูปธรรมที่ ชัดเจน (ทิตินา แชมมณี, 2555)

ดังนั้นหากผู้สอนนำอินโฟกราฟิกมาใช้ในการเรียนการสอนจะส่งผลให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน หลายประการ ได้แก่ (1) ทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้นในเรื่องของแนวคิด ไอเดียและข้อมูลข่าวสาร (2) เพิ่มสมรรถนะในการคิดและพัฒนาไอเดีย (mind mapping ก็คือลักษณะหนึ่งของ อินโฟกราฟิก) (3) ทำให้การจดจำดียิ่งขึ้น คงอยู่นาน และสามารถนำกลับมาใช้ได้อย่างสะดวกง่ายดายขึ้น ผู้วิจัยจึง สนใจที่จะทำวิจัย เรื่อง “ การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 โดยการเรียนรู้จาก การผลิตสื่อ อินโฟกราฟิก ”

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษา ระหว่าง กลุ่มที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกและกลุ่มเรียนรู้แบบปกติ

2.2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษาจากการ ผลิตสื่ออินโฟกราฟิกกับเกณฑ์ร้อยละ 80

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 นักศึกษาที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเรียนรู้ แบบปกติ

3.2 ผู้สอนสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้อินโฟกราฟิกไปพัฒนาผู้เรียนใน รายวิชาอื่นๆ ได้

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบ Posttest-Only Control Group Design (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2555; Johnson & Christensen, 2004) ซึ่งผู้วิจัยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มเรียน ที่เป็นนักศึกษาที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอนจำนวน 2 กลุ่มเรียน โดยกำหนดเป็น 1 กลุ่มเรียน จำนวน 55 คน เป็นกลุ่มควบคุม (กลุ่มที่เรียนรู้ แบบปกติ) และ อีก 1 กลุ่มเรียนที่จำนวน 60 คน เป็นกลุ่มทดลอง (กลุ่มที่เรียนรู้ จากการผลิตสื่อ Infographic) สำหรับขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบความรู้และแผนการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกและกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ โดยแบบทดสอบความรู้ของวิชาจิตวิทยาสำหรับครู ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการมนุษย์ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งพบว่า มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ทั้งนี้แบบทดสอบความรู้ มีลักษณะเป็นคำถามให้เลือกตอบ 4 ตัวเลือก ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน รวม 30 ข้อ มีค่าความยาก (p) อยู่ระหว่าง 0.20-0.68 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.23-0.77 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์แบบทดสอบความรู้ ของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ที่เสนอว่า ค่าความยากที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนกจะต้องไม่ต่ำกว่า 0.20 ส่วนแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกและกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ ผู้วิจัยออกแบบแผนการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกและกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ เรื่อง “จิตวิทยาพัฒนาการมนุษย์ และจิตวิทยาการเรียนรู้” ซึ่งอยู่ในบทที่ 2-3 ของวิชาจิตวิทยาสำหรับครู และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรวมถึงแก้ไขรายละเอียดของแผนการจัดการจัดการก่อนที่จะนำไปใช้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน (ทีศนา แคมมณี, 2555) โดยกลุ่มทดลองผู้วิจัยให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มๆ ละ 5 คน ค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการมนุษย์ และจิตวิทยาการเรียนรู้ เพิ่มเติมแล้วสรุปในรูปแบบอินโฟกราฟิก ภายหลังจากเรียนจบแต่ละหัวข้อ และนำมาอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน ส่วนการเรียนรู้แบบปกติเน้นการบรรยายเนื้อหาโดยผู้วิจัยเป็นหลัก ภายหลังจากการให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก และการเรียนรู้แบบปกติแล้ว ผู้วิจัยให้นักศึกษาทำการทดสอบหลังเรียน (Posttest) เพื่อวัดระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการมนุษย์ และจิตวิทยาการเรียนรู้

5. ผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษาภายหลังการเรียนระหว่างกลุ่มที่เรียนรู้โดยการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก (กลุ่มทดลอง) และกลุ่มที่เรียนรู้ด้วยวิธีปกติ (กลุ่มควบคุม) โดยใช้สถิติ Independent t-test ในการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มทดลอง (Mean = 24.40, S.D. = 1.93) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่ม

ควบคุม (Mean = 20.55, S.D. = 1.84) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 10.31$, Sig = 0.00) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่ม	จำนวน	คะแนน เต็ม	Mean	S.D.	t	p-value
กลุ่มที่เรียนรู้จากการผลิตสื่อ อินโฟกราฟิก (กลุ่มทดลอง)	55	30	24.40	1.93	10.31	0.00
กลุ่มที่เรียนรู้แบบปกติ (กลุ่มควบคุม)	60	30	20.55	1.84		

2. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูของนักศึกษากลุ่มทดลอง กับเกณฑ์ร้อยละ 80

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูภายหลังการเรียนของนักศึกษากลุ่มที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก (กลุ่มทดลอง) กับเกณฑ์ร้อยละ 80 โดยใช้สถิติ One sample t-test พบว่า นักศึกษามีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t = 93.74$, Sig. = 0.00) ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูภายหลังการเรียนของนักศึกษากลุ่มทดลองกับเกณฑ์ร้อยละ 80

กลุ่มที่เรียนรู้ จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก (กลุ่มทดลอง)	จำนวน	เกณฑ์ ร้อยละ 80	Mean	S.D.	t	p-value
หลังเรียน	55	24.40	24.30	1.93	-213.61	0.00

6. สรุปผลการวิจัย

นักศึกษาที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่เรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ นักศึกษากลุ่มที่เรียนรู้โดยการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกยังมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูหลังการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลโดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า นักศึกษาที่เรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก (กลุ่มทดลอง) มีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่เรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้เป็นไปตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน (ทิตานา แคมมณี, 2555) กล่าวคือ ทฤษฎีนี้อธิบายว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการสร้างความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน การที่ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความคิดและนำความคิดของตนไปสร้างสรรค์ชิ้นงานโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี ซึ่งในที่นี้หมายถึง สื่ออินโฟกราฟิกจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจและมองเห็นภาพเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการมนุษย์ และจิตวิทยาการเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะส่งผลทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงกว่าการเรียนรู้แบบปกติ (กลุ่มควบคุม) เช่นเดียวกับ (Biggs, 2003) ที่อธิบายว่า การเรียนรู้แบบกลุ่มผ่านการสร้างสรรค์ชิ้นงานของผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนและเข้าใจเนื้อหาได้มากกว่าการสอนแบบบรรยาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของ (ธัญชัช วิภัติภูมิประเทศ, 2560) เรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาวิชาประชาคมอาเซียนโดยเรียนรู้จากการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก ซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ปิยพงษ์ ราศรี, 2559) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาสื่ออินโฟกราฟิก วิชาเครือข่ายคอมพิวเตอร์เบื้องต้นสำหรับ นักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 ผลการวิจัย พบว่าสื่ออินโฟกราฟิกสามารถทำให้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า นักศึกษากลุ่มที่เรียนรู้ โดยการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก (กลุ่มทดลอง) มีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูหลังการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบคอนสตรัคติวิสต์ (บุปผชาติ ทฬิทกรณ, 2551) ที่อธิบายว่า ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ผ่านการสร้างชิ้นงานนั้น คือ การให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกทำในสิ่งที่ตนสนใจทำให้เกิดชิ้นงานที่นำมาซึ่งความสำเร็จในการเรียนรู้ นอกจากนี้การมีความหลากหลายในกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนด้วย ทั้งนี้ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของ (ประวิทย์ สิมมาพัน, 2552) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือ บนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีโดยอาศัยแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพ มีการออกแบบตามหลักองค์ประกอบ ศิลป์ การใช้สื่อประสม การติดต่อสื่อสาร และจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้ค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการร่วมมือของสมาชิกในกลุ่ม โดยใช้ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม ซึ่งสามารถทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับ (New Zealand, Ministry of Education, 2003) อธิบายว่า การรู้ดิจิทัลจึงถูกมองเสมือนเป็น “ทักษะชีวิต” โดยมีความสำคัญเท่าเทียมกับการอ่านออกเขียนได้หรือ การรู้ในเรื่องตัวเลข ดังนั้น การให้ผู้เรียนได้สร้างสื่อดิจิทัล เป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้บูรณาการระหว่างเครื่องมือหรือเทคนิคต่าง ๆ ในการผลิตสื่อและเนื้อหา ซึ่งจะมีส่วนช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พัชรา วาณิชาสิน, 2558) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของอินโฟ กราฟิก (Infographic) ในการเพิ่ม

คุณภาพการเรียนรู้” ที่สรุปไว้ว่า ศักยภาพของอินโฟกราฟิกในการเพิ่ม คุณภาพการเรียนรู้ ในมิติการใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ ความสำคัญในการใช้อินโฟกราฟิกเป็นสื่อการสอน และการ เรียนรู้มีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสื่อการเรียนรู้จัดเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ศักยภาพการคิด จึงสามารถทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

8. ข้อเสนอแนะ

8.1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ผู้บริหารควรมีนโยบายให้นำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกไปประยุกต์ใช้วิชาอื่น ๆ อาทิ วิชาสังคมศึกษา วิชาภาษาไทย วิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้นักศึกษา

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ควรนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกไปประยุกต์ใช้วิชาอื่น ๆ อาทิ วิชาสังคมศึกษา วิชาภาษาไทย วิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้นักศึกษา

8.3 ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

8.3.1 ควรทำวิจัยโดยการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มที่เรียนรู้โดยการผลิตสื่ออินโฟกราฟิกและการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ

8.3.2 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ โดยการผลิตสื่ออินโฟกราฟิก เช่น กระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้และความคิดสร้างสรรค์

9. บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

จงรัก เทศนา. (2558) อินโฟกราฟิกส์ (Infographics). ค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2563 จาก http://www.krujongrak.com /infographics /infographics_information.pdf.

ทิศนา แคมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัญรัช วิภัติภูมิประเทศ. (2014). ผลของการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐานที่มีต่อความรู้เรื่องวัฒนธรรมอาเซียนของนักศึกษา. *JOURNAL OF EDUCATION NARESUAN UNIVERSITY*, 16(1), 54-62.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

บุปผชาติ ทัททิกรณ์. (2551). *การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ.

- ประวิทย์ สิมมาทัน. (2552). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือบนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีโดยอาศัยแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ปิยพงษ์ ราศรี. (2559). *การพัฒนาสื่ออินโฟกราฟิก วิชาเครือข่ายคอมพิวเตอร์เบื้องต้นสำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. (2555). *การออกแบบการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัชรา วาณิชวสิน. (2558). ศักยภาพของอินโฟกราฟิก (Infographic) ในการเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 7(พิเศษ), 227-240.

10. คำขอขอบคุณ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ที่ตระหนักและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนโดยจัดสรรทุนวิจัยให้บุคลากรในคณะเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยของคณะทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนคุณผู้เชี่ยวชาญที่ได้กรุณาตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย และขอขอบคุณกัลยาณมิตรและนักศึกษาที่ให้ความร่วมมือในการทำวิจัยครั้งนี้

การบำบัดโรคซึมเศร้าด้วยการประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
TREATMENT FOR DEPRESSION WITH THE APPLICATION
OF VIPASSANA MEDITATION PRACTICE

พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนุโท (วรรณบุตร)¹
Phramaha Paitoon Pantanando (Wannabud)¹
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.2563

บทคัดย่อ

โรคซึมเศร้ามีสาเหตุมาจากหลายองค์ประกอบด้วยกัน ทั้งทางกายสภาพทางจิตใจและอารมณ์ ทางด้านสังคม ความเครียด ความผิดหวัง และความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ซึ่งภาวะซึมเศร้าสามารถที่จะเกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกช่วงวัย เป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง และกำลังระบาดอย่างรวดเร็วไปทั่วโลก ส่วนมากเกิดในสังคมที่พัฒนาแล้วมากกว่าสังคมที่ยังด้อยการพัฒนา เป็นสาเหตุทำให้เกิดการสูญเสียในแง่ของสมรรถภาพการทำงาน สุขภาพจิต คุณภาพชีวิต ค่ารักษาพยาบาล นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุของการฆ่าตัวตายอีกด้วย ส่วนภาวะซึมเศร้าในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเกิดได้กับบางคนที่ตั้งใจทำความดี หรือต้องการบำเพ็ญคุณธรรม แต่ความตั้งใจนั้นไม่สามารถทำได้สำเร็จ เพราะมีอุปสรรคมาขัดขวาง ทำให้ทอดทิ้งการทำความดีทั้งที่เหตุการณ์นั้นยังไม่จบและหมดกำลังใจ ซึ่งวิธีการบำบัดภาวะซึมเศร้า คือการประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า ได้สติสัมปชัญญะ คือความรู้สึกลับตัวด้วยความรอบคอบไม่เผลอสติ เกิดปัญญารู้เท่าทันสิ่งทั้งหลาย ปล่อยวางความคิดฟุ้งซ่าน หยุดการคิดปรุงแต่ง ไม่ถูกครอบงำด้วยสภาพอารมณ์ที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ส่งผลให้ความวิตกกังวล ความเศร้าโศกและความซึมเศร้าหมดไป

คำสำคัญ: 1. การบำบัดโรคซึมเศร้า 2. การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

¹ รป.ด. (ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต) อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

¹ Ph.D. (Doctor of Philosophy), Lecturer of Dhammaduta College, Mahachulalongkornrajavidyalaya
Corresponding author; Email: paitoon.wan@mcu.ac.th

(Received: 18 June 2020; Revised: 17 July 2020; Accepted: 15 November 2020)

Abstract

Depression is caused by many factors i.e. physical, mental and emotional, social condition, stress, disappointment and separation from beloved. Depression can occur to people of all ages and both male and female. It is spreading rapidly throughout the world. Most of them occur in developed societies more than underdeveloped societies. It causes loss in terms of work performance, mental health, quality of life, and medical expenses. It is also the cause of suicide. The depression in the Buddhist viewpoint can happen to some people who intend to do good deed or want to practice virtue but that determination cannot be achieved because there are obstacles making people abandon good deeds even though that event has not ended and discouraged. The method of treatment for depression is the application of Vipassana practice in daily life, causing people with depression be aware to have consciousness with caution and without losing consciousness, and to be aware of everything, let go of the phantoms, not be obsessed with the emotional state that makes the mind wretched, chasing away all anxiety, grief and depression.

Key words: 1. Treatment for Depression 2. Vipassana Meditation Practice

บทนำ

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้รายงานเกี่ยวกับภาวะซึมเศร้าว่าเป็นสาเหตุของการสูญเสียความสามารถทางสุขภาพกายและสุขภาพจิตของประชากรโลก ซึ่งภาวะซึมเศร้าส่วนใหญ่ที่พบในระยะเริ่มต้นนั้นไม่ได้มีความรุนแรงจนถึงขั้นเป็นโรค (C.J., Murray, A.D., Lopez, 1997) แต่อารมณ์ซึมเศร้าจะมีผลกระทบโดยตรงต่อการใช้ชีวิตประจำวันทั้งต่อตนเองและคนรอบข้าง ผู้ป่วยที่มีลักษณะภาวะซึมเศร้า จะมึอารมณ์หดหู่ มีความคิด หรือรู้สึกถึงการไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง รู้สึกเสียใจ หรือรู้สึกผิดอย่างไม่มีเหตุผล ทั้งนี้ภาวะซึมเศร้า (Depression) นั้น สามารถเป็นกันได้ในทุกเพศทุกวัย แต่พบว่าเพศหญิงจะเป็นมากกว่าเพศชาย โดยกรมสุขภาพจิตรายงาน ว่า คนไทยมีภาวะซึมเศร้าครั้งแรกในประมาณช่วงอายุ 11 ปีขึ้นไป ปัจจุบันยังไม่สามารถบอกสาเหตุที่แท้จริงของโรคนี้ได้ทั้งหมด จากข้อมูลสถิติขององค์การอนามัยโลก ในปี ค.ศ. 2017 / พ.ศ. 2560 ระบุว่า มีผู้ป่วยโรคซึมเศร้าทั่วโลกประมาณ 322 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.4 ของประชากรโลก และในประเทศไทย มีข้อมูลการสำรวจความชุกของโรคซึมเศร้า พ.ศ. 2551 พบว่า มีคนไทยป่วยซึมเศร้า 1.5 ล้านคน หากพิจารณาตามเพศและอายุของผู้ป่วยโรคซึมเศร้า พบว่า ผู้หญิงเสี่ยงป่วยมากกว่าผู้ชาย 1.7 เท่า โดยผู้ป่วยส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงานอายุ 25-59 ปี ร้อยละ 62 รองลงมาเป็นวัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 26.5 และเป็นเยาวชนอายุ 15-24 ปี ร้อยละ 11.5 ทั้งนี้ แม้ในกลุ่มเยาวชนจะมีสัดส่วนของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าน้อยกว่าในกลุ่มวัยทำงานและวัยผู้สูงอายุ แต่นับเป็นปัญหา ที่ต้องให้ความสำคัญและต้องเร่งแก้ไขเนื่องจากวัยรุ่นเป็นทรัพยากรที่มีค่าในการพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่งมีแนวโน้มการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น โดยมีข้อมูลพบว่า ในปี พ.ศ. 2560 กลุ่มเยาวชนอายุ 20-24 ปี มีอัตราการฆ่าตัวตายที่ 4.94 ต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ. 2561 เพิ่มขึ้นเป็น 5.33 ต่อประชากรแสนคน (นายแพทย์เกียรติภูมิ

วงศ์จิต, 2562) จะสังเกตได้ว่าผู้ป่วยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี และจากการศึกษาขององค์การอนามัยโลก ได้พยากรณ์ว่าในอีก 25 ปีข้างหน้า (ค.ศ. 2000– 2025 / พ.ศ. 2563-2588) ความซึมเศร้าจะเป็นโรคที่พบบ่อยขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความทรุดโทรมแก่ร่างกายเป็นอันดับ 2 และจะต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากทั่วโลกเพื่อรักษาโรคซึมเศร้านี้ (C.J., Murray, A.D., Lopez, 1997)

ในพระพุทธศาสนานั้นภาวะซึมเศร้านี้อาจเกิดได้กับบางคนที่ตั้งใจทำความดี หรือต้องการบำเพ็ญคุณธรรม แต่ความตั้งใจนั้นไม่สามารถทำได้สำเร็จ เพราะมีอุปสรรคมาขัดขวาง ทำให้ทอดทิ้งการทำ ความดีทั้งที่เหตุการณ์นั้นยังไม่จบและหมดกำลังใจ จนบางคนถึงกับมองโลกในแง่ร้ายไปเลยว่า ทำดีแล้ว ไม่ได้ดี ไม่รู้จะทำความดีไปทำไม กลายเป็นคนมีความรู้สึกไม่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ แล้วตัวเองถึงกับจมอยู่แต่กับ ความผิดหวังและความเสียใจ ไม่อยากทำความดีและบุญกุศล จนสุดท้ายเข้าขั้นมีภาวะซึมเศร้า และ กลายเป็นโรคซึมเศร้าในที่สุด สาเหตุปรากฏในเรื่องภิกษุวัชชีบุตรปฏิบัติธรรมรูปเดียวอยู่บนภูเขา ในเวลา กลางคืนได้ยินเสียงการละเล่นมหรสพของพวกชาวเมือง ได้เกิดความเศร้าและคิดท้อแท้ใจว่าคนอื่น กำลังสนุกสนานอยู่แต่ตนเองต้องมาอยู่ผู้เดียวเหมือนไม้ที่เขาทิ้งไว้ในป่า ในคืนนี้จะมีใครอื่นที่เผลอกว่าเราอีก เล่า แต่ภายหลังได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าทำให้เกิดปัญญาและบรรลุนิพพานในที่สุด (ส.ส.15/229/330.ไทย) อีกทั้งภาวะซึมเศร้านี้จะเป็นอาการมีได้กับมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิต ซึ่งภาวะซึมเศร้า เป็นอาการที่ถูกตั้งชื่อไว้สำหรับใช้เรียกอาการของคนที่เป็นโรคทางจิต เนื่องจากการแพทย์ทางตะวันตกไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องจิตใจ เพราะวงการแพทย์ตะวันตกไม่เชื่อว่า มนุษย์มีจิตใจ แต่เข้าใจว่า สมอคือ จิตใจ เมื่อเข้าใจว่าสมอคือจิตใจ มีผลทำให้ไม่เข้าใจว่า คนที่มีอาการกลุ้มใจ วิตกกังวล และไม่สบายใจนั้น คือความทุกข์ทางจิตใจ แต่ชาวตะวันออกหรือชาวพุทธรู้จักกันมาหลายพันปีแล้วจวบจนกระทั่งมาถึงใน ปัจจุบันนี้ มีนักจิตบำบัดหรือนักจิตวิทยาที่มาศึกษาทางพระพุทธศาสนา ได้พยายามอธิบายว่า สิ่งที่จะช่วย เยียวยาอาการของภาวะซึมเศร้า และทำการรักษาโรคซึมเศร้าได้ดีที่สุด คือการเจริญสติ ในขณะที่สิ่งหนึ่งซึ่ง ทำให้คนป่วยเป็นโรคซึมเศร้า และมีอาการของภาวะซึมเศร้าเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันนั้น เพราะไม่ได้ศึกษาหา ความรู้ความเข้าใจในเรื่องจิตใจที่พระพุทธศาสนาอธิบายคุณค่าทางจิตใจไว้เป็นเวลานานแล้ว ด้วยเหตุนี้การ ฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานสามารถช่วยให้เราดำรงตนได้อย่างไม่ตื่นตระหนกและสามารถนำมาช่วยในการรักษา สุขภาพจิตให้ไม่กระสับกระส่ายเพราะโรคทางกายต่าง ๆ ที่คนในสังคมเผชิญอยู่ (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2563)

สาเหตุของความซึมเศร้า

สาเหตุที่ทำให้เกิดโรคซึมเศร้า อาจเกิดจากหลายสาเหตุ ได้แก่ แนวโน้มทางพันธุกรรม ชีวเคมีที่ แปรปรวน หรือฮอร์โมนผิดปกติ และสารเคมีในสมองของผู้ป่วยโรคซึมเศร้ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากปกติ (รีดเดอร์ส ไตเจสท์, 2546) ภาวะซึมเศร้านี้จะเกิดจากความผิดหวัง ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ซึ่งภาวะซึมเศร้านี้สามารถที่จะเกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกช่วงวัย เป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง และกำลังระบาด อย่างรวดเร็วไปทั่วโลก ส่วนมากเกิดในสังคมที่พัฒนาแล้วมากกว่าสังคมที่ยังด้อยการพัฒนา เป็นสาเหตุทำให้ เกิดการสูญเสีย ในแง่ของสมรรถภาพการทำงาน สุขภาพจิต คุณภาพชีวิต ค่ารักษาพยาบาล นอกจากนี้ ยังพบว่า เป็นสาเหตุของการฆ่าตัวตายอีกด้วย ซึ่งสามารถแบ่งสาเหตุของการซึมเศร้าออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ความซึมเศร้าที่เกิดจากความผิดปกติทางกาย (Organic Depression) เกิดจากความผิดปกติเสียหายของโครงสร้างในสมอง ซึ่งอาจมีสาเหตุจากโรคเส้นเลือดแข็งตัวผิดปกติ โรคเนื้องอกในสมอง ซึ่งเกิดภายหลังอุบัติเหตุทางสมอง หรือโรคทางสมองที่มีอาการซึมเศร้าร่วมกับภาวะจิตเภท และโรคลมชัก นอกจากนี้ความผิดปกติทางกายอื่น ๆ อาจทำให้เกิดโรคซึมเศร้าได้ เช่น โรคตับอักเสบ โรคหัวใจ เป็นต้น

2) ความซึมเศร้าที่เกิดจากพื้นฐานภายใน (Endogenic Depression) เป็นภาวะทางด้านกรรมพันธุ์ อาการซึมเศร้ามีลักษณะเฉพาะตัว คือเกิดอาการเป็นพัก ๆ ในช่วงระยะเวลาที่แน่นอนระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจะตามด้วยช่วงระยะปลอดอาการ ซึ่งจะกลับเป็นปกติสมบูรณ์ โดยไม่พบความแปรปรวนด้านบุคลิกภาพใด ๆ ให้เห็น ในบางครั้งอาจมีอาการตั้งแต่วัยเด็กโดยเฉพาะเพศหญิง แต่ในช่วงวัยรุ่นพบได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง อาการมักจะกำเริบในช่วงอายุ 30 - 40 ปี และในช่วงเปลี่ยนวัย โดยทั่วไปเพศชายมักปรากฏอาการเมื่ออายุระหว่าง 50 - 60 ปี ช่วงระยะที่มีอาการครั้งหนึ่ง ๆ อาจยาวนานได้แตกต่างกันไปเป็นชั่วโมง เป็นวัน เป็นปี หรือหลาย ๆ ปี อย่างไรก็ตามโดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 5 - 12 เดือน

3) ความซึมเศร้าเพราะสาเหตุด้านจิตใจ (Psychogenic depression) เป็นชนิดที่พบได้มากที่สุด โดยผู้ที่เป็นโรคนี้นี้ ต้องประสบกับภาวะเหตุการณ์รุนแรงบางอย่างในชีวิต ที่ตนเองไม่สามารถยับยั้งรับมือทางด้านอารมณ์ได้ การซึมเศร้าชนิดนี้ยังรวมถึงภาวะต่าง ๆ ต่อไปนี้

3.1 ภาวะซึมเศร้าในวัยเด็ก (childhood depression) อาจมีสาเหตุมาจากความตึงเครียดในครอบครัว และมีเหตุการณ์สะเทือนใจอย่างรุนแรง หรือมีความคาดหวังทางการศึกษาเล่าเรียนที่สูงเกินความสามารถของตนเอง

3.2 ภาวะซึมเศร้าในโรคประสาท (Neurotic depression) ซึ่งอาจจะพบว่า ถูกบีบคั้นอย่างมากในวัยเด็ก แล้วได้เกิดปะทุออกมาในช่วงชีวิตภายหลัง ที่มีปัญหาอื่น ๆ แทรกซ้อน

3.3 ภาวะซึมเศร้าเพราะความชรา (Depression of age) เกิดขึ้นเพราะความสามารถในการปรับตัวลดน้อยลง มีชีวิตที่โดดเดี่ยวอยู่คนเดียว มีปัญหาช่องว่างระหว่างวัย หรือปัญหาที่เรียกกันว่าภาวะสะเทือนใจหลังเกษียณ คือการสูญเสียคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นความรู้สึกว่า ตนเองไร้สมรรถภาพ

3.4 ภาวะซึมเศร้าจากปฏิกิริยาทางใจ (Reactive depression) เช่น อาการซึมเศร้าที่เกิดขึ้นภายหลังจากคู่แต่งงานเสียชีวิต การตกงาน หรือการหย่าร้าง

3.5 ภาวะซึมเศร้าเพราะสภาพจิตใจอ่อนล้า (Depression of fatigue) เป็นการตอบสนองทางใจต่อสภาวะความเครียดเรื้อรัง เช่น ชีวิตสมรสมีปัญหาขัดแย้งไม่รู้จบ มีความกดดันจากงานที่ต้องรับผิดชอบ การเปลี่ยนงาน การรับภาระมากเกินไป ภาวะซึมเศร้าชนิดนี้มักเกิดในผู้หญิง ที่ต้องรับภาระทั้งในครอบครัวและทำงานนอกบ้าน ส่วนในผู้ชายที่อยู่ในช่วงอายุ 50 - 60 ปี ซึ่งได้ถูกกดดันจากการไม่สามารถขึ้นสู่จุดสูงสุดในอาชีพการงานของตนได้ (สเปญ อุ๋นอองค์, 2545)

สำหรับผู้ป่วยโรคซึมเศร้าส่วนใหญ่ไม่ไปพบแพทย์ด้วยทัศนคติที่ว่า เกรงผู้อื่นจะมองว่าตนเองเป็นโรคจิตและไม่บอกให้ญาติทราบเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองประสบ หรือเป็นอยู่ ผู้ป่วยโรคซึมเศร้ามีแนวโน้มต่อการฆ่าตัวตายสูง (high suicidal risk) ในระยะเวลา 1 ปี จะมีประชากรร้อยละ 9 เป็นโรคซึมเศร้า ทำให้สูญเสียทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสูญเสียคุณภาพชีวิต เนื่องจากความทุกข์ที่เกิดกับผู้ป่วยประเมินไม่ได้ โรคซึมเศร้าทำให้การดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงและเกิดความเจ็บปวดทั้งผู้ป่วยและผู้ดูแล เมื่อศึกษาสาเหตุของการเกิดโรคซึมเศร้ามีจากหลายองค์ประกอบเข้าด้วยกันทั้งทางกายสภาพทางจิตใจและอารมณ์ สาเหตุที่ทำให้

ให้มีภาวะซึมเศร้า คือทางด้านสังคม ความเครียด และความผิดหวัง (ราชวิทยาลัยจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 2549)

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

การปฏิบัติตามหลักวิปัสสนากรรมฐานเป็นอุบายที่ทำให้เรื่องปัญญา เป็นการสอนให้บุคคลใช้สติปัญญาในความเพียรพยายามเพ่งพินิจดูตนเอง ที่เรียกว่า ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หรือกล่าวโดยสรุปชั้น 5 คือ รูปและนาม คำว่ารูปในชั้น 5 นั้น หมายถึง สิ่งที่เราเห็นด้วยตา สิ่งที่เราได้ยินด้วยหู สิ่งที่เรารู้ด้วยจมูก สิ่งที่เรารู้รสด้วยลิ้น สิ่งที่เรารู้สัมผัสถูกต้องทางกาย เพราะฉะนั้นสิ่งที่ป็นรูป เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน และแข็ง ซึ่งบุคคลสัมผัสรับรู้และรู้สึกได้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และทางกาย จัดอยู่ในส่วนที่เรียกว่ารูป ส่วนสิ่งที่บุคคลสัมผัสรับรู้และรู้สึกได้ทางใจ หรือด้วยอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความสุข ความทุกข์ ความรัก ความเมตตา และความกรุณา เป็นต้น จัดอยู่ในส่วนที่เรียกว่านาม / สิ่งที่ไม่ใช่รูป คือ จิตใจ เมื่อบุคคลได้ใช้ปัญญาพินิจพิจารณาและนามเหล่านั้น ในแง่มุมของความเป็นจริงอย่างรอบด้าน ตามหลักของสามัญลักษณ์ คือ ลักษณะที่เสมอกันในสัตว์และสังขาร คือตัวตน ร่างกาย สิ่งประกอบขึ้น และปรุงแต่งขึ้นเป็นร่างกาย และจิตใจรวมกันทั้งหลาย ซึ่งลักษณะที่เสมอกันในสัตว์และสังขาร ได้แก่ ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนที่แท้จริง ทั้งหมดที่กล่าวมานี้จัดว่าเป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหรือการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ถ้ากล่าวตามสมัยใหม่เรียกว่า การพัฒนาจิต (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2535)

วิปัสสนา คือ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดสิ่งทั้งหลาย ตรงต่อสภาวะของมัน คือให้เข้าใจตามความเป็นจริง หรือตามที่สิ่งเหล่านั้นมันเป็นของมันเอง ไม่ใช่เห็นไปตามที่เรารวาทภาพให้มันเป็นด้วยความชอบหรือความชัง ความอยากได้ หรือ ความขัดใจของเรา แต่เป็นการรู้แจ้งชัดเข้าใจจริง จนถอนความหลงผิดรู้ผิดเข้าใจผิดและยึดติดในสิ่งทั้งหลายออกเสียได้ จนถึงขั้นเปลี่ยนท่าทีต่อโลกและชีวิตแบบใหม่ ทั้งท่าทีแห่งการมอง การรับรู้ การวางจิตใจและความรู้สึกทั้งหลาย มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในระหว่างการปฏิบัตินั้น เรียกว่า ญาณ อันมีหลายระดับ ซึ่งญาณสำคัญในขั้นสุดท้าย เรียกว่า วิชชา คือความรู้แจ้ง ซึ่งเป็นสภาวะตรงข้ามที่สามารถกำจัดอวิชชา คือความหลงผิดหรือไม่รู้แจ้งและไม่รู้จริงให้หมดไป สภาวะจิตใจที่มีญาณหรือวิชชานั้น เป็นสภาวะที่จิตใจสุขสงบ ผ่องใสและเป็นอิสระ เพราะลอยตัวพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลส เช่น ความชอบความชังความติดใจและความขัดใจ เป็นต้น ไม่ถูกบังคับหรือชักจูงโดยกิเลสที่ทำให้มองเห็นหรือรับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างบิดเบือน จนพาความคิดและการกระทำที่ติดตามมาให้หันเหไปและไม่ต้องเจ็บปวด หรือเร่าร้อนเพราะถูกบีบคั้น หรือต่อสู้กับกิเลสเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ ญาณและวิชา จัดเป็นจุดมุ่งหมายของวิปัสสนา เพราะนำไปสู่วิมุตติ คือ ความที่จิตหลุดพ้นเป็นอิสระที่แท้จริงและยั่งยืนถาวร มีชื่อเรียกว่า สมุจเฉทนิโรธ หรือสมุจเฉทวิมุตติ แปลว่า ตับกิเลส หรือหลุดพ้นโดยเด็ดขาด

ส่วนคำว่า กรรมฐาน มีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก หมายถึง ฐานะแห่งการงาน หมายถึงเป็น การงานทางกายด้วย ดังคำสนทนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับสุภมาณพว่า ฐานะแห่งการงานในการครองเรือน ฐานะแห่งการงานในการบรรพชา แต่ในที่นี้ คำว่า กรรมฐาน หมายถึง การปฏิบัติกรรมฐาน หมายถึงที่ตั้งแห่งการกระทำที่เป็นการบำเพ็ญเพียร ได้แก่ สมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เป็นธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสสอนให้พระภิกษุเจริญอยู่เนื่อง ๆ และพัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไป เพื่อจะได้รู้แจ้งธรรมทั้งหลายตามความ

เป็นจริง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสสอนให้พระวัจนโคตรเจริญธรรม 2 อย่าง คือ 1) สมถกรรมฐาน 2) วิปัสณากรรมฐาน ให้ยิ่งขึ้นไป (ม.ม.13/197/25.ไทย) และตรัสสอนพระภิกษุทั้งหลายให้เจริญสมถกรรมฐานและวิปัสณากรรมฐานอันเป็นหนทางที่นำผู้ปฏิบัติให้ถึงอสังขตธรรม / สิ่งที่ยังจับปรุงแต่งไม่ได้ (ส.สพ. 18/67/9.ไทย) อีกทั้งคำว่า วิปัสณากรรมฐานหรือวิปัสณาภาวนา หมายถึง ข้อปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งในรูปและนามโดยความเป็นไตรลักษณ์ หรือรู้แจ้งต่อสภาวะของรูปและนามตามความเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548)

สำหรับการปฏิบัติวิปัสณากรรมฐานนั้น มีสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน 2 ฝ่าย คือฝ่ายทำหน้าที่รู้ และฝ่ายที่ถูกรู้ มีอธิบายว่า ฝ่ายที่ทำหน้าที่รู้ คือสติสัมปชัญญะ หมายถึงความรู้สึกตัวด้วยความรอบคอบไม่พลอสติ ส่วนฝ่ายที่ถูกรู้ ได้แก่ กาย เวทนา จิต และธรรม โดยวิธีการกำหนดรู้ คือการใช้โยนิโสมนสิการคือการพิจารณาอย่างครอบคลุมครบถ้วนรอบด้านซึ่งสิ่งหรือเหตุการณ์ทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นให้เห็นว่า เป็นกระบวนการของธรรม / ธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นเป็นไปอยู่โดยธรรมดาเป็นไปตามเหตุปัจจัยไม่ได้มีใครหรืออะไรบังคับบัญชาให้เป็นไป แต่มีสติสัมปชัญญะรู้เห็นความเป็นธรรมดาเหล่านั้น โดยไม่ต้องเข้าไปต่อเติมเสริมแต่งด้วยอำนาจของความอยาก (ตัณหา) และความเห็น (ทิฐิ) ซึ่งปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่าด้วยเรื่องสติปัฏฐานสูตรว่า เธอมีสติปรากฏชัดว่า กายมีอยู่ เพียงเพื่อเป็นความรู้ และเพื่อสำหรับระลึกเท่านั้น คือมีสติกำหนดชัดเจนตรงตามความจริงว่า มีแต่กาย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา และไม่ใช่เขา เป็นต้น ทั้งนี้เพียงเพื่อเป็นความรู้และสำหรับใช้ระลึก คือเพื่อเจริญสติสัมปชัญญะ และเธอเป็นอยู่ไม่อิงอาศัย คือมีจิตใจเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อสิ่งใด ไม่ต้องเอาใจฝากไว้กับสิ่งนั้นสิ่งนี้ บุคคลนั้นบุคคลนี้ เป็นต้น อีกทั้งไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร ๆ ในโลก คือไม่ยึดติดถือมั่นสิ่งใด ๆ ไม่ว่าจะป็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร หรือวิญญาณ ว่าเป็นตัวตน (พระครูสมุห์ทองล้วน คงพิศ, 2545) ซึ่งการปฏิบัติวิปัสณากรรมฐานโดยวิธีการกำหนดรู้ด้วยการใช้โยนิโสมนสิการจัดว่าเป็นหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เมื่อได้ศึกษาหลักกรรมแล้วประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ในส่วนนี้ทางพระพุทธศาสนาได้ให้วิธีการที่ทำให้เกิดความรู้จากการภาวนา พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า วิปัสณาก็มีพื้นฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 อันหมายถึงการกำหนดเจริญสติในกาย เวทนา จิต และธรรม ที่เป็นไปเพื่อความเจริญทางปัญญา (ที.ม. 10/373/301.ไทย)

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า การเจริญวิปัสณาก็มีพื้นฐาน จัดเป็นการเจริญสติทำให้ผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าเกิดสติปัญญารู้เท่าทันสิ่งทั้งหลาย เข้าใจความเป็นจริงของสภาวะธรรมได้ตามที่เป็นจริง ปลดปล่อยความคิดฟุ้งซ่าน หยุดการคิดปรุงแต่ง และไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส ส่งผลให้ภาวะวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้ามลดลงได้ ซึ่งการเจริญสติช่วยบำบัดภาวะซึมเศร้าที่เป็นโรคทางใจได้อีกวิธีหนึ่ง จัดเป็นการนำเอาหลักกรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือนำมาประยุกต์ใช้เพื่อบำบัดโรคทางใจ สำหรับการปฏิบัตินั้นมีวิธีการเจริญสติตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อรักษาผู้ที่มีภาวะซึมเศร้า ด้วยการให้โอกาสจิตใจได้สัมผัสการเป็นสมาธิตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่าน และไม่กระสับกระส่ายไปยังอารมณ์อื่น ๆ ซึ่งคนที่จะเจริญสติจำเป็นต้องตั้งมั่นอยู่ 5 เป็นอย่างน้อย จึงจะเกื้อกูลกับการทำจิตใจให้ตั้งมั่นได้โดยง่าย เพราะศีลย่อมเป็นกำลังช่วยสนับสนุนให้จิตสงบเป็นสมาธิ

การบำบัดโรคซึมเศร้าด้วยการประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ปัจจุบันการบำบัดผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นการบำบัดตามแนวคิดตะวันตก ซึ่งมีประสิทธิผลสามารถลดภาวะวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้าได้ แต่เนื่องจากบริบทและวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกับความศรัทธาความเชื่อทำให้มีความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ ซึ่งการป้องกันตนเองจากภาวะซึมเศร้านั้น มีหลายวิธีทั้งการรักษาทางการแพทย์และทางพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนาจากการศึกษาพบว่า สาเหตุและปัจจัยของการเกิดภาวะซึมเศร้า มีหลายสาเหตุด้วยกัน แต่สาเหตุหลัก ๆ คือกิเลส / สิ่งที่ทำให้ใจเศร้าหมอง ซึ่งในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดโรคทางใจ หรือที่เรียกว่าเป็นรากเหง้าของอกุศลจิตทั้งหลาย อันจะทำให้เกิดโรค มีอยู่ 3 อย่าง คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง จะเห็นได้ว่าหลักของพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ท่านได้แสดงจำแนกชนิดของโรคออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ กายิกโรโค คือโรคทางกาย และเจตสิกโรโค คือโรคทางใจ (อง.ปญจก.21/157/217.ไทย)

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การเจริญสติทำให้ผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าเกิดสติปัญญา เข้าใจความเป็นจริงของสภาวะธรรมได้ตามที่เป็นจริง ปล่อยวางความคิดฟุ้งซ่าน หยุดการคิดปรุงแต่ง และไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส ส่งผลให้ภาวะวิตกกังวล และภาวะซึมเศร่าลดลงได้ ซึ่งการเจริญสติช่วยบำบัดภาวะซึมเศร้าที่เป็นโรคทางใจได้อีกวิธีหนึ่ง จัดว่าเป็นการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือนำมาประยุกต์ใช้เพื่อรักษาโรคทางใจจะเห็นได้จากผลที่ใช้การปฏิบัติ ซึ่งแบ่งวิธีการเจริญสติตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อบำบัดผู้ที่มีภาวะซึมเศร่าออกเป็น 2 อย่าง ได้แก่

1) สมถภาวนา อันเป็นการเจริญสมาธิ คือการทำจิตใจให้เป็นสมาธิหรือเป็นฌาน ซึ่งหมายถึงการทำจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่าน และกระสับกระส่ายไปยังอารมณ์อื่น ๆ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538) ซึ่งจิตใจที่เกิดเป็นสมาธิมีลักษณะ คือ 1) ความตั้งมั่น 2) ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง 3) ความโปร่งโล่งเป็นอิสระ 4) ความเหมาะสมแก่การใช้งาน และ 5) ความสงบสุข (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543) ด้วยเหตุนี้ สมถภาวนาจึงสามารถช่วยป้องกันภาวะซึมเศร้าได้ เพราะการทำสมาธิเป็นการช่วยให้ใจสงบตั้งมั่นอย่างถูกต้องในอารมณ์เดียว และทำให้จิตใจสงบสุข

2) วิปัสสนาภาวนา อันเป็นการเจริญปัญญาให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ในกายและใจ เห็นแจ้งในไตรลักษณ์ เห็นแจ้งในอริยสัจ และเห็นแจ้งในมรรคผลและนิพพาน เมื่อก้าวถึงอารมณ์ของวิปัสสนานั้นจะแตกต่างไปจากอารมณ์ของสมาธิ เพราะสมาธินั้นมุ่งจะให้จิตใจตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแต่เพียงอารมณ์เดียว โดยสงบนิ่งอยู่เช่นนั้น เช่น มีกำหนดสติอยู่กับลมหายใจเข้า-ออก

สำหรับวิปัสสนาไม่เพียงทำให้จิตใจตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวสงบนิ่งอยู่เท่านั้น แต่เป็นจิตใจที่มีสติปัญญารู้เท่าทันและเข้าใจถูกต้อง รวมถึงมีเหตุผลแบบโยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาอย่างครอบคลุมครบถ้วนและรอบด้านในสภาวะธรรมทั้งหลาย ที่ปรากฏความไม่เที่ยงของสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ แล้วยอมรับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ และเป็นการพิจารณาเห็นกระบวนการของธรรมชาติที่มีการเกิดขึ้นและการดับไปโดยเหตุปัจจัย หมายถึงการที่มีเหตุคือสิ่งต่าง ๆ มาเป็นเครื่องสนับสนุนหรือเครื่องปรุงแต่งกันหรือประชุมกันจนเกิดอีกสิ่งหนึ่งขึ้น (สมเด็จพระวันรัต (พุทธสิริ), 2538) ด้วยเหตุนี้ วิปัสสนาภาวนาจึงสามารถช่วยป้องกันภาวะซึมเศร้าได้ เพราะการทำวิปัสสนาเป็นการช่วยให้จิตใจมีสติปัญญา รู้เท่าทันและเข้าใจถูกต้อง รู้จักปล่อยวาง และทำให้จิตใจสงบสุข

สำหรับการปฏิบัติเพื่อช่วยให้จิตใจสงบและมีสมาธิ คือการเจริญสมถกัมมัฏฐาน เนื่องจากสมถกัมมัฏฐานทำให้จิตใจเกิดสมาธิ ซึ่งช่วยให้จิตใจมีคุณภาพ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎกที่ขนิณกายสีลขันธวรรคว่า เมื่อจิตเป็นสมาธิ จะมีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสที่ทำให้ขุนช่องหมองใจและความไม่แจ่มชื่น ปราศจากความเศร้าหมองใจ อ่อนโยน เหมาะสมแก่การใช้งาน ตั้งมั่น และไม่หวั่นไหว ตามที่กล่าวมานี้ พระภิกษุผู้นั้นย่อมจิตไปเพื่อญาณทัสสนะ / การเห็นกล่าวคือการหยั่งรู้... (ที.สี.9/234/77-78.ไทย)

ส่วนการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้นผู้ปฏิบัติจะต้องพยายามมีสติเท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นทางทวาร / ช่องทางรับรู้อารมณ์ทั้ง 6 คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางจิตใจ อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ในขณะที่มีรูป คือสีต่าง ๆ มากกระทบทางตาจะเกิดการเห็นขึ้น ซึ่งการรู้ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะดังนี้ คือสีหรือคลื่นแสงต่าง ๆ เป็นรูปที่ปรากฏทางตา / ประสาทตา จัดเป็นรูปส่วนการมีสติเท่าทันในขณะที่เห็นนั้น จัดเป็นนาม เมื่อมีสติเท่าทันอย่างถูกต้องเช่นนี้จะไม่มีความเห็นเป็นสักกายทิฐิ / ความยึดถือว่า เป็นตัวเรา เป็นของเรา หรือความยึดถือว่ามีสัตว์ มีบุคคล มีตัวตน มีเรา และมีเขา หรือความยึดถือว่ามีผู้เห็น เช่น ฉันเห็น เธอเห็น เขาเห็น มันเห็น เป็นต้น แต่เพราะมีสติเท่าทันและรู้ชัดแจ้งด้วยปัญญาว่า ในขณะที่นั้นมีแต่เพียงรูปกับนามเท่านั้นที่เกิดขึ้น ดังที่อธิบายมารูปคือสีต่าง ๆ ที่มากกระทบทางดวงตา และดวงตาเป็นรูป คือเป็นสิ่งที่รู้อะไรไม่ได้ แต่เพราะการเห็นคือจักขุวิญญาณ / ความรู้ที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยดวงตาที่เห็นรูป และผู้เห็นคือนาม เพราะเป็นสิ่งที่รู้สิ่งต่าง ๆ เมื่อมากกระทบทางตา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ให้มีสติเท่าทันกำหนดพิจารณาธรรมเพื่อให้เห็นว่า ธรรมนี้สักแต่ว่าเป็นธรรมชาติเท่านั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา และไม่ใช่เขา คือการมีสติเท่าทันกำหนดทั้งรูปและนาม / การมีสติกำหนดขั้น 5 (ม.ม.12/105-138/101-131.ไทย), (อภิ.วิ.35/355-389/306-327.ไทย)

การปฏิบัติตนตามการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นหนทางแห่งความดับทุกข์เพื่อเข้าถึงพระนิพพาน คือการดับสนิทแห่งกิเลสและกองทุกข์ ที่เรียกว่าสติปัญญา ซึ่งได้รับการเผยแพร่มายังในสมัยปัจจุบัน โดยใช้ชื่อเรียกอันเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางว่าวิปัสสนากรรมฐาน หมายถึงการเห็นแจ้ง และวิธีที่ทำให้เกิดการเห็นแจ้ง ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดการเห็นแจ้ง คือรู้ชัดถึงสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะความเป็นจริง (สมเด็จพระวันรัต (พุทธสิริ), 2538) ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนถึงการรู้แจ้งธรรมทั้งปวง ปรากฏหลักฐาน ในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่าด้วยเรื่องมหาวิจฉโคตรสูตร มีข้อความว่า วิจฉโคตรปริพาชกได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้กราบทูลขอพระพุทธเจ้าให้ทรงแสดงธรรมที่ยิ่งขึ้นไป พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูกรวิจฉะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงเจริญธรรม 2 อย่าง คือ 1) สมถกรรมฐาน 2) วิปัสสนากรรมฐาน ทั้งสองอย่างเหล่านี้ให้ยิ่งขึ้นไป ถ้าเธอเจริญให้ยิ่งขึ้นไปแล้ว จะเป็นไปเพื่อรู้แจ้งธรรมได้อีกหลายประการ (ม.ม. 13/197/235.ไทย)

ตามที่กล่าวมาจะเห็นว่า เมื่อไม่มีการยึดมั่นถือมั่นว่า ฉันเห็น เราเห็น หรือคนอื่นเห็น แต่ทั้งหมดมีแต่รูปกับนามที่เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป ในที่สุดสักกายทิฐิ คือความหลงผิดคิดว่า มีสัตว์ มีบุคคล มีตัวตน มีเรา และมีเขา รวมทั้งความรู้สึกรู้ว่ามีอัตตาหรือตัวตนเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป แม้แต่อารมณ์ที่เกิดขึ้นทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางใจ จัดเป็นทำนองเดียวกัน คือเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป แต่ถ้าเกิดความเข้าใจว่า ฉันได้ยิน ฉันได้กลิ่น ฉันรับรส ฉันได้ถูกต้องหรือฉันได้นึกคิด อาการเหล่านี้แสดงว่ายังมีสักกายทิฐิอยู่ แต่เมื่อทำลายความเห็นผิดด้วยภาวนามยปัญญา หมายถึงปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติ หรือลงมือทำว่า ทุกสิ่งอย่างมีแต่เพียงรูปกับนาม หรือกายกับใจ หรือขั้น 5 ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา และไม่ใช่เขา จะทำให้สักกายทิฐิบรรเทาหายไป

อานิสงส์หรือประโยชน์ของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

อานิสงส์หรือประโยชน์ของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ทำให้ชำระจิตใจของผู้ปฏิบัติให้บริสุทธิ์สะอาดหมดจดจนกระทั่งบรรลุมรรคผลและนิพพานอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา ในสมัยก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงมอบพระพุทธศาสนาให้เป็นสมบัติของพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ที่ได้บรรลุธรรมระดับใดระดับหนึ่งจากการเจริญกรรมฐาน และพุทธบริษัทที่ได้บรรลุธรรมแล้วทำให้เกิดความมั่นใจในการเจริญกรรมฐานยิ่งขึ้น อันเป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้บรรลุถึงพระนิพพานได้ ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมระดับใดระดับหนึ่ง จะสามารถพัฒนาจิตใจของตนจนกระทั่งสามารถบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ด้วยการเจริญกรรมฐาน ในประเด็นนี้ สังคมโลกจะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติกัมมัฏฐาน คือสันติสุขและสันติภาพ ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ที่โลกกำลังประสบอยู่ เช่น การเบียดเบียนทำลายล้างกัน การแย่งชิงผลประโยชน์กัน เป็นต้น จะลดน้อยลงตามลำดับเพราะอาศัยการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ซึ่งการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ไม่จำเป็นต้องอิงอาศัยโลกธรรมและกามคุณ แต่มีจุดมุ่งหมายพื้นฐาน คือการอบรมจิตใจให้สงบจากนิวรณ์ธรรม คือสิ่งที่ขัดขวางจิตใจไม่ให้ก้าวหน้าในความดี หรือสิ่งที่ขัดขวางจิตใจไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม มี 5 อย่าง คือ 1) ความพอใจในกามคุณ 2) ความคิดร้ายต่อผู้อื่น 3) ความหุดหู่ซิมเซา 4) ความฟุ้งซ่านและรำคาญ 5) ความลึกลับสงสัย ซึ่งการทำจิตใจให้สงบจากนิวรณ์ธรรมทั้งหลาย จะเข้าถึงสภาวะที่เรียกว่าสมาธิ

ส่วนวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือกระบวนการฝึกเพื่อเสริมสร้างสติรู้เท่าทันอารมณ์ โดยไม่ยึดติดหรือปรุงแต่งไปกับอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์จนจิตใจเกิดปัญญาในการลดละกิเลสทั้ง 3 คือ โลภะ (ความโลภ) โทสะ (ความโกรธ) และโมหะ (ความหลง) ซึ่งสอดคล้องกับการฝึกฝนในระดับจิตสำนึก (Conscious) อันเป็นจิตใจรับรู้ทั่วไปในระดับต้น เพื่อแก้ไขและปรับเปลี่ยน หรือพัฒนาจิตใต้สำนึก (Subconscious) อันเป็นจิตใจในระดับลึกที่เก็บสะสมนิสัย หรือพฤติกรรมตามหลักจิตวิทยาตะวันตก เพราะวิปัสสนาสามารถจะทำให้จิตไปถึงปัญญาขั้นสูงสุดแล้วชำระล้างกิเลสทั้ง 3 ดังกล่าวได้ และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดีในจิตใต้สำนึกทางด้านความคิด คำพูด และการกระทำ นอกจากจะเป็นการแก้ไขและปรับเปลี่ยนจิตใต้สำนึกแล้ว การเจริญภาวนายังเป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดและยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นแก่นแท้ ซึ่งการเจริญภาวนานั้นมี 2 อย่าง ได้แก่ สมถภาวนา คือการทำสมาธิ และวิปัสสนาภาวนา คือการเจริญปัญญา มีอธิบายดังนี้

1) สมถภาวนา / สมถกัมมัฏฐาน คือการทำจิตใจให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิ เมื่อมีการทำจิตใจให้เป็นสมาธิ หรือเป็นฌาน อันเป็นการทำจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแส่ส่ายไปยังอารมณ์อื่น ๆ โดยวิธีภาวนามีจำนวนมากมาย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติแบบอย่างเอาไว้ 40 ประการ เรียกกันว่ากรรมฐาน 40 ซึ่งบุคคลจะเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งได้ตามแต่สะดวก ทั้งนี้ย่อมสุดแล้วแต่อุปนิสัยและวาสนาบารมีที่ได้เคยสร้างสมอบรมมา เมื่ออบรมมาในกรรมฐานแบบไหน จิตใจจะโน้มชอบใจกรรมฐานแบบนั้นมากกว่าแบบอื่น ๆ และการเจริญภาวนาจะก้าวหน้าเร็วและง่าย (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538) แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใดก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนบริบูรณ์ตามเพศภาวะของตนเสียก่อน คือถ้าเป็นฆราวาสจะต้องรักษาศีล 5 เป็นอย่างน้อยให้บริบูรณ์ จึงจะเกื้อกูลต่อการทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิได้ (ธนิต อนุโยธี, 2539)

2) วิปัสสนาภาวนา / วิปัสสนากัมมัฏฐาน คือการเจริญปัญญา เมื่อจิตใจของผู้บำเพ็ญตั้งมั่นในสมาธิ แม้แต่จะอยู่แค่เพียงขณิกสมาธิ ทำให้จิตใจของผู้บำเพ็ญเพียรมีพลัง และอยู่ในสภาพที่นุ่มนวล ควรแก่การเจริญวิปัสสนาต่อไปได้ ซึ่งอารมณ์ของวิปัสสนานั้น แตกต่างไปจากอารมณ์ของสมาธิที่เป็นฌาน เพราะสมาธิที่เป็นฌานนั้นมุ่งให้จิตใจตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแต่เพียงอารมณ์เดียวโดยนิ่งสงบอยู่เช่นนั้น ส่วนวิปัสสนาไม่ใช่ให้จิตใจตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวหนึ่งสงบอยู่เช่นนั้น แต่เป็นจิตใจที่พิจารณาและใคร่ครวญหาเหตุและผลในสภาวะธรรมทั้งหลาย และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียว คือขั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งนิยมเรียกกันว่า รูปและนาม โดยที่จัดว่าเป็นรูป มี 1 คือ รูป และที่จัดเป็นนาม มี 4 คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งขั้น 5 ดังกล่าวเป็นเพียงอุปาทานขั้น / กองอันเป็นที่ตั้งของความยึดมั่นถือมั่น เพราะแท้จริงแล้วเป็นแต่เพียงสังขารธรรม คือธรรมชาติที่เกิดขึ้นเนื่องจากมีปัจจัยปรุงแต่ง แต่เพราะอวิชชา คือความไม่รู้เท่าทันสภาวะธรรมทั้งหลาย จึงทำให้เกิดความยึดมั่นด้วยอำนาจอุปาทานว่า เป็นตัวตนและของตน แต่การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้จิตใจพิจารณาจนรู้แจ้งเห็นจริงว่า สภาวะธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ ขั้น 5 เหล่านี้ ทั้งหมดล้วนแต่มีลักษณะอาการที่ต้องเป็นไปตามไตรลักษณ์ คือ เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา (สมเด็จพระวันรัต (พุทธสิริ), 2538) โดยมีอธิบายดังต่อไปนี้

1) อนิจจัง คือความไม่เที่ยง ได้แก่ สรรพสิ่งทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สมบัติ เพชร หิน ดิน ทราย และรูปกาย รวมถึงของทุกสิ่งอย่าง ล้วนแต่ไม่เที่ยงแท้และไม่แน่นอน เมื่อมีเกิดขึ้นแล้วต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เพียงแต่จะปรากฏให้เห็นออกมาภายนอกช้าหรือเร็วเท่านั้น ไม่อาจจะตั้งมั่นอยู่ในสภาพเดิมได้ เช่นคนและสัตว์ เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้วมีการเจริญเติบโตเป็นหนุ่มสาว และแก่เฒ่าจนตายไปในที่สุดไม่มีวันทุกผู้คน ซึ่งสรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่งที่เรียกว่า อุปาทานขั้น 5 เช่น รูปกาย ล้วนแต่เป็นธาตุต่างๆ มาประชุมรวมกันเป็นหน่วยเล็ก ๆ ของชีวิตขึ้นมา ก่อน ที่เล็กจนตาเปล่ามองไม่เห็น เรียกกันในสมัยนี้ว่า เซลล์ แล้วบรรดาเซลล์เหล่านั้นได้มาประชุมรวมกันเป็นรูปร่างของคนและสัตว์ขึ้น ซึ่งหน่วยชีวิตเล็ก ๆ เหล่านี้ มีการเจริญเติบโตและเสื่อมหมดไป แล้วเกิดของใหม่ขึ้นมาแทนที่อยู่ตลอดเวลา ล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจังคือไม่เที่ยงแท้แน่นอนทั้งสิ้น

2) ทุกขัง คือสภาพที่ทนอยู่ในลักษณะเดิมไม่ได้ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าความทุกข์กาย และทุกข์ใจเท่านั้น แต่รวมถึงสรรพสิ่งทั้งหลายอันเป็นสังขารธรรม คือธรรมชาติที่เกิดขึ้นเนื่องจากมีปัจจัยปรุงแต่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่อาจที่จะทนตั้งอยู่ในสภาพนั้น ๆ ได้ตลอดไป ไม่อาจจะทรงตัวอยู่ได้นานและต้องเปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อได้เกิดมาเป็นเด็กจะให้มีสภาพเป็นวัยเด็กเช่นนั้นตลอดไปไม่ได้ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นคนวัยหนุ่มสาวแล้วจะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นคนวัยแก่เฒ่า จนในที่สุดจะต้องตาย แม้แต่ขั้นที่เป็นนามธรรม อันได้แก่เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เหล่านี้ล้วนไม่มีสภาพทรงตัวอยู่ได้นานเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ขั้น 5 ที่เรียกว่า เวทนา อันได้แก่ความทุกข์กายและทุกข์ใจ หรือความไม่สุขไม่ทุกข์ เมื่อเกิดเป็นอารมณ์ดังกล่าวอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแล้ว จะให้คงอารมณ์เช่นนั้นให้อยู่ตลอดไปไม่ได้ ในที่สุดอารมณ์เช่นนั้น หรือเวทนาเช่นนั้นจะค่อยๆ จางคลายไปแล้วเกิดอารมณ์ใหม่อันขึ้นมาแทน

3) อนัตตา คือสภาพความไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และไม่ใช่สิ่งของ ได้แก่สรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ไม่ว่าจะเป็กรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนแต่เกิดเพราะเหตุปัจจัย เช่น รูปขั้นที่ย่อมประกอบขึ้นด้วยธาตุต่าง ๆ มาประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นหน่วย

ชีวิตเล็ก ๆ ขึ้นก่อน เรียกในทางวิทยาศาสตร์ว่า เซลล์ แล้วเซลล์เหล่านั้นได้ประชุมรวมกันเป็นรูปใหญ่ขึ้น จนเป็นรูปร่างของคนและสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งรวมเรียกว่า เป็นธาตุ 4 มาประชุมรวมกัน โดยส่วนที่เป็นของแข็ง มีความหนักแน่น เช่น เนื้อ กระดูก ฯลฯ เรียกว่าธาตุดิน ส่วนที่เป็นของเหลว เช่น น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย น้ำดี น้ำปัสสาวะ น้ำไขข้อ น้ำมูก ฯลฯ รวมเรียกว่าธาตุน้ำ ส่วนสิ่งที่ให้พลังงานและอุณหภูมิจนในร่างกาย เช่น ความร้อน ความเย็น เรียกว่าธาตุไฟ และส่วนที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว ความดำรงอยู่ และบรรดาสิ่งที่เคลื่อนไหวไปมาในร่างกาย เรียกว่าธาตุลม ซึ่งธาตุทั้ง 4 ดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้หมายความอย่างเดียวกับคำว่าธาตุ ที่หมายถึงแร่ธาตุในทางวิทยาศาสตร์ แต่ธาตุทั้ง 4 เหล่านี้ได้มาประชุมรวมกันเป็นรูปร่างของคนหรือสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลาย โดยมีขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น เป็นสภาพความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่สิ่งของ ไม่อยู่ในการควบคุม และเปลี่ยนแปลงแล้วแตกสลายกลับคืนไปสู่สภาพเดิม โดยส่วนที่เป็นธาตุดินกลับไปสู่ดิน ส่วนที่เป็นธาตุน้ำกลับไปสู่น้ำ ส่วนที่เป็นธาตุไฟกลับไปสู่ไฟ และส่วนที่เป็นธาตุลมกลับไปสู่ความเป็นลม ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของคนและสัตว์แต่อย่างใด จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นรูปร่างนี้ว่า เป็นตัวเราของเราให้เป็นที่พึ่งอันถาวรได้ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538)

ตามที่กล่าวมาจะเห็นว่า การเจริญสมถภาวนา คือการทำสมาธิทำให้จิตใจตั้งมั่นเป็นสมาธิ โดยเป็นการให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแส่ส่ายไปยังอารมณ์อื่น ๆ ส่วนการเจริญวิปัสสนาภาวนา คือ การที่จิตใจมีสมาธิเป็นฐานเพียงเล็กน้อยเพื่อใช้ในพิจารณาและใคร่ครวญหาเหตุและผลในสภาวะธรรมทั้งหลายหรือรู้เท่าทันในอารมณ์ทุกอย่าง โดยไม่ยึดติดหรือคิดปรุงแต่งไปกับอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์จนจิตใจเกิดปัญญาอันเป็นความเห็นแจ้ง และเข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ซึ่งการเจริญสมถภาวนาและการเจริญวิปัสสนา ทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งที่เกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริมกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะช่วยทำให้สภาพจิตใจมีความเข้มแข็ง มีพลังสติปัญญาที่สามารถป้องกันตนเอง และต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ ได้

บทสรุป

การประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในการบำบัดโรคซึมเศร้านับว่าเป็นสิ่งที่ได้ผลดีต่อทุกคน ด้วยว่าปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทุกคนประสบในการดำเนินชีวิต และชีวิตที่เจ็บป่วยเป็นโรคต่าง ๆ เป็นมูลเหตุที่ทำให้เป็นโรคซึมเศร้าได้ ถึงแม้การรักษาทางการแพทย์จะรักษาได้ผลดีด้วยการใช้ยาเพื่อรักษาโรคซึมเศร้า แต่ผู้ป่วยที่เป็นโรคซึมเศร้าสามารถกลับมาเป็นได้อีก ด้วยเหตุนี้การประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของพระพุทธศาสนาจะมีส่วนช่วยป้องกันไม่ให้เกิดโรคซึมเศร้า หรือบำบัดให้เป็นปกติได้ หรือการประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานร่วมกับการรักษาทางการแพทย์ควบคู่กันไป ในการป้องกันไม่ให้เกิดโรคซึมเศร้า หรือบำบัดให้เป็นปกติ ซึ่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีความสำคัญยิ่ง เพราะจะทำให้มนุษย์มีสติสัมปชัญญะ คือความรู้สึกรู้ตัวด้วยความรอบคอบไม่เผลอสติเกิดปัญญารู้เห็นตามเป็นจริง มีสติรู้เท่าทันในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งนี้จริตนิสัยของคนมีความแตกต่างกันไป ดังนั้นการประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และหลักธรรมที่เหมาะสมกับจริตนิสัยของแต่ละคนจึงมีความสำคัญไม่แพ้กัน และองค์ประกอบอื่นสำหรับผู้ที่ต้องการปลีกตนเองออกไปปฏิบัติต้องจัดหาไม่ว่าจะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการปฏิบัติ ต้องกลมกลืนกันไป และต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้บำเพ็ญเพียรด้วย สำหรับการ

ประยุกต์ใช้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ทุกคนสามารถทำได้คือหลักสติปัฏฐาน 4 อันเป็นหลักเกื้อกูลต่อการปฏิบัติที่สามารถเห็นผลดีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ รวมถึงช่วยในการบำบัดโรคซึมเศร้าด้วย

บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง

ธนิต อยู่โพธิ์. (2539). *อาณิสยศาสตร์ 5 ปัญญาติสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสมุห์ทองล้วน คงพิศ. (2525). *วิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานพหุหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทกรณีศึกษา วิธีปฏิบัติกรรมฐานตามแนวทางของพระธรรมธีรราชชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.9)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 9), กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์ จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 13), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2535). *ธรรมปริทรรศน์ 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 3), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, นพ. (2563). *สร้างสติ รักษาจิต สู้ COVID-19*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ จำกัด.

ราชวิทยาลัยจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. (2549). *แนวทางเวชปฏิบัติโรคซึมเศร้า*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทกิตติชัย พรีนติ้ง จำกัด.

รีดเดอร์ส ไตเจสท์. (2546). *บำบัดโรคด้วยการแพทย์ทางเลือก*. กรุงเทพมหานคร : รีดเดอร์ส ไตเจสท์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). *สมถกัมมัฏฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 21), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). *วิปัสสนากัมมัฏฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 22), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระวันรัต (พุทธสิริ). (2538). *ธรรมสมบัติ หมวดที่ 10 สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 22), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สเปญญ อุ๋นอองค์ (ผศ.นพ.). (2545). *โรคกลัว โรคย้ำคิดย้ำทำและการรักษาด้วยตนเอง*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บ.ยูเนี่ยนครีเอชั่น.

Moran, A., Zhao, D., Gu, D., Coxson, P., Chen, C. S., Cheng, J., ... & Goldman, L. (2008). The future impact of population growth and aging on coronary heart disease in China: projections from the Coronary Heart Disease Policy Model-China. *BMC public health*, 8(1), 394.

นายแพทย์เกียรติภูมิ วงศ์รจิต อธิบดีกรมสุขภาพจิต. (2562). *กรมสุขภาพจิต ห่วงวัยรุ่นเยาวชนไทยมีภาวะซึมเศร้า แนะนำครอบครัวรับฟังอย่างเข้าใจ*. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2562, จาก <http://www.prdmh.com/ข่าวสาร/ข่าวแจกกรมสุขภาพจิต/1384-กรมสุขภาพจิต-ห่วงวัยรุ่นเยาวชนไทยมีภาวะซึมเศร้า-แนะนำครอบครัวรับฟังอย่างเข้าใจ.html>